

Franckesche Stiftungen zu Halle

Considerationes Modestae & pacificae Controversiarum De Justificatione, Purgatorio, Invocatione Sanctorum, Christi mediatore, & Euchariastia

Forbes, William

Helmstadii, A. MDCCIV.

VD18 11391456

Consideratio controversiae hodiernae gravissimae de Sacramento
eucharistiae.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-219598

An Christ. etiam sibi aliq. mern. p. 369. 370. 557

glorificationem autem humilitatis fuisse praemium.
Pag. 369.) Et rursus : *Christus de se dicebat : Pa-*
ter meus diligit me, quia, quae placita sunt ei,
facio. Semper diligebat tamen eum aliam etiam
ob causam : nempe, quia filius erat ipsius. Alias ob-
jectiunculas abunde dissolverunt alii, quos con-
sule, lector candide. Nos ad alia majora, Deo
valetudinem & vires benigne concedente, per-
tractanda properamus.

Soli Deo gloria.

Pag. 370.

Consideratio
controversiae hodiernae gravissimae
de
Sacramento eucharistiae.

Liber I.

In quo de reali Christi in S. eucharistia
praesentia & participatione, ac de modo
utriusque breviter tractatur.

CAP. I.

Ubi de rebus hisce generaliter disseritur.

Nihil

Nil in hoc tristi religionis dissidio magis dolendum, quam hoc S. eucharistiae sacramento, ideo peculiariter a Christo domino instituto, ut per id arctius ei incorporemur, & ab eo vitam continuo tenore hauriamus, mutuaque charitate inter nos sub uno capite Christo eo tenacius conglutinemur; satanam tamen, humani generis hostem atrocissimum, sua improbitate ac audacia, & quam plurimos ecclesiae doctores ac ministros, (pag. 371.) ex φιλοψυχία & φιλαρχία, i. e. contendendi ac dominandi libidine, multis jam retro seculis, atque hoc nostro quam maxime, ad contentiones & factiones alendas abusus, & adhuc indies abuti. Faxit misericors Deus in Christo cum Spiritu sancto, ut omni contentione sublata, citra veritatis creditu necessariae jacturam, in hac materia, ut & in aliis omnibus, concordibus animis iterum omnes Christiani coalescant! Sed dere jam proposita dicamus.

Sententia Zuinglii, quam theologi tigurini mordicus retinuerunt ac defenderunt, Christum scilicet contemplatione tantum fidei esse in eucharistia praesentem; nullum hic miraculo locum dandum esse, cum sciamus, quā ratione Christus carne sua adsit, nimirum spiritu vivificante, spiritualiter & efficaciter: unionem sacramentalem in significatione totam consistere, &c. (Vide Rodolph Hospinianum, tigurinum, Historiae sacramentariae parte altera pag. 161, 162.) minime probanda est, quum

D
qu
ten
mill
sent
jam
dov
Vid
ipsa
Belg
pro
enir
se Z
tore
lant
idol
inpr
no i
nior
nis
preb
hum
plice
ptibi
man
fonte
illam
auda
hoc
aliqu
nihil
Long
*J

quum scripturæ & communi Patrū omnium sententiae apertissime adversetur, quemadmodum millies ab aliis demonstratum est. Hanc tamen sententiam Zuinglii, rejecta illa Calvinī, de qua jam dicemus, apud Lugdunenses in Gallia, Lodovicus Alamannus, Italus, acriter defendit. Vide inter Epist. Bezae epist. 5. ad eundem hac ipsa de re scriptam, & nuper, qui in Fœderato Belgio vocantur Remonstrantes, in Apologia pro confessione sua cap. 23. * (pag. 236.) aperte enim ibi profitentur, sed gravissime errantes, se Zuinglii, quem *optimum hujus ceremoniae doctorem* inepte, ne quid gravius dicam, appellant, sententiam sequi, ut simplicissimam, & ad idololatriam omnem evitandam in hac materia imprimis necessariam. Et pag. ead. quae a Calvinō illiusque sequacibus dicuntur de communione in cœna cum physica corporis & sanguinis Christi substantia, non modo ironice *incomprehensibilia & ineffabilia illa mysteria* vocant, quae humana seu curiositas, seu superstitio in hoc tam simplice, tam plano, & a nullo non ingenio facile perceptibili ritu finxit potius quam reperit, sed etiam manifestam in se continere absurditatem, & ex isto fonte emanavisse, hodieque adhuc fluere ingentem illam idololatriam, qua major concipi vix potest, audacter asseverant. Sed qui sic abjecte de hoc augustissimo sacramento sentiunt, ut hi aliique hodierni novatores, eos non mirum nihil in eo reperire, quod mirentur. (Pag. 373.)

Longe aliter pii Patres senserunt & scripserunt,

* Pag. 236.] F. 2. Oper. Episcopii.

qui

qvi φεαχτόν hoc μυστήριον, *tremendum mysterium* appellare consueti, nunquam sine sacro & religioso horrore de re tanta cogitari voluerunt; quia firmissime crediderunt, qvi digne haec mysteria corporis & sanguinis Christi sumit, illum vere & realiter corpus & sanguinem Christi in se, sed modo quodam spirituali, miraculoso, & imperceptibili sumere, ut postea dicemus.

Sententia Joh. Calvini, ista zuingliana multo sanior & tolerabilior est. Archiep. spatat, de rep. eccl. l. 7. cap. 11. n. 7. *An ita, inquit, a magistro Calvino reformati sentirent, diu dubitavi, & volui, dum haec imprimenda parabam, plane sententiam Calvini agnoscere. Atque haec, quae sequuntur, dicta in ejus Opusculis reperi. In tract. de Coena Dom. Blasphemia est negare, in coena Domini offerri veram Christi communicationem, Pani & vino corporis & sanguinis nomen attribuitur, quod sint veluti instrumenta, quibus D. J. C. nobis ea distribuit. Panis non est figura nuda, & simplex, sed veritati suae & substantiae conjuncta. Panis merito dicitur corpus, cum id non modo repraesentet, verum etiam nobis offerat. Intelligimus, Christum nobis in coena veram, propriamque corporis & sanguinis sui substantiam donare. Panis in hoc consecratus est, ut repraesentet & exhibeat nobis corpus Domini. Zuinglius & Oecolampadius debuerunt adjungere, ita signa esse, ut nihilominus veritas cum eis conjuncta sit, & testari debuissent, se non eo tendere*

dere, ut veram communionem obscurarent, quam nobis hoc sacramento Dominus in corpore & sanguine exhibet. *Lutherus propterea incensus est in eos, quia volebat sacramentum efficax.* Fateamur omnes, nos, cum juxta Domini institutum, fide sacramentum recipimus, substantiae corporis & sanguinis Domini vere fieri participes. Quomodo id fiat, alii aliis melius definire, & clarius explicare possunt. *Ne vis sacrosancti hujus mysterii imminuatur, cogitare debemus, id fieri occulta & mirabili Dei virtute.* Sic ille, inquit Spalatensis. Haec Calvini dicta idem Spalat. in loco citato n. 8. ad pacem & concordiam inter partes conciliandam sufficere existimat. Omnes, inquit, & Pontificii & Lutheri & Calvini discreti sectatores Pag. 373. in eo convenimus, nobis in eo verum ac reale Christi corpus vere & realiter exhiberi. Cur ergo in hoc non sistimus omnes? Hanc tamen, ut appellat, ingenuam Calvini confessionem, Joh. Barnesius in suo Catholico romano pacifico §. 7. in paralipom. ad literam B. verbatim ex Spalatensi de scribens, sibi non probari profitetur, ut quae consubstantiationi maxime faveat, sicut infra dicemus. Interim, inquit, cum bona venia & Calvini & Spalatensis non est additio ad sensum apertum verborum Christi, (ut ibi docet locis citatis) dicere, corpus Christi esse in eucharistia, cum substantia panis permanentis, aut transeuntis. Sed de hac re interius, pag. 418.

Quam religiose, reverenter, & Patrum stylo convenienter etiam alibi in scriptis suis de hoc

Nn

august-

augustissimo mysterio loqui videtur idem Calvinus! Instit. l. 4. c. 17. §. 7. *Nihil, inquit, restat, nisi ut in ejus mysterii admirationem prorumpam, cui nec mens plane cogitando, nec lingua explicando par esse potest.* §. 10. *Etsi autem incredibile videtur, in tanta locorum distantia penetrare ad nos Christum carnem, ut nobis sit in cibum; meminerimus, quantum supra sensus omnes nostros emineat arcanum Spiritus S. virtus, & quam stultum sit, ejus immensitatem modulo nostro velle metiri. Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum vere unire, quae locis disjuncta sunt.* Et 32. Porro, inquit, de modo si quis me interrogat, fateri non pudebit, sublimius esse arcanum, quam ut vel meo ingenio comprehendere, vel enarrari verbis queat. Si militer Beza de Re sacrament. qv. 4. *Sed nihil minus fatemur, incomprehensibile esse mysterium Dei, quo fit, ut, quod est, & manet in caelis, & non alibi, nobis, qui nunc in terra sumus, & non alibi, vere communicetur.* Et infra: *Quo fit, ut tota haec actio valde proprie μυστήριον vocetur.* Improbatur etiam idem Calv. Instit. c. 17. §. 5. sententiam Zuin-
glii, qui manducationem corporis & bibitionem sanguinis Christi, nihil aliud esse dicit, quam in Christum credere: Sunt, inquit, qui manducare Christi carnem, & sanguinem ejus bibere uno verbo definiunt, nihil esse aliud, quam in ipsum Christum credere: Sed mihi expressus quiddam ac sublimius videtur voluisse docere Christus in praeclara illa con-
sione, ubi carnis suae manducationem nobis commenda-
dat; nempe vera sui participatione nos vivificare:
quam

quam manducandi etiam ac bibendi verbis ideo designavit, ne, quam ab ipso vitam percipimus, simplici cognitione percipi quispiam putaret. Plura in eandem sententiam ex eodem scriptore adferri possent.

(Pag. 374.)

Sed quod cum bona venia Calvini & sectatorum illius dictum esto, Calvini sententia & doctrina super hac re, maxime incerta & dubia atque lubrica multis viris doctissimis semper, visa est: & abunde id a plurimis cum romanensibus tum lutheranis theologis est demonstratum; quos adi, si libet. Sola illa Consensio mutua in re sacramentaria Ministrorum tigurinae ecclesiae & Joh. Calvini diligenter perpensa, istud lucidissime ostendit. Vir fuit, atque etiamnum est, apud multos Protestantes magni quidem nominis, ut & meriti, sed nemo doctorum in verba illius jurare addictus est. *Tanti est, & esse debet, ut utar verbis doctissimi episc. elientis in Tortura torti p. 309. quanti rationes, quas affert pro se, nec pluris.* Et ut idem rursus in Resp. ad card Bellarm. Apologiam cap. 7. p. 161. *Tam non Calvinum, quam neque Papam sequimur, ubi a Patrum vestigiis, hic vel ille discedit. Dum nunc his, nunc illis gratificari studuit, haud pauca male sibi cohaerentia scripsit.*

Tutissima & rectissima videtur illorum Protestantium aliorumque sententia, qui corpus & sanguinem Christi vere, realiter, & substantialiter in eucharistia adesse, & sumi existimant, immo firmissime credunt, sed modo humano

N° 2

inge.

ingenio incomprehensibili, ac multo magis ineffabili, soli Deo noto, & in scripturis nobis non revelato, non quidem corporali, & per oralem sumptionem, sed neque etiam solo intellectu, ac pura puta fide, sed alia ratione, soli Deo, ut dictum est, cognita, illiusque omnipotentiae relinqvenda. Phil. Melanchthon postquam illi Lutheri sententia, quam diu defenderat, displicuisset, in epistola ad Vitum Theodorum, (vid. R. Hosp. in l. supra cit. p. 169.) de negotio cœnae lic scribit: *Ego, ne longius recederem a veteribus, posui in usu sacramentalem praesentiam, & dixi: Datis his rebus, Christum vere adesse, & efficacem esse. Id profecto satis est. Nec addidi inclusionem, aut conjunctionem talem, qua affigeretur τὸ ἄρτον τῷ σώματι, aut ferruminaretur, aut misceretur.* Pag. 375.) *Ego vero, etsi, ut dixi, realem pono praesentiam, tamen non pono inclusionem seu ferrurationem, sed sacramentalem, h. e. ut signis positis adsit Christus vere efficax. Quid requires amplius? Et in Locis commun. anno 38. Wittemb. excusis: Quid de verbis cœnae senserint ecclesiastici scriptores, ex dictis eorum apparet. Paulus inquit: Panis est communicatio corporis Christi. Itaque datis his rebus, pane & vino in cœna Domini, exhibentur nobis corpus & sanguis Christi, & Christus vere adest sacramento suo, & efficax est in nobis, sicut Hilarius inquit: Quae sumpta & hausta faciunt, ut Christus sit in nobis, & nos in Christo. Mirum profecto & ingens pignus est summi erga nos amoris, summae misericordiae*

cordiat, quod hac ipsa cœna testatum vult, quod se ipsum nobis impertiat, quod nos sibi adjungat tanquam membra, ut sciamus, nos ab eo diligere, respici, servari. Vide Hospin. p. 274.

Caspar Cruciger, theologus witebergensis, & Melancthonis intimus, qui etiam tractatui concordiae witebergensis interfuit, in literis ad eundem Vitum Theodorum, ut legere est apud Hospin. p. 171. haec scripsit: *Ego, quantum possum, disputationibus illis interim sepositis, sequor, quod existimo tutissimum; veram, adeoque σωματικὴν παρουσίαν esse in usu eucharistiae, quam verba cœnae, & Paulus omnino videntur ponere, & verba nicaeni Concilii plane testantur. Sed ut praesentiam omnino ponendam esse sentio, ita de modo παρουσίας non disputo. Puto hoc simplicitati fidei sufficere, credere, quod vere adsit Christus, & ejus corpus & sanguis vere exhibeantur utentibus.*

Videantur & diligenter perpendantur Retractatio Mart. Bucer de Cœna Domini, quam suis enarrationibus in quatuor evangelistas inseruit, pag. 483. edition. hervag. & ejusdem Scripta anglicana p. 642. Historia de concordia circa negotium eucharisticum inter Lutherum, & superioris Germaniae theologos anno 1536. Witebergae inita, in Scriptis anglic. p. 648. Censura de tribus propositionibus a P. Martyre Oxonii ad disputandum propositis A. 1549. ubi secundam propositionem Martyris, *Corpus & sanguis Christi, non est carnaliter aut corporaliter in pane & vino: nec, ut alii dicunt, sub speciebus pa-*

nis & vini, sic expressam optabat : Pag. 376)
 Corpus Christi non continetur localiter in pane
 & vino : nec iis rebus affixum aut adjunctum
 est ulla mundi ratione. *Corpus & sanguis Christi*
uniuntur pani & vino sacramentaliter. Et tertiae
 subijci voluit : *ita ut credentibus Christus hic vere*
exhibeatur. Fide tamen, nullo vel sensu, vel ratione
hujus seculi intuendus. Legatur etiam epist. ejus-
 dem ad P. Martyrem eidem censurae praefixa.
 Definitio plenior S. Eucharistiae cum explicati-
 one sua, ad petitionem D. Petri Alexandri atre-
 batensis, script. anglie. p. 551. & Defensio doctr.
 christiani, contra Robertum, episc. abrin. p. 613.
 Idem contra Tigurinos defendit, *Christum in ce-*
na praesentem esse, praesentiae vero modum inexpli-
cabilem, & proinde omnipotentiae divinae committi-
rendum. Vide Hospin. pag. 162. l. c. Addatur
 Epistola Bucerii ad Joannem a Lasco de re sa-
 cramentaria, quam legere est in epistolis sele-
 ctioribus illustrium & clarorum virorum, Lug-
 duni Batav. excusis A. 1617. centur. 1. epist. 5.
 Sibi tamen non semper satis constare videtur
 Bucerius, ut neque etiam recte dubitare, quid,
 vel ubi coelum illud sit, in quod Christum ascen-
 disse credimus. Vide Confess. Bucerii de S. eu-
 charistia, Argentinae in schola publice dicta-
 tam, prout extat in Script. angl. p. 700. & con-
 fer p. 697. & seq.

Caspar Hedio theol. D. & concionator ar-
 gentinensis, Bucerii collega, in dissert. de Pace
 eccl. catholicae apud Goldastum : *De eucharis-*
stiae

stiae dissidio, inquit, quod forte in spongiam cades propediem optimum videretur consilium: quandoquidem Evangelistae & Paulus de eucharistia circumcise meminerunt, veriti nimirum, ne quid de tanto mysterio secus dicerent, quam oportet, ut fidelis & prudens verbi minister, videns plerosque sic tractare theologiam, ut incidant in mataeologiam, ipse paucis & circumcise, & verbis Evangelistarum ac S. Patrum de pane & poculo illo mystico loquatur. In hoc mihi, qui dissidium hoc semper deflevi, & pejus angue odi, Phocionis atheniensis sententia placuit, cui, dum alii solliciti essent, ut quam plurima dicerent, quò viderentur disertis, diversa cura erat, nimirum ut, quae ad rem faciebant, verbis quam paucissimis completeretur. Errat, qui Paulo ac Evangelistis prudentior esse vult; deplorare errat, cui pudor est in consilio, qui errorem etiam intellectum, vult defendere. Et in summa, de rebus divinis differere, periculosissimum est; taceo, definire velle. Confessio de cœna Domini est, (pag. 377.) quod Christus ut in ultima cœna, ita etiam hodie discipulis suis & credentibus, quando juxta verba Christi, Accipite, edite, hoc est corpus meum, cœnam servant, in hoc sacramento suum verum corpus & sanguinem vere ad manducandum & bibendum dat, in cibum animarum vitae aeternae, ut ipsi in Christo, & Christus in nobis manere possit. Haec ille.

Theologi witebergenfes, Melanchthonis studiosissimi tunc temporis sectatores, in con.

ventu dresdensi (vide Hospin. de origine & progressu libri concordiae cap. 3. p. 20.) & consensu in eo facto ajunt: *Firmiter credimus praesentiam veri corporis & sanguinis Christi in cœna.* Et paulo post: *Vitamur etiam peregrina, & ad institutionem cœnae nihil pertinentia certamina, quae ipse quoque Lutherus tandem praecidit.* De sacramento corporis & sanguinis Christi nunquam docuimus, neque adhuc docemus, quod Christus e cœlo, vel de dextra patris descendat vel ascendat, visibiliter aut invisibiliter; *sed firmiter retinemus articulus fidei, Ascendit in cœlos, Seder ad dextram patris, &c. & omnipotentiae Dei relinquimus, quomodo corpus & sanguis Christi exhibeantur nobis.* Vide hic etiam Hospin. Historiae sacram partem alteram pag. 292. *Qualis autem, inquit witeberg. & lipsenses theologi, sit exhibitionis & praesentiae modus, cum sit revera impervestigabilis, inquirere & pervestigare nolumus, sed affirmamus & vere exhibenti, veraci & omnipotenti Domino reverenter credimus.* Joachimus Camerarius, vir doctissimus & Melanchthonis amantissimus, in Notis suis in N. T. in cap. 16. Matth. * pag. 96. τὸ τοῦ αἵματος, nimirum τὸ ἐν τῷ ποτηρίῳ. *Viscentibus ipsis, distribuit Jesus praesentibus panem corpus suum, & poculum, in quo esset sanguis ipsius, sive quemadmodum Chrysost. ἐκεῖνο τὸ δῶν τὸ πλεονεξίας πῶτα.* Sunt autem haec ejusmodi, quae non intelliguntur ab ulla humana sapientia extra Ecclesiam Christi, & soli religiosae fidelique pietati notae;

nec

* Pag. 96.] Edit. lipsiensis A, 1572.

nec profanis disputationibus ad captum humanum quasi enucleanda, ut religionis sanctitas conservetur, & rerum arcanarum, quae Greci *μυστήρια*, & Latini sacramenta appellaverunt. In 1. Cor. II. p. 49. pag. 378.) Cum autem haec institutionis sint & *δευτικὰ*, non debet *ἀναμνηστικὰ* aut *τύπος*, neque *τρόπος*, inque verborum significatione *διαβολὰς* *ἐννοεῖται* quaeri, sed id intelligi simpliciter & religiosa fidei assensione comprehendere oportet, quod dicitur. Vbi non est intelligendus omnem simpliciter tropum excludere, nam neque Lutherani rigidiores tropum aliquem in verbis cœnae inesse negant: sed huiusmodi tropum, quo vera & realis praesentia, atque exhibitio corporis & sanguinis Domini cum elementis sanctificatis excluditur & eluditur: fuit enim Camerarius tenacissimus doctrinae Melanchthonis, ut omnibus doctis constat.

Vt multos alios Germanos silentio praeterreamus; Legati Wormatiam missi ab ecclesiis reformatis gallicis A. 1557. (vide Hospin. Hist. sacram. 2. part. p. 251.) hanc de cœna confessionem Lutheranis exhibuerunt: *Fatemur, in cœna Domini, non omnia modo Christi beneficia, sed ipsam etiam filii hominis substantiam, ipsam, inquam, veram carnem, & verum illum sanguinem, quem fudit pro nobis, non significari duntaxat, aut symbolice, typice, vel figurate, tanquam absentis memoriam proponi, sed vere ac certo repraesentari, exhiberi, & applicanda offerri, adjunctis symbolis*

minime nudis, sed quae, quod ad Deum ipsum attinet, promittentem & offerentem semper rem ipsam vere ac certo conjunctam habeant, sive fidelibus sive infidelibus proponantur. Jam vero modum illum, quo res ipsa i. e. verum corpus & verus sanguis Domini cum symbolis copulatur, dicimus esse symbolicum sive sacramentalem. (1) Sacramentalem autem modum vocamus, non qui sit figurativus duntaxat, sed qui vere & certo sub specie rerum visibilium repraesentet, quod Deus cum symbolis exhibet & offert, nempe, quod paulo ante diximus, verum corpus & sanguinem Christi, ut appareat, nos ipsius corporis & sanguinis Christi praesentiam in cena retinere & defendere. Et si quid nobis cum vere piis & doctis fratribus controversiae est, non de re ipsa, sed praesentiae modo duntaxat, qui soli Deo cognitus est & a nobis creditur, disceptari. Et paulo post: Modum, quo res ipsa vere ac certo nobis communicatur, non facimus naturalem, aut localem copulationem imaginamur, aut crassam illam ac diabolicam transubstantiationem, non denique crassam quandam commixtionem substantiae Christi cum nostra, (Pag. 379.) sed (2) spiritualem modum, esse dicimus, id est, qui incomprehensibili spiritus Dei virtute nitatur, quem nobis in hoc suo verbo patefecit: Hoc est corpus meum, &c. Huic confessioni, inquit Hospin. loco cit. Farellus, Beza, Carmelus & Budaens legati subscripserunt, idque eo titulo, quod in Gallia, Helvetia & Sabaudia ad istum

(1) Sacramentalem modum.] Vide p. 384.

(2) Spiritualem modum.] Vide p. 380. 384.

istum modum de cæna Dominica doceatur & credatur. Displicuit confessio hæc Bezae & Tigurinis, quos diversum ab illa sentire lippis & tonforibus notum erat, ut haud obscure fatetur ipse Beza. Nam cum ei illud objecisset Claudius de Sainctes in Examini Calvine & Bezae doctrinae de cæna, Beza in prima sua Apologia ad eundem Claudium respondet: *Quod si fidei nomen additum fuisset, rectius factum esset. Neque Farelli, neque mea fides unquam apud illos (Tigutinos sc.) in dubium venit. Optassent tantum, plenius illa fuisse a nobis perscripta. Hoc, sicuti par erat, mihi & communibus amicis (Calvinum intelligit) significarunt, quod vererentur, ne qui nostro illo scripto abuteretur.* Hæc ille, quem profecto, nihil erat, quod pudeat aut pœniteret confessionis istius; sed tamen non satis bona fide in Gallia, Helvetia & Sabaudia ad istum modum de cæna D. doceri & credi, affirmavit vir doctissimus.

Episcopus elienus in Resp. ad card. Bellarmini Apolog. c. 1. p. II. *Dixit Christus: Hoc est corpus meum, non, Hoc modo hoc est corpus meum. Nobis autem vobiscum de objecto convenit; de modo lis omnis est. De Hoc est fide firma tenemus, quod sit: De Hoc modo est, (nempe transubstantiato in corpus pane) de modo, quo fiat ut sit, live Per, live In, live Cum, live Sub, live Trans, nullum inibi verbum est. Et quia verbum nullum, merito a fide ablegamus procul: inter scitæ scholæ fortasse, inter fidei articulos non ponimus. Quod dixisse olim fertur Durandus, nunti quam nobis*
displi.

difficet : Verbum audimus, motum sentimus, modum nescimus, praesentiam credimus; *praesentiam (inquam) credimus*, nec minus quam vos, veram. *De modo praesentiae nil temere definimus*; (addo, nec anxie inquirimus) *non magis quam in baptismo nostro, quomodo abluat nos sanguis Christi: non magis quam in Christi incarnatione, quomodo naturae divinae humana, in eandem hypostasin uniat.* Inter mysteria ducimus (& quidem mysterium est eucharistia ipsa) Pag. 380.) *cujus quod reliquum est, debet igne ablumi, id est, ut eleganter Patres loquuntur, fide adorari, non ratione discuti.* Haec ille. Vide etiam ejusdem conciones p. 9. 16. 22. 43. 52. 79. 118. 157 454.

If. Casaubonus in Respons. ad epist. card. Perronii, citato & descripto integro illo episcopi eliensis loco ex libro contra Bellarm. pag. 924. affirmat, hanc esse fidem Regis, & Ecclesiae anglicanae super illa re, & p. 923. *Legimus, inquit, in evangelis, Dominum nostrum, cum hoc sacramentum instituebat, panem sumpsisse & dixisse, Hoc est corpus meum: quomodo panis corpus suum esset, ne verbulo quidem uno explicuisse legimus. Quod legit Ecclesia anglicana, hoc pie credit; quod non legit, pari pietate non inquit: mysterium istud magnum esse, humano ingenio incomprehensibile, ac multo magis inenarrabile, fatetur & docet.*

* J. ep. roffensis, de Potestate Papae in rebus
tem.

* J. ep. roffensis] Is est Joh. Fisher.

temporalibus, contra card. Bellarm. in praef. ad lectorem: *Bernardi*, inquit, *sententia haec est*, quod usque hodie eadem caro nobis, sed spiritualiter, utique non carnaliter, exhibeatur. *Huic consona est per omnia doctrina Ecclesiae anglicanae, quae (in Catechismo nuper aucto) corpus & sanguinem Christi in caena Domini, vere & realiter exhiberi, & fide recipi asserit; modum autem spiritualem, & proinde ineffabilem & incognitum tradit, & a quaestione πρὸς τὸ πρὸς de modo praesentiae abstinendum esse docet.* Ibidem, ex Cyrillo in Joan. l. 4. cap. 13. & Theophylacto in Joan. 6. verba Durandi speculatoris, supra citata, & versus illos satis notos probat:

Corpore de Christi lis est, de sanguine lis est:

Deque modo lis est, non habitura modum.

Citat etiam verba Hardingi in Responsione ad art. episc. Juelli (hac in re sententiae Tigurinorum & P. Martyris addictissimi) de reali praesentia art. 5. sect. ult. *modum praesentiae juxta omnes Catholicos verum & realem, sed longe sublimiorem & excellentiorem, supernaturalem, supersubstantialem, invisibilem, inenarrabilem, hujus sacramenti proprium, non tantum spiritualem, & tamen spiritualem esse, immo talem esse, qualem Deus unus novit.* Pontificios autem reprehendit, qui modum hunc definiunt, per viam *transubstantiationis*, quam ignorent antiqui. (Pag. 381.) Consentit R. Montacutius in Antidiatrib. contra Bulengeri Diatribam 13. p. 143. & contra

contra

contra anonymum controuv. abbreviat. art. 35. & in Appello ad Caesarem, contra Purit. parte 2. c. 30. Videantur quoque doctissimus Hookerus de Politia ecclesiast. l. 5. sect. 67. & hyperaspistes ipsius, Wilielmus Covellus art. 17. de Transubstantiatione contra Puritanos; Theophilus Fieldus, episcopus landavensis, in libello, quem Parasceven paschae inscripsit, ubi Hookeri sententiam magnopere laudat, pag. 113. Bilsonus, episc. Winton. ad Apol. Jesuit. parte 4. & Christoph. Suttenuus in lib. de hoc sacramento conscripto pene toto, maxime cap. 70. edit. london. A. 1622. quod caput tum latine, tum anglice, scriptum exstat de hac controversia lectu apprimè dignum. Georg. Singus in defensione Jac. Vsserii, archiep. armachani, parte 1. anno 1632. excus. pag. 12. diserte affirmat, *neminem latere, quod multi in Ecclesia anglicana praesentiam Christi in sacramento consteantur, licet modum non assignent.*

Archiepiscopus spatat. ut constat, hanc sententiam prolixè tuetur lib. 5. de Rep. Eccl. cap. 6. & lib. 7. cap. 11. n. 7. & n. 8. *Hic, inquit, est tam atrocis & periculosae dissensionis facillimus modus sopiendae, ut omnes veritatem corporis Christi in sumenda eucharistia exhiberi uno ore fateamur, & circa modum, quo fiat haec exhibitio, quippe ineffabilem & inexplicabilem, nobis omnibus silentium perpetuum indicamus, & ex hac dissensione schismata coalita extinguamus.* Vide eundem contra errores Fr. Suarez, cap. 2. Legatur quoque Petri

Piche-

Picherelli, viri longe doctissimi & moderatissimi, Expositio verborum coenae, & dissertatio de Missa. Auctor etiam Diallactici de Veritate, corporis Christi in eucharistia, pluribus contendit, & ex scripturis ac Patribus ostendit, *eucharistiam non solum figuram esse corporis dominici, sed etiam veritatem ejusdem, naturam atque substantiam in se comprehendere*: licet, quae de discrimine inter illud corpus Christi, quod in sacramento distribuitur, & id, quod de virgine Maria assumptum, in caelos ascendit, Bertramum sequutus, differit, facile aliquos offendant, (ut Cassandri verbis utar, epist. 3. p. 1084.) quibus, ex verbis Christi persuasum est, Pag. 382. & quidem vere, non aliud corpus in sacramento fidelibus dari, quam quod a Christo pro fidelium salute in mortem traditum fuit. Quamvis autem, inquit porro Cassander, hic distinctione aliqua opus sit, malim tamen illam ad modum praesentiae & exhibitionis, quam ad ipsam rem subjectam b. e. corpus Christi adhiberi. Diallacticon hoc exstat in fine volum. secundi Tractationum theologicarum Bezae. Autor hujus libri fuit J. * Ponetus, episc. wintoniensis, anglus, & non alio consilio scriptus & editus est, quam ut dissidentes Lutheranos & Zuinglianos in gratiam reduceret. Vide Hospin. loco cit. pag. 245. 246.

Sed quia sententia haec non sat recte intelligitur, neque explicatur a multis, qui eandem, sequi videntur, ac proinde concordia inter dissidentes impeditur, paulo distinctius hac de re, quam

* Ponetus] Vide Hydei Catal. B. B. part. I. 334.

quam multi alii consueverunt, dicamus. Multi hanc veram & realem praesentiam corporis & sanguinis Christi in eucharistia, & utriusque communicationem, ne oralem & corporalem, aliquam admittere & asserere videantur, spiritualiter tantum & per fidem effici & perfici affirmant. Ecclesiae anglicanae fidem sic exprimit Casaub. in Resp. ad epist. card. Perronii: *Ecclesia anglicana, ut rem omnem brevi compendio complectar, in caena Domini realiter participationem se fieri credit corporis & sanguinis Christi, atque, ut Patres graeci dicunt, & quod Bellarm. ipse fateatur, spiritualiter. Per fidem enim Christum apprehendunt & manducant. Eadem Ecclesia in exhibitione panis mystici haec verba ministro praescribit dicenda: Corpus Domini, &c. accipe, & ede hoc in recordationem mortis Christi pro te, & temet illo ale in corde tuo per fidem cum gratiarum actione.*

*Spiritualiter profecto corpus Christi in eucharistia exhiberi & accipi, nonnulli veterum diserte dixerunt. * Athanas. in illud evangelii, Quicumque dixerit, Matth. 12. 32. Quot hominibus corpus ejus suffecisset ad cibum, ut un. versi mundi alimonia fieret? Sed propterea ascensionis suae in caelum mentionem fecit, ut eos a corporali intellectu abstraheret, (Pag. 383.) ac deinde carnem suam, de qua locutus erat, cibum e supernis caelestem, & spiritualem alimonia (ἡ πνευματικὴ τροφή) ab ipso donandam intelligerent. Quae enim locutus sum vobis, inquit, spiritus & vita sunt. Quod*

perinde

* Athanas.] Tomo I. edit. nannianae. p. 771.

perinde est, ac si diceret, corpus meum, quod ostenditur, & datur pro mundo, in cibum dabitur, ut spiritualiter (πνευματικῶς) unicuique tribuatur, & fiat singulis tutamen praeservatioque ad resurrectionem vitae aeternae. Haec sive ille, sive aliquis alius scriptor vetus. Macarius homil. 27. Illo tempore magnates, iusti, reges & prophetae noverant, venturum esse redemptorem: at passurum esse, crucifigendum, &c. non norant, neque ascendit in eorum cor baptisma futurum ignis ac spiritus sancti, item in ecclesia offerendum esse panem & vinum, antitypon carnis ejus & sanguinis, sumentesque de pane visibili, spiritualiter (πνευματικῶς) carnem Domini esuros. Bernhard. in serm. de S. Martino affirmat, in sacramento exhiberi nobis veram carnis substantiam, sed spiritualiter, non carnaliter, ut ipse Bellarm. fateri cogitur, de Eucharistia lib. 1. c. 2. sect. Tertia regula: Licet, inquit, non videatur haec vox spiritualiter multum frequentanda, quia periculum esset, ne traheretur ab adversariis, non tam ad modum, quam ad ipsam naturam significandam. Sed illud, spiritualiter, neque Romanenses ipsi recte explicant, dicentes, adesse Christum in eucharistia, non carnaliter, non corporaliter, id est, eo modo, quo suapte natura existunt corpora, nec sensibilibiter, mobiliter, &c. sed spiritualiter, id est, modo existendi spirituum, cum Christus totus sit in qualibet parte, adesse tamen per transubstantionem, ita ut motis speciebus vere moveatur corpus Christi, quamvis per accidens: quomodo anima nostra vere mutat locum, cum corpus mutat locum, & ut vere & proprie dica-

dicamus, Chriſti corpus in euchariftia attolli, depo-
ni, deferri, collocari in altari, vel in pixide, trans-
ferri a manu ad os, & ab ore ad ſtomachum, ut
loquitur Bellarm. loc. cit. ſect. Ideo fit regula
ſexta. ut adeo recte in Concilio romano ſub Nicolao
II. compulſus ſit Berengarius confiteri, Chriſti corpus,
ratione ſpecierum ſive accidentium, quibus conjun-
ctum eſt, (Pag. 384.) ſenſualiter ſacerdotum ma-
nibus tangi & frangi, ut aſſerit Bellarm. ibid.
Quintaregula. Haec omnia atque id genus alia
plurima, nec ſcripturae nec Patres unquam
nobis tradiderunt. Neque etiam Proteſtantes
illi, qui illud, ſpiritualiter, ſic intelligunt, nos ſole
intellectu, ac pura fide recipere in nos corpus Chri-
ſti, mentem Spiritus S. in ſcripturis, & Patrum
aſſecuti ſunt. Sic enim (ut verbis utar Archi-
epiſcopi ſpalat. de Rep. eccl. l. 5. cap. 6. in Ap-
pendice ad Cyrill. alex. * n. 8.) nihil differret
ſacramentalis receptio, a fide incarnationis; (adde
etiam mortis & paſſionis) differt tamen pluri-
mum, non in effectu, quia, ut vidimus in Hilario,
per fidem incarnationis aſſequimur & animae ſalu-
tem, & corporis immortalitatem, & in euchariftia
idem; ſed in modo operandi: in euchariftia enim,
praeter fidem, quae eſt neceſſaria, & qua per ſolum
intellectum unimur carni Chriſti, quae eſt objectum
noſtrae fidei, ponimus conjunctionem quandam ſpiri-
tualeſ verae & realis carnis Chriſti cum anima &
corpore etiam noſtro, quam melius vocare non poſſu-
mus, quam ſacramentalem, h. e. quae per viam

come

* N. 8.] Pag. 162, & n. 25, p. 167.

com
ſim
nota
non
trib
(ut
dag
ipſu
haec
a ſol
omn
ſenſe
com
eſt
am
rece
cept
ſed
noſtr
bis
tam
ille
ibi
flam
per
Dei
tun
tur
ceri

comestione fiat; ut, dum panem sacrum comedimus, simul cum pane, non via corporali, sed alia soli Deo nota, quam spirituales vocamus, quia certum est, non posse esse corporalem: eam vero fatemur cum Patribus esse ineffabilem, inexplicabilem, inexplorabilem, (ut Cyrillus vocat) h. e. non inquirendam, nec indagandam, sed sola fide credendam, nobis exhibeatur ipsum verum corpus Christi. Et paulo post: Et haec unio realis sacramentalis, in modo longe diversa a sola unione fidei, omnes machinas, omnia argumenta omnia commenta Perronii demolitur, & vera Patrum sensa a reali praesentia, hoc est corporali remota, reddit compertissima. Alterum vero, corporaliter, omnino est* in Cyrillo admittendum, quia & objective, & etiam subjective illud intelligit; ita ut corpus Christi sit receptionis objectum, & corpus nostrum sit ejusdem receptionis subiectum, & non solus spiritus aut intellectus, sed modus hujus receptionis sit penitus, etiam fidei nostrae, ut dixi, occultus, ut Christi corpus sit in nobis non solum objective, sed etiam subjective, modo tamen quodam divino, spiritali & ineffabili. Haec ille, apud quem multa alia in eandem sententiam ibi atque alibi legere est.

Ac proinde male docetur a multis Protestantibus, hanc praesentiam & communicationem per fidem effici, quia, ut inquiunt illi, fides verbo Dei nitens, res facit praesentes, quae promittuntur. Fides, ut constat, magis proprie dicitur accipere, & apprehendere, quam vel polliceri vel praestare. Verbum Dei, & promissio,

O o 2

cui

* In Cyrillo] In Joh. lib. 10. c. 13.

cui fides nostra nititur, pag. 385.) praesentia reddit, quæ promittit, non fides nostra. Vide Cl. Espenacæum Oper. p. 923. & seq. de collatione habita Sangermani inter Protestantes & Romanenses aliquot A. 1561. & J. Aug. Thuanum Hist. l. 28. p. 47. vel 568. Promissio hujus praesentiae & communicationis effectum quidem, maxime salutarem, non operatur neque obtinet, nisi in fide viva credentibus, & digne communicantibus, utriusque tamen causa & fundamentum, est verbum promissionis Christi, non fides nostra.

Falso etiam asseritur, *haud aliter nos corpus Christi in eucharistia comedere, quam Patres V. T. qui crediderunt in Christum.* Haud dubie prisci fideles, ante Christi incarnationem, carnem Christi spiritualiter edebant in manna & rebus aliis figuratam, & sufficienter pro statu oeconomicæ illius, ad salutem, 1. Cor. 10. 3. 4. Sed nihilominus per communicationem carnis Christi in eucharistia, multo altius & solidius nos Christianos incorporari Christo, quam priscos fideles, qui Christi incarnationem praeceperunt, & spiritualiter tantum, sive per solam fidem carnem Christi manducarunt, credidit semper Ecclesia catholica. *Quod in re sumebatur a Judæis in esu agni paschalis,* (ut recte affirmat Arch. spalat. de Rep. eccl. lib. 5. cap. 6. n. 49. p. 95.) *nihil aliud erat nisi agnus, cibus de se consumptibilis.* Christi enim corpus, etsi spiritualiter sumeretur per fidem, non tamen in re ipsa sumebatur, sed in spe. At vero panis noster

noster exhibet ipsum Christi corpus reale in re ipsa, & non in spe tantum. Illi igitur manducabant cum agno Christum fide rei futurae & speratae, nos vero comedimus eundem Christum fide quidem, ut illi, sed fide rei praesentis, quae actu ipso, & non sola spe, nobis cum pane exhibetur, modo tamen ineffabili, certe non corporali; quod illis non contingebat, & sic illi re ipsa non comedebant corpus Christi. Vide etiam eundem ibid. n. 51. & 77. pag. 167. vel 119. & n. 97. pag. 191. vel 135. Admissa igitur illa, ut supra innui, Augustini expositione loci 1. Cor. 10. 3. verborum, *Patres nostri eandem escam spiritualem manducaverunt*, id est, (ut ait ille in Pf. 77. & tract. 26. in Joan.) Hebraei fideles eandem escam spiritualem comederunt, quam nos, (licet Chrysostomus, Theophylactus, & alii multo rectius verba illa intelligant, *de esca eadem inter omnes Hebraeos tum bonos tum malos, non autem nobiscum*) nihil aliud inde conficitur, (Pag. 386.) quam eandem Judaeorum & Christianorum escam fuisse quoad significationem, non autem quoad rei significatae & figuratae praesentiam & exhibitionem. Aliud est pascha, inquit Augustinus l. 2. contra literas Petilianus, c. 37. *quod Judaei de ore celebrant, aliud, quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus.* Et in psal. 75. Idem, inquit, in mysterio cibus, & potus illorum, & noster; sed significatione idem, non specie, quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus. Haud absurde igitur dicitur, agnū paschalem, mannā, petram, &c.

fuisse sacramenti eucharistiae typos & figuras, quia, quod illa typice significabant & figurabant, hoc non tantum significat & figurat, sed re ipsa etiam exhibet, sed bonis & fidelibus tantum, ut infra dicemus; licet panis mysticus nec substantialiter sit ipsummet Christi corpus, neque etiam corporaliter idem in se contineat.

Perperam etiam asseritur, *non aliter in sacramento esse Christi corpus, quam in verbi praedicatione & auditu, atque res eandem esse, Christum in baptismo induere. & ipse carnem ac sanguinem in cena sumere.* Christum illiusque coelestia beneficia per verbum, baptismum & alia sacramenta, (de quibus alias Deo propitio dicemus) atque per fidem maxime ex parte nostra, modo viva sit ea, nobis a Deo exhiberi & a nobis accipi, certissimum est: Sed non minus certum est, per manducationem mysticam corporis Domini, & potum ejus sanguinis in eucharistia, nos multo efficacius & plenius, sublimius & augustius, strictius & arctius corpori & sanguini Christi uniri & incorporari, quam per illa. Quam ob causam hoc sacramentum dicitur per excellentiam *communio*, ut recte annotat H. Casaub. Exerc. 16. n. 30. pag. 508. vel 444. quia sc. hunc modum per manducationem mysticam, Christus instituit longe efficacissimum perficiendae unionis & conjunctionis quam arctissimae inter sese & membra sua, itemque membrorum ipsorum inter se. In cena enim per admirabilem virtutem Spiritus sancti, invisibiliter substan-

substantiae corporis Christi communicamus, cujus participes efficimur, haud secus, ac si visibiliter carnem & sanguinem ejus ederemus & biberemus. In baptismo lavacrum est, sed hic alimentum. Baptismus ingressus est in ecclesiam: Cœna, nutrimentum in ecclesia & conservatio. Baptismus est *salus*: Sacramentum corporis Christi, *vira*, ut ait Augustinus de Peccatorum merit. & remiss. lib. 1. c. 24. Vide P. Picherellum de Missa pag. 208. & 210. & ad mysticam manducationem Pag. 387.) verum Christi corpus, non tantum animae, sed etiam corpori nostri, spiritualiter tamen, hoc est, non corporaliter, exhibetur, & sane alio ac diverso, nobisque propinquiori modo, licet occulto, quam per solam fidem: ut recte Archiep. Ipalat. l. c. pag. 27. vel 166. n. 25. *Et licet Joban. cap. 6. de esu sacramenti non agat*, inquit P. Picher. pag. 193 *tamen de eadem carnis Christi manducatione spirituali, mysticaque cum Christo conjunctione: illic certe per fidem de conjunctionis initio; in sacramento autem, conjunctionis majore propinquitate, augmento, confirmatione, & strictiore arctioreque vinculo, loquitur.* Et fides, qua proprie Christi caro in eucharistia spiritualiter, h. e. incorporaliter, manducatur, non est ea sola, ut quidam dicunt, qua Christus pro peccatis nostris crucifixus & mortuus creditur: ea enim fides praesupponitur quidem & praerequiritur sacramentali manducationi, sed non est ejus propria; verum ea fides est, qua creditur verbo Christi.

fili dicentis, *Hoc est corpus meum*, &c. Cre-
dere enim, Christum ibi esse praesentem, eti-
am carne vivificatrice, & desiderare eam sume-
re, nimirum hoc est spiritualiter, & recte eam
manducare in eucharistia: unde Augustinus su-
per Joan. tract. 25. *Quid paras dentem & ven-
trem? crede, & manducasti*; ut doctiores norunt &
notant.

Denique gravissime erratur, quando *Chri-
stum non esse realiter in eucharistia*, hisce ratiun-
culis urgetur: *Christus est in cœlo, loco circum-
scriptus*, &c. Igitur non est re ipsa vel realiter in
eucharistia. Nemo enim sanæ mentis, Chri-
stum e cœlo, vel de dextra partis descendere,
visibiliter aut invisibiliter, ut in cœna vel signis
localiter adsit, existimat. Fideles omnes una-
nimi consensu & uno ore profitentur, se firmi-
ter retinere articulos fidei, *Ascendit in cœlos, Se-
det ad dextram Patris*, & modum hujus praesen-
tiae credere se non esse naturalem, corporalem,
carnalem, localem per se, sed supernaturalem,
& absque ulla cœlorum desertione. Vide scri-
pta Bucei anglicana pag. 548. Nimis tamen,
audacter quam plurimi, multis retro seculis, at-
que imprimis hoc nostro rixosissimo, nimis, in-
quam, audacter, immo plus satis crasse & mate-
rialiter de *praesentiae modo* locuti sunt, hodie-
que loquuntur, quem nos infinitae Dei sapien-
tiae & potentiae omnino reliquendum cense-
mus. De caeteris, quae de orali, etiam indigno-
rum manducatione corporis dominici dicenda,
restant;

restant, pag. 388.) superfedemus scribere,
donec de transubstantiatione & consubstanti-
atione differendi erit locus.

CAP. II.

*In quo de transubstantiationis possibilita-
te agitur.*

QUod ad transubstantiationem atti-
net, admodum periculose & nimis au-
dacter negant multi Protestantes, De-
um posse panem substantialiter in corpus Do-
mini convertere. Multa enim potest Deus omni-
potens facere supra captum omnium hominum,
immo & angelorum. Id quidem, quod impli-
cat contradictionem, non posse fieri, conce-
dunt omnes. Sed quia in particulari nemini
evidenter constat, quae sit uniuscujusque rei
essentia, ac proinde quid implicet, & quid non
implicet contradictionem, magnae profecto te-
meritatis est, propter coecae mentis nostrae
imbecillitatem, Deo limites praescribere, &
prae fracte negare, omnipotentia sua illum hoc
vel illud facere posse. Placet nobis iudicium
theologorum wirttembergicorum in Confessio-
ne sua anno 1552. Concilio tridentino propo-
sita cap. de eucharistia: *Credimus, omnipotentiam Dei
tantam esse, ut possit in eucharistia substantiam panis
& vini vel annihilare, vel in corpus & sanguinem
Christi mutare. Sed quod Deus hanc suam absolu-*

ram omnipotentiam in eucharistia exerceat, non videtur esse certo verbo Dei traditum, & apparet veteri ecclesiae fuisse ignotum. Haec illi modeste satis. Consentit Andr. Fricius lib 4. de Ecclesia cap. 16. pag. 295.

Zuinglius & Oecolamp. aliquoties, ut constat, concesserunt Luthero, & illius sequacibus, ac proinde & Romanentibus, ut qui idem non minore contentione urgent in transsubstantiatione sua defendenda, quam illi in consubstantiatione sua, * Deum quidem hoc posse efficere, ut unum corpus sit in diversis locis, sed quod idem in eucharistia fieret, & quod Deus id fieri vellet, id vero sibi probari postularunt. (pag. 389.) Utinam hic pedem fixissent, nec ulterius progressi fuissent discipuli! In colloquio maulbrunnensi actione 8 Jacobo Andreae lutherano objicienti, Calvinistas negare, Christi corpus coelesti modo pluribus in locis esse posse, ita respondet Zach. Ursinus, theol. heidelbergensis: *Non negamus, eum ex Dei omnipotentia pluribus in locis esse posse; hoc in controversiam non venit, sed an hoc velle Christum, ex verbo ejus probari possit. Itaque hoc te velle existimavimus, Christi corpus non tantum posse, sed etiam re ipsa oportere in S. Caena praesens esse. p. 155. Idem Ursinus actione ead. p. 153. Conabaris etiam ostendere, (alloquitur Jacobum Andreae) elevari & imminui a nobis omnipotentiam Dei, eum dicimus, Deum non posse facere, ut corpus in pluribus sit locis, aut ut Christi corpus* per

* Deum quidem hoc posse efficere.] Vide pag. 391.

per lapidem penetrer. *De quo responsum est non semel, nunquam quaesitum esse aut disputatum, an possit Deus hoc aut illud efficere; sed hoc tantum, an ita velit.* Quam vere haec ultima dicta sint, iudicet lector aequus. Saepe enim Matth. Martinus contra Mentzerum asserit, *posse quidem Deum, sed non velle.*

P. Martyr in disput. de Eucharistia cum Romanensibus habita Oxonii A. 1549. illis concessit, per miraculum Christi corpus, per aliud corpus solidum forte penetrare potuisse, atque sic duo corpora simul in eodem loco fuisse, licet negaret, propterea unum corpus in pluribus locis simul esse posse. Vtrumque tamen istud plurimis philosophis & theologis doctissimis in natura aequè absurdum & impossibile, & Deo tamen possibile esse videtur. Verba P. Martyris hic adscribam: *Quum Morganus, theologus romanae partis, locum obecisset Chrysostomi in cap. 20. Joan. hom. 86. de penetratione corporis Christi ad discipulos januis clausis, respondit P. Martyr pag. 139. Chrysostomus adscribit corpori Christi levitatem & tenuitatem tantam, ut januis clausis ingredi potuerit, & crassitudinem tantam aufert, quanta potuit impedire illum ingressum, non tamen omnem.* Subjecit continuo Morganus: *Corpus Christi intravit clausis foribus, crassitudine non impediente, ut dicis, ergo tunc erant duo corpora in in uno loco.* Martyr ad haec inquit: *Duo respondeo, primum, quod S. literae nobis narrant hoc miraculum: ideo facile illis creditur. Verum quod corpus*

corpus Christi substantialiter praesens sit in multis locis, nunquam docent. Pag. 390.) Alterum, quod affero, est: In illa penetratione corporis Christi ad discipulos, vi divinitatis potuisse quantitatem parietis ita cedere, ut duo corpora non fuerint simul eodem loco. Et memini, Tertullianum (quia soletis etiam adducere corpus Christi egressum ex utero virginis clauso) in lib. de Carnis resurrectione scribere, Christum nascendo vulvam matris aperuisse. Quod etiam Cypr. in Expos. symboli affirmat. Et Hieron. ad Eustochium scribit, Christum de utero virginis cruentum egressum esse. Sunt, qui existimant, Christum egressum per uterum virginis integrum omnino & clausum. Ut ergo non omnes idem sentiunt quoad hoc; ita ego duplicem tibi dedi responsum; unam, qua penetrationem istam concedo per miraculum, non tamen ita, ut corpus Christi omnem quantitatem penetrando amiserit; a simili autem non concedo, corpus Christi esse in multis locis, quia hoc non tradit scriptura, sed secus ostendit. Altera responsio est, vi divinitatis cecisse fores, ut aliqui dicunt, apertum virginis uterum. Et p. 198. Deinde Patres, qui hanc penetrationem sic affirmant, non habuerunt forte pro tam absurdo, in natura duo corpora esse simul in eodem loco, quam unum corpus esse simul in multis locis. Haec ille. Idem contra Gardinerum p. 37. Mihi, inquit, dubium non est, vi divina partes ostii (per quod Christus ad discipulos ingressus est) & lapidis (monumenti) cedere potuisse, donec transiret Domini corpus, atque post illud obsequium rursus fuisse conjunctas. Sed

vos fingitis, mansisse lapidis & ligni soliditatem, atque ea salva, neque cedente, corpus Christi transiisse. Cur suam potius non relinquitis corpori Christi soliditatem, cui lapis & lignum ad momentum cesserit? Profecto, quod a me dicitur, & facilius est, & longe verisimilius. Si cui tamen videretur vestrae imaginationi assentiri, quod mihi non videtur, posset adhuc rixam movere, an tantundem absurdi habeant: Duo corpora simul in eodem loco esse, & unum idemque corpus, praesertim humanum, per multa loca defundi. Vos, scio, dicetis, paria haec esse. Quid si ille negarit, dixeritque, hic tolli atque aboleri naturam humani corporis, ibi vero servari? Quibus, obsecro, rationibus illum a sua sententia dimovebitis?

Rod. Hospinianus in lib. de Formula concordiae p. 33. facie altera: Subito disparere, super aquis ambulare, caeteraque ejusmodi, veritatem corporeae substantiae non tollunt: pag. 391.) neque etiam per corpus solidum penetrare, quia sunt dumtaxat $\pi\alpha\rho\epsilon\varphi\upsilon\sigma\iota\kappa\acute{\alpha}$ & $\epsilon\varphi\upsilon\sigma\iota\kappa\acute{\alpha}$, sed plurimis simul locis esse totum, &c. omnia haec sunt, vere $\alpha\upsilon\tau\iota\varphi\upsilon\sigma\iota\kappa\acute{\alpha}$, uniusque deitati quadrant. Vide autorem, P. Martyri additissimum.

Bened. Aretius, theologus bernensis, in Joan. 20. 19. An vero clausis relictis foribus sit ingressus Christus, incertum est. Fieri potest, ut apertae sint sponte ad Christi praesentiam; tamen Theophyl. Chrysost. & Cyrillus sic accipiunt, quasi divinitatis hinc argumentum eluceat. Vide Cyril. lib. 12. in Joan. cap. 53. & Theophyl. in hunc locum. Quae
senten-

sententia nihil habet absurdi, si ad maiestatem solius Christi referatur. Nam qua potentia supra aquas ambulavit, eadem fores vel aperire vel transire potuit, ut Deo nihil illi invium sit. Joach. Cainerarius, vir praestantissimus, in c. 20 Joh. Jam sub noctem advenit Iesus, nihil obstantibus aut impredientibus clausis foribus aedium, & mirabilem acceptionem illam fuisse indicatur.

Th. Bilsonus, anglus, episc. winton. de Christiana subjectione, parte 4. p. 373. edit. in 8. de perpetua B. Mariae virginitate differens, sententiam Augustini in Enchiridio ad Laurent. cap. 34. (*Quod si vel per nascentem corrumpetur ejus integritas, jam non ille de virgine nascetur, &c.*) probare videtur, quod B. virgo non minus post partum, quam conceptionem, intemerata virgo permanferit, i. e. non solum (ut multi alii Protestantes explicant) sine cognitione viri, sed, absque omni omnino corporis laesione; & huic sententiae Augustini firmandae multa alia ex ejusdem operibus ibidem adducit. Similiter scribit Lancel. Andreas, episc. nuper winton, in concione super Ilaiae verba cap. 8 v. 14. *Ecce virgo concipiet*, p. 74. circa finem, & pag. 574. affirmat, ante revolutum per angelum monumenti lapidem, Christum redivivum exiisse, licet de lapidis penetratione nihil diserte dicat. Audiat hic etiam, si libet, lector benevole, Joan. Casus, anglus philosophus, & in medicina doctor oxoniensis, in Comment. in 8. I Physic. Arist. l. 4, c. 3, p. 523. *Non tamen hic nego, quin divina*

vin
con
stet
possi
uno
nus
in l
chr
Chr
cro
bus
tem
riga
vir
am
nis
Ma
viro
Vic
que
Deo
etio
sali
qua
est,
ti &
illiu
mu
cesso

A

vina

vina potentia hoc fieri possit, ut unum numero corpus in pluribus simul existat locis, cum concesset, divina virtute corporum penetrationem fieri posse: quae manifesto probat, duo corpora esse posse in uno loco. Pag.392.) Quare pari modo non minus possibile est, per eandem virtutem unum corpus in locis pluribus contineri. De priori parte nemo christianorum philosophorum dubitat, qui credit, Christum illaeso virginis utero natum, clauso sepulcro resurrexisse, iterum ad discipulos obsecratis foribus fuisse ingressum, & denique ad Patrem ascendentem caelum penetrasse. De altera vero parte quis litigare debet, si placeat divinae majestati potentem virtutis manum Petro porrigere, ut super aquam inambulet, & D. Ambrosio, ut in eodem instanti divinis rebus Mediolani assistere, & Turone exequiis D. Martini praesens interesse dicatur? * si Antonino, viro fide non indigno, sic narranti credamus. Vid. Anton. 2. p. Summae l. 10. cap. 114. Neque est quod hinc concludas contradictionem in Deo. Quae enim potest esse in infinito contradictio, quantumvis hominem in belluam, aut statuum salis vertat? At dices, esse contradictionem naturae, quam ut ancillam sub umbra alarum fovet. Non est, tum quoniam illam ut servam suae voluntati & potentiae subjectam fecit, tum quoniam illius naturam non immobilem, sed flexibilem, mutabilemque fecit. Adde etiam, quod hoc concessio, non tamen sequatur contradictio, quia natura unius

Antonino] Patria florentino, ordinis Praedicatorum, ac postea Florentiae archiepiscopo, qui vixit sec. 15.

unius vel alterius contra legem naturae concussa aut mutata, universalis natura eodem motu labefactata non concidit. *Hoc ergo imperium in multis sibi reservat Deus, ut mortales videntes mirabilia Dei, & Deum esse, & mirabilem in suis operibus existere semper agnoscerent.* Et paulo post: *Interim moneo curiosos sophistas istius aetatis, in qua (heu!) nimis multi athei esse contendunt, ne in rebus sacris, divinae potentiae mirisque & occultis miraculis naturae nimium increduli persistant.* *Incredulitas enim in mysteriis Dei, infidelitatis filia est, spuriosque infinitos nomine Christianos gignit.* *Si rationem ergo non videas, ne statim exclames, ut soles: Hoc fabula est; fieri non potest, ut unum idemque numero, corpus in duobus simul subsistat locis, aut duo in uno.* *Qui enim omnia ex nihilo finxit, efficere potest, ut corpus clauso sepulcro (non per angelos, ut ais, remoto lapide) surgat: ut clauso ostio, non cedente, (ut somnias) ad discipulos intret.* *Quo concesso, cur spasmo, & paralipsi illius jam dextram laborare dicis, ut haec non possit? Nam quamvis tecum consentiam, quod raro haec faciat; dissentio tamen, si doceas, quod omnino non possit.* (Pag. 393.) *Haec omnia ille, quem cum opere mirifice laudant plurimi tum theologi, tum etiam medici & philosophi oxonienses, ut videre est in operis initio. Viri moderationem commendo. Saepe tamen est olim valde opportuna locutus.*

Ad Luc. 2. 23. notat Maldonatus, a quibusdam Patribus dici, *Christum solum nascendo matri*

utrum

uterum aperuisse, sed quam recte, nos, quibus brevitatis hic maxime placet, nihil dicemus in praesentia. Certe complures ex Patribus haec duo, ut miracula, Christi scilicet. nativitatem, seu ingressum in mundum per clausum matris uterum, & ingressum ad discipulos januis clausis, saepe conjungere solent, in utroque totam rationem facti esse potentiam facientis, ut loquitur Aug. in ep. 3. ad Volusium, affirmantes. Videantur hic alii hisce de rebus fuisse differentes. Sed, ut dicamus quod res est, nihil hic certi, & tanquam de fide, statui potest. Ignorantiam nostram humiliter agnoscamus omnes in plurimis, quae a Deo facta leguntur, quaeque etiam non raro hodie fieri cernuntur: potentiam divinam admirari discamus, & caveamus, ne propter nostri pectoris angustias quicquam absolutae Dei potentiae, qui operatur supra quam petimus aut intelligimus, Ephes. 3. 20. detrahamus aut derogemus.

De modo, quo Christus in caelum assumptus est, placet modestia Gulielmi Estii, qui in Annotat. ad Mar. 16. 19. sic scribit: Curiosus nonnulli scrutantur, an Christo ascendente divisi fuerint caeli, an vero sine divisione eos penetraverit, quomodo clausis januis ingressus fuerat ad discipulos. Arbitror dicendum, Christum pertransivisse caelos aethereos eo modo, quo nunc est in summo caelo, & quomodo omnes beati cum gloriosis suis corporibus illic versaturi sunt: sed quo id modo fiat, nihil certi. Crediderim tamen, caelestia corpora cessura

cessura sanctorum corporibus, eo modo, quo nostris hic corporibus aër cedit. Nam perpetuam illic dimensionum penetrationem ponere, minus habet rationis. Haec ille, qui etiam de B. virginis partu disserens Annotat. in Luc. 2. 23. sic loquitur: *Vel dici potest, secundum multos catholicos doctores, uterum virginis nullo modo fuisse apertum, sed miraculo quodam supernaturali, sic Christum prodixisse utero clauso, sicut prodixit clauso sepulcro, & sicut ingressus est ad discipulos januis clausis: Pag. 394.) vel secundum Hieronymum, & alios quosdam dici potest, per naturalem meatum exiisse foetum, sine ulla materni corporis violatione, qualis fit in aliis matribus, quae proinde magno cum dolore pariunt, maxime in primo partu. Itaque sicut in primo statu fuisse partus naturalis, per meatus naturales, sine detrimento maternae integritatis; ita dici potest, & in illa matre id accidisse, cui soli contigit sine corruptione concipere. Nam & in primo statu conceptus & partus sine virginitatis detrimento fuisset, quia corruptio est ex peccato.*

Accidentia etiam, per divinam omnipotentiam extra omne subiectum posse existere, putavit David Gorlaeus, ultrajectinus, in suis Exercitationibus philosoph. exercit. 5. sect. 2. p. 93. Quin & extitisse, ipsi videtur deduci ex historia creationis. Dicitur namque, lucem esse conditam. Haec erat accidens, non aliqua substantia lucida. Appellavit enim lucem Deus diem, tenebras noctem. At dies non est substantia aliqua lucida, sed lumen productum, quod

quod est accidens. Lux haec in nullo erat subiecto. Quodnam, quaeso, fuisset illud? An aër? Sed ille die secundo demum producebatur. An terra? Sed haec est corpus opacum. An aqua? Sed haec erat terrae permixta. Taceo, quod aqua illuminata dies vocari nequeat. An cælum primo die conditum? Sed illud est empyreum. In eo vero non fuit haec lux, quia in eo non fuit dies, non fuit nox. Lux vero dies vocabatur. Fuit ergo accidens extra subiectum. Sic ille, qui tamen, ut ab aliis rigidiorum quorundam Protestantium placitis non penitus abhorruisse illum videas, exercit. 10. de Loco sect. 1. p. 212. contendit, non posse unum corpus esse in duobus locis, ut nec duo corpora in uno loco. Ratio haec de prima luce ab omnibus fere Romanensibus huic sententiae probandae affertur, in eandem sententiam citato etiam Basil. hom. 2. de Opere sex dierum, & rursus hom. 6. & Joanne damasc. lib. 2. de Fide orthod. cap. 7. Vide Bellarm. de Euch. lib. 3. cap. ult. Sed supra hac re placet magis iudicium Bened. Pererii in Gen. 1. 3. Si Basilus, inquit, ut prae se fert, sensit, lucem, quae est accidens, ab omni materia separatam, esse a Deo primo die creatam, maximum profecto inducit miraculum, & nunquam alias factum, praeterquam in unico eucharistiae sacramento. (Pag. 395.) In prima vero rerum effectione ad miracula non est confugiendum. Quod si Basilus existimavit, primam illam lucem fuisse factam in aliqua materia, quae postea soli sit adjecta, vel ex qua formatus fuerit, idem sentit Be-

da & Gregor. nazianz. in oratione de Novo die dominico. Audiamus etiam Estium in Annot. in Gen. 1. 3. *Probabilissimum*, inquit, *videtur*, per illam lucem intelligi, vel corpus aliquod lucidum, vel potius ipsam qualitatem lucis, magna cœli parte diffusam. *Quae quidam lucida cœli pars, deinde fuerit instar materiae, ex qua postea in partes distributa, ac veluti in igneos globos condensata, sol, luna, caeteraeque stellae factae fuerunt.* Christoph. Scheiblerus, lutheranus, Introd. log. c. 6. p. 302. 303. *Pontificii quidem*, inquit, *dicunt*, divina virtute posse accidens a substantia separari, sicut aiunt factum esse in eucharistia; in qua post consecrationem dicunt esse quantitatem, & figuram, & saporem, & colorem panis, ablata substantia panis. *Sed haec sententia efficaciter refutatur ex scriptura, quae post consecrationem etiam nominat panem; neque ulla est necessitas hic a litera recedendi.* Nunc autem non definimus, an alioquin divina virtute possint accidentia extra subjectum subsistere. Jo. Juellus, episc. sarisburiensis, vir quidem doctissimus, sed Tigurinis & P. Martyri in controversia sacramentaria nimium addictus, ut supra monui, in Replicatione ad Hardingi responsionem, art. 10. de Accidentibus sine subjecto, in fine: *Novimus*, inquit, *Deum omnipotentem esse, & posse non solum accidentia sustinere, (sine subjecto sc.) sed & mortuos, postquam computruerint, ad vitam revocare.* Sed, ut Tertull. contra Praxeam ait, non, quia omnia potest facere, ideo credendum

dendum est, illum fecisse: sed, an fecerit, requirendum. Similiter Arthurus, bathomenf. & wellenf. episc. in concione super Marc. 14. 35. 36. p. 147. affirmat, *Romanenses in argumento transubstantiationis multum de possibili divinae potentiae differere, quum Protestantes solum de possibili secundum voluntatem divinam loquantur.*

Certe haud pauca firmiter credimus omnes, quae, si ratio humana consulatur, non minus impossibilia esse, & contradictionem manifestam implicare videntur, quam ipsa transubstantiatio. (pag. 396.) *Dogma de resurrectione eorundem numero corporum, ut alia mittamus, post Origenistas & hujus seculi Anabaptistas, hodie etiam Remonstrantes, tot non minus difficilibus, quam curiosis, ineptisque quaestionibus, quae aptae natae sunt fidem & veritatem totius articuli de resurrectione mortuorum plane suspectam reddere ac dubiam, obnoxium esse videtur, ut affirmare non vereantur, de eo se nihil certi definire posse, sed unicuique suum iudicium derelinquere liberum, donec summus arbiter quaestionem decidat. Vide Resp. ad Specimen calumniarum, pag. 121. & Apolog. cap. 19. Nimiam horum hominum hac in re, ut & in aliis multis, audaciam in dubium vocandi ea, quae ab omnibus orthodoxis semper credita sunt, & quidem scripturis clarissime suffragantibus, probare non possumus. Discant tamen hinc omnes, si paganam infidelitatem, vel etiam scepticam ἐποχήν, pyrrhonicam haesitationem, & theologiam problematicam,*

cam, ut appellant, devitare velint, mature capis-
trum lasciviae rationis nostrae injicere, & sub
fidei obsequium, in iis, quae clare sunt in scri-
pturis tradita, humiliter captivare; in aliis eti-
am, quae non adeo clare nobis patefacta sunt,
infinitam tamen Dei potentiam non nimis co-
arctare & restringere ad communem naturae
cursum & rationis nostrae captum. Interest
enim & nostrae pietatis, & Dei immensitatis,
ea sentire, quae sentire non possumus: sentire quidem
in ipso per ipsum, quae per nos sentire nequea-
mus. Nunquam satis fuerit homini felicitis in-
genii, cogitare omnia magnifica, ingentia, im-
mensa de ineffabili omnipotentia Dei. *Nam
quotus quisque nostrum ignorat inscitiam suam? Quam-
tum denum cum vera sapientia commutabit, ubi
non invitus, ac vere libens fatebitur, se nihil scire,*
ut praeclare inquit Scaliger Exercit. 365, sect. 2.

Pag. 397.

CAP. III.

*Transubstantiationem de fide non esse, im-
mo cum scripturis & Patribus ve-
tustioribus pugnare.*

NON extare locum ullum scripturae tam
expressum, ut sine Ecclesiae decla-
ratione in Concilio lateranensi, scilicet
sub Innocentio tertio, congregatae,
evidenter cogat transubstantiationem admitte-
re,

re, dixit Scotus, ut fatetur card. Bellarm. de Eucharistia lib. 3. cap. 21. *Atque id, inquit Bellarminus, non est omnino improbabile. Nam etiamsi scriptura, quam nos supra adduximus, (nempe, Hoc est corpus meum) videatur nobis tam clara, ut possit cogere hominem non protervum; tamen, an ita sit, merito dubitare potest, cum homines doctissimi & acutissimi, qualis imprimis Scotus fuit, contrarium sentiant.* Gabr. Biel in Canonem missae lect. 40. *Quamvis expresse tradatur in scriptura, quod corpus Christi veraciter sub speciebus panis continetur, & a fidelibus sumitur: tamen, quomodo ibi sit Christi corpus, an per conversionem alicujus in ipsum, an sine conversione incipiat esse corpus Christi cum pane, manentibus substantia & accidentibus panis, non invenitur expressum in canone Bibliae.* Cajetan. in 3. qv. 75. a. 1. *Dico autem, ab ecclesia; quoniam non apparet ex evangelio coactivum aliquod, ad intelligendum haec verba proprie, nempe, Hoc est corpus meum.* Vnde Alanus lib. 1. de Eucharistia cap. 34. p. 419. *Cajetanus, inquit, & aliqui vestustiores audiendi non sunt, qui dicunt, panem desinere esse, non tam ex evangelio, quam ex ecclesiae autoritate constare.* Episc. roffenlis contra Captiv. babyl. c. 9. p. 99. *Corpus Christi fieri per consecrationem, non probatur nudis evangelii verbis, sine pia interpretatione Ecclesiae.* Et cap. 1. *Neque ullum hic (de loco Matthaei loquitur, videlicet c. 26. v. 26.) verbum propositum est, quo probetur, in nostra missa veram fieri carnis & sanguinis Christi praesentiam (qualem sc. romana Ecclesia docet.)*

cet.) Pag. 398.) Gul. * Chedzeus, angulus, theologus romanae partis, in Disput. oxon. cum P. Martyre de Eucharistia p. 75. *Quantum*, inquit, *ad praesentiam corporis tui in sacratissimo eucharistiae sacramento, firmiter credo, Domine, ex ore tuo, &c.* p. 76. De modo autem, *quo, aut qua ratione ibi sit*, an cum pane transselementato, & (ut dicunt) *transubstantiato pane, apertis verbis scriptura non docet. Sed quid dicemus?* Apertis verbis non docuit, ergo non docuit. *Abst.* Docuit; sed obscurius, quando dixit, *Hoc est corpus meum.* &c. *Docuit postea per Spiritum sanctum clarior, docuit Ecclesiam, docuit Concilia, docuit Patres omnem veritatem.*

Praeter multos ex doctissimis Protestantibus, qui dogma transubstantiationis cum scripturis, tum Patribus adversari luculentissime demonstrarunt, adi. obsecro, lector, eruditam P. Picherelli Expositionem verborum institutionis coenae Domini, & ejusdem dissertationem de Missa lege, & diligentissime considera. Vide etiam Archiep. spalat. l. 5. de Rep. eccles. cap. 6. fusissime hoc dogma impugnantem & refellentem.

Inter locos quam plurimos, qui ex Patribus contra hoc dogma produci solent, hi maxime illustres sunt. Joannes chrylost. in epist. ad Caesarium monachum contra haeref. Apollinarii: *Sicut*, inquit, *antequam sanctificetur panis, panem*

* Chedzeus,] Melch. Adam, in vita P. Martyris vocat *Chedreum.* p. 43.

nominamus : divina autem illum sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus est Domini corporis appellatione, etsi natura panis in ipso permansit, & non duo corpora, sed unum Filii corpus, corpus praedicatur, sic & hic divina mundante natura, (vel potius divina natura in corpore insidente, Graece enim ἐνδυσσώσεως legitur) unum Filium, unam personam, utraque haec fecerunt. Negant quidem Romanenses, (vide Bellarm. de Euch. lib. 2. cap. 22. aliosque) hanc epistolam Chrysostomi esse, cum inter Chrysostomi opera nusquam reperiatur : extitisse tamen illius MS. in bibliotheca florentina exemplar, unde ista transcripsit, testatur P. Martyr, ut ex eo pag. 399) affirmat Steph. Gardinerus, episc. winton. lib. 2. de Eucharistia, qui etiam ibidem ait, extitisse ejus exemplar in Bibliotheca, vel archiepiscopi, vel archidiaconi cantuariensis. Vide Crakanthorp. contra Archiepisc. spat. cap. 73. p. 354. Hanc epistolam etiam citatam invenies in Collectaneis contra Severianos, quae ex Fr. Turriani jesuitae versione habentur in 4. tomo Antiq. lect. Henr. Canisii, & Biblioth. Patrum tom. 4. part. 2. p. 4. & in fine libri Jo. damasc. contra Acephalos, apud eundem H. Canis. loc. cit. Alia Romanensium effugia vana omitto.

Nihil clarius verbis Theodoreti Dial. 1. cap. 8. pag. 54. edit. beumler. Symbola & signa, quae videntur, appellatione corporis & sanguinis hono-

navit, & τὴν φύσιν μεταβαλὼν, ἀλλὰ τὴν χά-
ειν τῇ φύσει ὡς περὶ φυσικῶς, non naturam quidem
mutans, sed naturae gratiam adjiciens. Et Dial.
2. cap. 24. p. 113. 88ε γὰρ μετὰ τ' ἀνάσμων &
μυστικὰ σύμβολα τῆς οὐκείας ἐξίσταται φύσεως· μένει
γὰρ ἐπὶ τῆς ὡς ἑστῆς ὕλης, & τὸ ἁγίασμα,
& τὸ εἶδος· καὶ ὁρατὸν ἔστι, καὶ ἀπῆλθον, οἷα καὶ
ὡς ἄλλοιον ἦν. Neque enim symbola mystica post
sanctificationem recedunt a sua natura: manent
enim in priore substantia, & figura & forma, & vi-
deri & tangi possunt, sicut & prius. Sic illud cor-
pus Christi priorem habet formam, figuram,
circumscriptionem, &, ut summatim dicam,
τὴν τὴν (ὡς αἰσθητὴν) ὕλην, corporis essentiam. etiam
si post resurrectionem immortale factum sit, & im-
mune ab omni corruptione, &c. Inepte Bellarmi-
nus l. 2. de Sacram. eucharist. cap 27. & alii Ro-
manenses respondere solent, per naturam &
substantiam symbolorum, quam Theodoretus
dicit remanere & non mutari, intelligere illum
naturam, & essentiam seu substantiam (ut Bellar-
mino absurde loqui placet) accidentium; parum
etiam christianae charitatis & modestiae illis
inest, qui tanti nominis & meriti patris aucto-
ritatem elevare conantur (vide Greg. de Va-
lencia lib. 2. de Transsubstantiatione cap. 7. alios-
que plurimos) ex eo, quod de quibusdam errori-
bus in Concilio ephesino notatus fuerit; postea enim,
ut ipsimet fateri coguntur, resipuit. Nempe hac
rima elabi conantur, dum negare non possunt,
Theo-

Th
 sub
 log
 lau
 rel
 ut
 ali
 *

Transubst. contra script. & Patres. p. 400. 603

Theodoretum asseruisse, *elementa in priore substantia manere.* Quod tamen scripsit in dialo-
gis illis, contra Eutychianos, magna cum
laude & Ecclesiae approbatione, Nestorii hae-
resin detestatus, scripsit.

Pag. 400.)

Gelasius, siue is fuerit episcopus romanus,
ut quidam etiam Romanenses arbitrantur, siue
alius quidam ejusdem nominis, (videantur hic
* critici) testis certe antiquus satis, & incorru-
ptus,

- * Critici] *Baronius* ad A. C. 496. n. I. & seqq. *Bellarmin.*
de Scriptor. eccles. ad Gelas. papam & Gelas. cyzice-
cenum, p. 125. 126. *Rivet* Crit. S. lib. 4. c. 26.
Raymundus de Lib. mal. & bon. p. 140. *Gerhard.*
in Patrol. p. 455. 457. *Olearius.* Abac. patrol. p. 173.
Placcius de Scriptor. pseudon. p. 199. *Spondanus*
in Epit. Annal. Baronii ad A. 496. *Labbaeus* dissert.
de Scriptor. eccles. tom. I. p. 342. *Du Pin* tom. 4.
de la Nouv. Biblioth. des aut. eccles. p. p. 269. *Cave*
Hist. lit. p. 260. 265. Quorum priores scriptum hoc
asserunt Gelasio cyziceno; quatuor vero ultimi Ge-
lasio papae. Atque hujus esse librum, probatur ex
inde, quoniam 1. reperitur in manuscriptis, cum epi-
stolis Gelasii papae. 2. Fulgentius cum citat sub no-
mine Gelasii papae. & Joannes II. utitur inde testi-
monio, ut antecessoris sui. 3. Gennadius refert, Ge-
lasium hunc scripsisse grande & praeclarum
volumen adversus Eutychetem & Nestorium.
Id quod convenit libro de 2. Naturis in Christo,
qui quantumvis non mole, ipsa tamen re & sensu ma-
gnus est, & sic praedicabatur a Gennadio. 4. Sty-
lus est Gelasii papae. Nec obstat, quod non citet
Patres latinos, sed Graecos: quia ipsi agendum erat
cum Graecis, apud quos non inconvenienter allegare
potuit Eusebium caesariensem.

ptus, libro de Duabus naturis in Christo contra Eutych. & Nestor. Biblioth. Patr. tom. 4. scribit: *Certe sacramenta, quae sumimus, corporis & sanguinis Christi, divina res est: propter quod, & per eandem divinae efficimur consortes naturae; & tamen esse non definit substantia, vel natura panis & vini. Et certe imago & similitudo corporis & sanguinis Christi in actione mysteriorum celebrantur. Satis ergo nobis evidenter ostenditur, hoc nobis in ipso Christo domino sentiendum, quod in ejus imagine profitemur, celebramus, & sumimus: ut sicut in hanc, scilicet divinam, transeunt, Spiritu sancto perficente, substantiam, permanent tamen in suae proprietate naturae, sic illud ipsum mysterium principale, cuius nobis efficientiam virtutemque veraciter repraesentat, ex iis, quibus constat, permanentibus, unum Christum, quia integrum, verumque permanere demonstrat.*

Similiter Ephremus, patriarcha antiochenus, contra Eutychianos (vide Photii Bibliothecam num. 229.) probare intendens, per hypostaticam unionem, nullam fieri naturarum in Christi persona confusionem, sed unamquamque suam substantiam & proprietates retinere, ad id similitudine utitur sacramentalis unionis, negans, in sacramentis mutationem unius substantiae in aliam fieri: *Si enim, inquit, & unius personae, & utrumque, nempe manibus tractabile, & intractabile, nemo tamen, qui mentem habeat, poterit dicere, eandem esse naturam tractabilis & intractabilis, sub aspectum cadentis, & invisibilis. Sic*

etiam

etiam corpus Christi, quod a fidelibus accipitur,
 & τῆς αἰσθητῆς ὁσίας ἐκ ἐξίκατω, & a sensibili
 substantia non recedit, (mala fide Andr. Schot-
 tus, jesuita, sive quis alius interpolator, reddi-
 dit, & sensibilis essentia non cognoscitur.) & ma-
 net inseparatum a gratia intelligibili, & bap-
 tismus spiritualis totum & unum quid factus &
 existens, proprium sensibilis essentiae, aquae di-
 co, servat, τὸ ἰδίον τῆς αἰσθητῆς ὁσίας, τὸ ὕδα-
 ρ. λέγω, διασόζει (ubi rursus male Schottus
 interpres, hocque substantiae sensibilis proprium est,
 per aquam, inquam, servat) nec amittit, quod
 factum est.

Pag. 401.)

Observet heic lector verba, quae habentur in
 praefatione, editioni Dialogorum Theodoret
 Romae excusae per Stephanum Nicolinum A.
 1547. praefixa: *Quod de sacrosanctae eucharistiae
 mysterio dicit Theodoretus, dictum esse videtur ex
 eorum sententia, qui falso asseruerunt, esse in eo pane
 corpus Christi, remanente tamen panis substantia, quod
 quidem falsum est. Quamquam Theodoretus hoc for-
 tasse nomine aliqua venia dignus videatur, quod de
 ea re ejus tempore ab Ecclesia nondum fuisset aliquid
 promulgatum. Greg. de Valentia loco supra
 cit, Quod si, inquit, auctores illos (Theodoretum,
 Gelasum, &c.) nolint Panistae nobiscum ita inter-
 petrari, ut certe possent, dabimus aliud breve & sim-
 plex & sine ullo incommodo responsum. Enimvero
 antequam quaestio ista de transubstantiatione in eccle-
 sia palam ageretur, minime mirum est, si unus aut
 alter, aut etiam aliqui ex veteribus minus considera-*
 te &

re & recte hac de re senserint & scripserint, maxime cum non tractarent ex institutio ipsam quaestionem. Sic ille. Ruard. Tapperus art. 14. contra Transubst. p. 211. ad testimonium Gelasii respondens: *Quamvis*, inquit, ante definitionem Ecclesiae catholicae veniale fortassis fuerit de hoc articulo disputare & errare, nunc tamen, sententia per Ecclesiam pronunciata, grandis est impietas, hanc transubstantiationem impugnare. Vide etiam Hardingum contra Apolog. Eccles. anglic. apud Juellum p. 248. & Fisherum contra Joan. Whiteum p. 514. c. 56. Martin. Eifengrenius de Ecclesia cap. 8. p. 64. De illo, inquit, primario dogmate, nempe de Christi existentia in eucharistia apud catholicos patres nunquam fuit dubitatum, quandoquidem per illa verba, Hoc est corpus meum, catholica Ecclesia semper realem Christi corporis existentiam intellexit, & primarium dogmatum ignoratio, nedum error, sinceritati repugnat. Vt pote illa religionis sunt primaria dogmata. Illud vero dogma, eucharistia est adoranda, & caetera huiusmodi dogmata (ut dogma transubstantiationis, unde maxime eucharistiae adoratio dependet) ex primariis collecta, ante illorum definitionem, aut ignorare, aut dubitare, aut circa illa aliter, quam res se habet, citra pertinaciam asserere, fidei sinceritati non repugnat. Pag. 402.) Siquidem huiusmodi dogmata nec primo, nec explicite proposita fuerunt ad credendum, sed ex primariis tantum dogmatibus colliguntur. Ante huiusmodi enim dogmatum authenticam propo-

propositionem & expositionem atque definitionem, illorum ignorantia aut error, modo sit citra pertinaciam, non pugnat cum fide. Nam licet aliqui pastores & doctores aliquando hujusmodi dogmata ignorassent, aut de illis discordassent, aut circa illa errassent, nihilominus tamen in catholicae Ecclesiae communione & fide perseverarunt. Haec ille. Qvaedam recte dicta sunt, qvaedam perperam, ut paulo inferius dicemus. Vide etiam alios in hanc sententiam conspirantes. Non audent igitur Romanenses ipsi, paulo verecundiores saltem, negare, dogma transubstantiationis communi Patrum omnium consensu minime niti.

De sententia Bertrami satis constat ex lib. de Corp. & sangu. Domini ad Carolum calvum imperatorem scripto: *Panis*, inquit ille, *vinumque figurate Christi corpus & sanguis existit. Nam secundum creaturarum substantiam, quod prius fuerunt ante consecrationem, hoc & postea consistunt, &c.* Adis autorem ipsum, multum a Trithemio in Catalogo ecclesiast. illustr. scriptorum laudatum; utut nunc Bellarminus aliique recentiores Romanenses ipsum, ut haereticum scriptorem, damnent. Neminem fere latet, quae fuerit sententia theologorum belgarum, aliorumque quorundam de hoc Bertrami libello. In suo Indice expurgatorio: *Quaquam*, inquiunt, *librum istum (Bertrami) magni non existimamus momenti, itaque non magnopere laboraturi sumus, si vel nusquam sit, vel intercidat; attamen, cum jam saepe recusus sit, & lectus a pluri-*

plurimis, & per interdictum nomen omnibus innotuerit haereticis, & constet de ejus prohibitione per varios Catalogos, fuerintq; catholicus presbyter ac monachus corbeiensis Cœnobii, Carolo non tam magno, quam calvo charus ac venerabilis, & juvet historiam ejus aetatis; atq; in Catholicis veteribus aliis plurimos feramus errores, & extenuemus, excogitatoq; commento persaepe negemus, & commodum iis sensum affingamus, dum opponuntur in disputationibus, aut in conflictionibus cum adversariis; non videmus, cur non eandem aequitatem & diligentem recognitionem mereatur Bertramus, ne haeretici ogganniant, nos antiquitatem pro ipsis facientem exurre & prohibere: (Pag. 403.) itaque mirum non esse, pauca pro ipsis videri facere, nobis Catholicis tam irreverenter antiquitatem vel in speciem a nobis dissidentem exhibentibus ac perdentibus. Quin & illud metuimus, ne liber iste non solum ab haereticis, verum immorigeris quoque Catholicis, ob interdictum, avidius legatur, odiosius allegetur, & plus vetitus, quam permissus, noceat. Haec censores illi. In fine censurae verba ista notatu digna sunt: *Tametsi non diffiteamur, Bertramum tunc temporis nescivisse exacte, accidentia ista absque substantia omni subsistere, & caetera, quae subtilissime & verissime posterior aetas per Spiritum S. addiderit.* Et fol. 1137. versu 2. *legendum invisibiliter pro visibiliter.* Et infra, v. 36. *Secundum creaturarum substantiam, quod prius fuerunt ante consecrationem, hoc & postea consistunt, explicandum est: secundum externas species sacramenti, &c.* An hoc sit cum veteribus scri-

scri.

scriptoribus catholicis candide, & bona fide agere, iudicet aequus lector. Audiatur hic Henricus Boxhornius, theologiae licentiatuſ lövniensis, qui relicta externa ecclesiae romanae communione, lib. 3. de Eucharist. harmonia, non procul ab initio sic exclamat: *Sed o incredibilis in me Dei opt. max. beneficentia!* postquam repurgatorii Indicis, quem, tyrannizante Albano, Benedictus Arias Montanus, in piorum virorum lucubrationes injurius conceperat, executor inter primos factus, sexcentas contra falsa doctrinae pontificiae capita observationes virgula censoria annotaveram, (*quam optarem lacrymis & sanguine meo eluere!*) Deo misericorditer animum meum concutiente, & aperiante oculos meos, in papatu abominationem animadverti. Haec ille. Vixit & scripsit Bertramus sub Carolo calvo, quod fuit, ut ipse index belgicus explicat, sub annum Domini 870. (vel potius 875. aut amplius.)

* Ælfricus, vir doctrina praestans, circa annum Domini 990. in Serm. saxonico, Legend. in festo paschat. in Ecclesia anglicana: *In baptismo duo videmus: Juxta veram naturam, aqua est corruptibilis; per mysticam benedictionem vim habet sanctificandi.* Itidem in sacra eucharistia, quod videtur, panis est, & corruptibile corpus; quod spiritualiter intelligimus, vita est, & immortalitatem

* Ælfricus] Sive Alfricus, primum cœnobioli alicuius, deinde abendonienſis, porro S. Albani, & denique malmsburienſis abbas; post hæc cridiatunenſis, & inde wiltonienſis episcopus, ac tandem archiepiscopus cantuarienſis. Vide Cayeri Hist. lit. p. 412.

litate donat. *Mulum differunt invisibilis rei virtus, & visibilis propriae naturae forma. Natura, est panis corruptibilis, & vinum corruptibile. Potentia Dei, est vere corpus Christi & sanguinis: non sic tamen corporaliter, sed spiritualiter.* Pag. 404.)

Walafridi strabonis verba de Rebus eccles. cap. 16. in quibus panis & vini substantiam in eucharistia agnoscit, brevitatis studio omitto: ut & sententiam Ruperti, abbatis tuitiensis, quae licet nova & peregrina fuerit in Ecclesia, dogmati tamen transubstantiationis omnino contrariam fuisse, omnibus notum est: docuit enim, panem eucharistiae hypostatice assumi a Verbo, eo prorsus modo, quo natura humana ab eodem Verbo assumpta est. Vide Bellarm. de Euchar. lib. 3. cap. 11. nec non Rabanum maurum, qui vixit sec. 9. de Institut. Cleric. l. 1. c. 31. Testimonia aliorum veterum, immo vetustissimorum scriptorum, Irenaei lib. 4. cap. 34. Tertulliani, Origenis in cap. 15. Matth. Cypriani, Ambrosii, Augustini, &c. consulto praeterimus, ne millies ab aliis actum agamus.

Inter theologos scholasticos Scotus in 4. dist. 11. q. 3. uti dicit, *non extare ullum scripturae locum tam expressum, ut sine Ecclesiae declaratione evidenter cogat transubstantiationem admittere*: quod non esse omnino improbabile, fatetur Bellarm. ipse, ut * supra dictum est; ita etiam nullam Ecclesiae in concilio generali declarationem, aut definitionem eam de fide esse, ante lateranense concilium

* Supra] Pag. 397.

um agnoscit. Adducit quidem duas autoritates Ambrosii, remittitque se ad alias multas, quae habentur de Consecr. d. 2. & apud magistrum dist. 10. & 11. sed nullum nominat concilium ante lateranense. Hoc in illo minime probat Bellarm. l. 3. de Euchar. cap. 23. sect. *Vnum tamen addit Scotus: Id enim, inquit, ille dixit, quia non legerat Concilium romanum sub Gregorio VII.* Sed, ut recte respondet autor Apologiae pro Scoto, Paris. excus. anno 1621. p. 252. *Illä autoritas Concilii rom. habetur de Consecr. d. 2. cap. Ego Berengarius, quam vidit & legit Scotus. Vbi tamen non agitur ex professo de transubstantiatione, seu de panis & vini desitione, sed de vera & reali Christi sub speciebus panis & vini praesentia, quam Berengarius negabat.* Haec ille. Hugo Cavellus in scholio ad locum illum Scoti ait: *Dicendum, quod Ecclesia declaravit, istum intellectum esse de veritate fidei in illo symbolo edito sub Innocentio III. in Concil. lateran. Firmiter credimus, &c. & ad marginem notat: Antea si ita credebatur, non ita expresse.* Pag 405.) Tartaret. in 4. d. 10. q. 1. *Non est necesse, ad salvandum hoc, (videlicet praesentiam corporis Christi in sacramento) fugere ad conversionem panis in corpus Christi, quia a principio institutionis hujus sacramenti, fuit necessarium credere, corpus Christi esse sub illis speciebus, quia in hoc consistit veritas, & tamen non fuit in principio ita manifeste dictum, quod panis convertatur in corpus Christi.* Joh. Vnbarn. in 4. d. n. 4. 3. disp. 42. sect.

Qq 2

sect. 1. *In primitiva Ecclesia, de substantia fidei erat, corpus Christi sub speciebus contineri: tamen non erat de fide, substantiam panis in corpus Christi converti, & facta consecratione illinc recedere.* * Faber, faventinus, in 4 sent. d. 11. disp. 45. cap. 4. *Istae rationes D. Thomae, (quibus probat, deduci evidenter ex S. scriptura, non manere substantiam panis in eucharistia) licet multi laborent, earum efficaciam ostendere, procul dubio, seclusa autoritate Ecclesiae, minime cogunt; habent tamen multam probabilitatem. Unde Scotus non dicit absolute, illas non concludere, sed, non cogere; qui enim oppositam partem sustineret, illis non convinceretur evidenter & necessario. Ratio ergo efficax sumitur ex autoritatibus SS. Patrum, quae a magistro adducuntur dist 10. & 11. Sed quod maxime urget, est autoritas Ecclesiae: habetur enim Extra, de Haereticis. Haec ille. Eadem est reliquorum Scotistarum sententia.*

Petrus de Alliaco in 4. Sent. q. 6. *Quarta opinio & communior est, quod substantia panis non remanet, sed simpliciter desinit esse. Cujus possibilitas patet, quia non est Deo impossibile, quod illa substantia subito desinat esse, quamvis non esset possibile creatae virtuti. Et licet ita esse, non sequatur evidenter ex scriptura, nec etiam id videam ex determinatione ecclesiae, quia tamen magis faveat ei communis opinio Sanctorum & Doctorum, ideo teneo eam. Et rursus: Ille modus, qui ponit, sub-*
stan-

* Faber, faventinus,] Fuit ei praenomen *Philippi*.

stantiam panis remanere, nec repugnat rationi, nec auctoritati bibliae, immo est facilior ad intelligendum, & rationabilior, & non ponit accidentia sine subiecto; quod est unum de difficilibus, quae hic ponuntur.

Sententia Durandi, qui panis saltem materiam permanere existimavit, cui erudito ignota est? Erasmus inter scriptores recentiores in Annot. in 1. Cor. 7. 39. p. 17. In synaxi transubstantiationem sero definit Ecclesia: pag. 406.) diu satis erat credere, sive sub panis consecrato, sive quocunque modo adesse verum corpus Christi. Subdit quidem: Vbi rem propius contemplata est, ubi exactius expendit, certius praescribit. Sed quam certo, iudicet orbis christianus. Et in Detectione praestigiarum libelli cuiusdam: Si recipimus, inquit, recentium opinionem, nonne species panis & vini symbola sunt corporis & sanguinis Domini? Sin minus, nonne panis & vinum consecratum symbola sunt corporis & sanguinis dominici sub his latentium? Vide to-mum 9. 1281. Alphonsus de Castro adversus haeres. l. 8. tit. Indulg. De transubstantiatione panis in corpus Christi, rara est in antiquis scriptoribus mentio. Idem Erasmus, p. 780. tom. 9. Olim satis erat credere, corpus Domini adesse per consecrationem sacerdotis: post inventa est transubstantiatio. Tonsallus, dunelmensis episcopus, vir doctissimus, de Veritate corp. & sangu. Domini in eucharistia p. 46. Ab exordio nascentis Ecclesiae, nusquam quisquam catholicus ad baptismum admissus, dubitavit de praesentia Christi in eu-

stia, sed omnes ante, quam ad lavacri fontem admitte-
bantur, ita edocti, se id credere profitebantur, uti Ju-
stinus martyr. in secunda apologia sua contra gentes
testatur. Caeterum quomodo panis, qui ante con-
secrationem erat communis, ineffabili Spiritus sancti
ficatione transiret in corpus ejus, veterum doctissimi
quique inscrutabile existimaverunt, ne cum Caperna-
itis non credentes verbis Christi, sed quomodo id fie-
ret quaerentes, tentarent supra sobrietatem sapere plus
quam oportet: illis vero satis superque visum est,
omnipotentiae ac verbis Christi firmiter credere, qui
fidelis est in omnibus verbis suis, quique mirabilium
suorum operandi modum, solus cum Patre & Spiritu
sancto novit. Porro ante Innocentium tertium, rom.
episc. qui in lateranensi Concilio praesedit, tribus
modis id posse fieri, curiosius scrutantibus visum
est, aliis existimantibus, una cum pane, vel in pane
Christi corpus adesse, veluti ignem in ferri massa;
quem modum Lutherus secutus videtur: aliis, panem
in nihilum redigi, vel corrumpi: aliis, substantiam
panis transmutari in substantiam corporis Chri-
sti; quem modum secutus Innocentius, reliquos in eo
Concilio rejecit: (Pag. 407.) quamvis miracula
non pauciora, immo plura, quam in reliquis rejectis
ab eo modis, oriri curiosius investigantibus videan-
tur. Sed Dei omnipotentiae, cui nihil est impossi-
bile, miracula cuncta cedere, hi, qui cum Innocentio in
eo concilio interfuerunt, visum est, atque ita etiam is
modus maxime cum verbis huius Christi, Hoc est
corpus meum, congruere illis visus est. Nam I.
Duns scotus, in 4. Sent. d. 11. q. 3. vocitando Inno-
centium

centium, ait, tres fuisse opiniones: Vna, quod panis manet, & tamen cum ipso vere est corpus Christi: Alia, quod panis non manet, & tamen non convertitur, sed desinit esse, vel per annihilationem, vel per resolutionem in materiam, vel per corruptionem in aliud: Tertia, quod panis transubstantiatur in corpus, & vinum in sanguinem. Quaelibet autem istarum voluit, istud commune salvare, quod ibi vere est corpus Christi, quia istud negare, est plane contra fidem. Expresse enim a principio institutionis Eucharistiae, fuit de veritate fidei, quod vere ibi & realiter corpus Christi continetur. *Hactenus Scotus.* An satius autem fuisset, curiosis omnibus imposuisse silentium, ne scrutarentur modum, quo id fieret, cum viae Domini sint investigabiles, sicut fecerunt prisci illi, qui inscrutabilia quaerere non tentabant, & facile Deum aliquid efficere posse putabant, cuius nos rationem investigare non possumus? scribit namque Augustinus ad Volus. epist. 3. dicens: Demus, Deum aliquid posse, quod nos fateamur investigare non posse; in talibus rebus tota ratio facti, est potentia facientis: an vero potius de modo, quo id fieret, curiosum quemque suae relinquare conjecturae, sicut liberum fuit ante illud Concilium, modo veritatem corporis & sanguinis Domini in eucharistia esse fateretur, quae fuit ab initio ipsa Ecclesiae fides: an fortasse melius, de tribus illis modis supra memoratis, illum unum eligere, qui cum verbis Christi maxime quadraret, & caeteros modos abjicere, ne alio-

quin inter nimis curiosos illius aetatis homines, finis contentionum non fuisset, quando contentioso illo seculo linguis curiosis silentium imponi alio modo non potuit, justum existimo (hoc tempore cedens loquitur) ut de ejusmodi, quia Ecclesia columna est veritatis, firmum ejus omnino observetur judicium. Haec omnia ille.

Pag. 408.)

Refert Bernardus Gilpinus, Tonstalli cognatus, (vide illius vitam a Georgio Carletono, episcopo cicestrensi, nuper describam, pag. 33. 42. & 48.) Tonstallum saepe dixisse, Innocentium tertium in definienda transubstantiatione, ut fidei articulo, temere & inconsiderate egisse, quum antea liberum esset, opinionem illam amplecti, vel respuere; seque ipsum, si concilio illi interfuisset, Pontifici persuadere voluisse, ut ab illa definitione abstereretur. Bened. Arias Montanus in Luc. 22. 19. verba ista, Hoc est corpus meum, sic exponit: Verum corpus meum in hoc sacramento panis continetur sacramentaliter. Et subdit: Cujus arcanam & mysteriis refertissimam rationem ut explicatiorem habeant Christiani, dabit aliquando Deus. Hic procul dubio aqua illi haerebat. Cardinalis Lothar. in Colloquio posnaceno, Bezae sermonem interrumpens. Equidem existimo, inquit, me posse tueri transubstantiationem; sed non magnopere fuisse necesse, illam a theologis excogitari, arbitror: nec puto hac de causa divisiones debere fieri in Ecclesiis. Vide Hospin. Hist. sacrament. part. alter. pag. 300. Calvinus Epist. pag. 518. Cl. de Saintes Resp. ad Apolog. Bezae pag. 64. J. Ferus:

rus: *Cum certum sit, ibi esse corpus Christi*, quid opus est disputare, num panis substantia maneat, vel non? in Matth. 26. ut citatur a D. Humfredo. Jesuitissimi parte 2. rat. 3. & a Joh. Barnesio in suo Catholico romano pacifico. Sed in posterioribus Feri editionibus locus fœde corruptus est, & quibus autoribus, quis nescit? videlicet hoc modo: *Cum certum sit, ibi esse verum Christi corpus, certum est, panis substantiam non remanere*. Videatur etiam autor Exam. pacifici c. 1. p. 15. vers. anglic. Joh. Lasicius, polonus, de Religione Armeniorum, pag. 59. *In sacramento eucharistiae elementa naturas suas amittere negant, sacramentum religiosius Russis venerantur, persuasi, Christum esse in illo, qualem Maria peperit: Christum plus quiddam in liturgia pati, quam in cruce perpassus sit, ex Chrysostomo hauservunt. Id autem corporis ejus sacramentalem fractionem dicunt. Quacrento vero me ex illis, quo id fieret modo, si quidem naturae panis & vini, etiam facta consecratione, immutatae permanerent? Vidivina, respondebant, cui fides habenda sit.*

Pag. 409.) Cardin. Perronius, tunc temporis episcopus tantum ebroicensis, in colloq. fontisbellaq. cum * D. de Pless pag. 16. interprete Jacobo Conthono, burgundo: *Addit (Plessaeus) pro eodem proposito*, a card. Bellarmino reprehendi Scotum, quod putaverit, transsubstantia-

Qg s

tia-

* D. de Pless.] Hic est *Phil. Mornaes*, Monsieur du Plessis, seu Dominus Plessiaci, vel Plessaeus, Vide Blountii Censur, celebr. autor. p. 872.

triationem non fuisse articulum fidei ante Concilium lateranense. *Id verum est; non erat articulus fidei formaliter, id est, non erat articulus fidei quoad formalitatem publicae professionis, & quoad prohibitionem, ne quis hoc ignorans excusaretur: non plus, quam processionem Spiritus sancti esse etiam ex filio, aliavesimilia, ante idem concilium Lateranense pro articulis fidei publice profitendis habebantur.* Vide hic Resp. D. du Pless. p. 9. de Colloq. fontisbell. Idem en Harangue pag. 33. (vide Widdringtoni Discussionem Discuss. Concil. lateran. part. 1. sect. 1. pag. 12.) *Si nihil plane ad doctrinam & disciplinam ecclesiasticam spectans, in eo Concilio (lateranensi) ex communi Patrum assensu decretum esset, sequeretur, posse ut falsum impugnari articulum de transubstantiatione.* H. Casaub. in Resp. ad card. Perronium: *Miratur vero Seren. Rex, cum fateatur tua illustris dignitas, non ~~de~~ignu & uerum quaerere vos, ut credatur transubstantiatio, sed ut de praesentiae veritate ne dubitetur.* Jesuitae angli, cum in ipso tunc carcere essent ad minimum confessores: *Rem, inquit, transubstantiationis, antiqui Patres ne attigerunt quidem.* Vide Discursum modestum de Jesuitis anglis pag. 13. apud Ep. elienssem contra Apolog. card. Bellarm. cap. 1. pag. 7. & Watsonum, Quodlib. 2. art. pag. 31. Locus Eliensis episcopi lectu dignissimus est. Joh. Barnesius in Catholico-romano pacifico de Eucharistia: *Affertio transubstantiationis, seu mutationis substantialis panis, licet sit opinio communior,*

non

non tamen est fides Ecclesiae ; & scripturae ac Patres docentes μετστοιαν, sufficienter exponi possunt de admiranda & supernaturali mutatione panis, per praesentiam corporis Christi ei accedentem, sine substantiali panis desitione. Μετστοιαν illam in augustissimo sacramento factam plerique graves & antiqui scriptores ita explicant, Pag. 410.) ut non fiat per desitionem substantiae panis, sed per receptionem supernaturalem substantiae corporis Christi in substantiam panis. Haec ille, qui plurimorum scriptorum, quae veterum, quae recentiorum, testimoniis eandem sententiam comprobabat.

Cardin. Cusanus similiter Exercitationum. lib. 6. p. 522. Tamen si quis intelligeret, inquit, panem non transsubstantiari, sed supervestiri nobiliiori substantia, quemadmodum nos expectamus lumine gloriae supervestiri, nostra substantia salva, prout quidam veteres theologi intellexisse reperiuntur, qui dicebant, non solum panem, sed & corpus Christi esse in sacramento, ille habet ad vim vocabuli attendere. Suarez tom. 1. disp. 5. S. 1. Scholastici quidem hanc doctrinam de transsubstantiatione non valde antiquam esse dixerunt, inter quos Scotus, & Gabr. Biel, Bellarm. Recognit. p. 8. §. 8. ait: Dixi, conversionem panis in corpus Christi non esse productivam, sed adductivam. Quod dictum video a nonnullis perperam acceptum, qui inde colligunt, non esse hanc veram conversionem, sed translocationem. Vasquez in 3. D. Thomae disp. 18, cap. 1. Cum hoc mysterium conversionis (panis

nis

nis & vini in corpus & sanguinem Christi) ita posset explicari, ut rudibus etiam & ignavis ad intelligendum facile redderetur, sicut antiqui Scholastici illud explicarunt; audito nomine transsubstantiationis, tanta inter recentiores aliquos Scholasticos de natura illius exorta fuit controversia, ut, quo magis se ab ea extricare conati fuerunt, eo maioribus difficultatibus se ipsi implicaverint. Ex quo etiam effectum est, ut mysterium fidei nostrae, non modo difficile ad explicandum & intelligendum ab eis redditum fuerit, sed etiam adversariorum nostrorum argutiis & cavellationibus illud magis exposuerint; cum alias, si sincere & plane explicaretur, sagittae parvulorum, plagae haereticorum effectae fuissent. Ipsa vero vox conversionis & transsubstantiationis, dissensionem & controversiae occasionem dedit, quod physicam, alicujusque rei productionem primarie significare videretur. Quare tota eorum disputatio, in inquirenda natura hujus actionis, & termino per eam producto, posita est, hoc est, solícite inquirunt, qualis actio sit haec controversio, (Pag. 411.) & ad quem terminum per ipsam productum terminetur. Quo sane principio supposito, necesse fuit, plures inter Scholasticos opiniones oriri, cum nihil quod plane hac via difficultatem explanet, inveniri queat.

Et quia saepe ante dictum a Romanensibus & aliis, in Concilio lateranensi primum fuisse transsubstantiationis dogma definitum, quantum fidei illius Concilii decretistribuendum sit, videat lector, praeter Protestantes, eruditam discuta-

puta
one
tra L
tum

In q
con
t

A

pres
guir
delit
quod
null
ipsum
quid
figu
sent
ciat
Et
& i
eos
de n
sent
puta

putationem apud Widdringtonum in Discussionem Discussionis decreti Concil. lateran. contra Lessium, sub nomine *Guil. Singleroni* personatum, parte prima sect. 1.

CAP. IV.

In quo nec transubstantiationem, neque consubstantiationem haereses esse ostenditur, & simul de orali, atque etiam indignorum manducatione corporis Christi agitur.

A Seculis aliquammultis creditam fuisse transubstantiationem quibusdam fidelium, ut scriptores antiquiores silentio praeteream, clare testatur Bertramus presbyter in praefatione lib. de Corpore & sanguine Domini: *Dum enim, inquit, quidam fidelium in sacramento corporis sanguinisque Christi, quod in Ecclesia quotidie celebratur, dicunt, quod nulla sub figura, nulla sub obvelatione fiat, sed ipsius veritatis nuda manifestatione peragatur: quidam vero testantur, quod haec sub mysterii figura contineantur, & aliud sit, quod corporeis sensibus appareat, aliud autem, quod fides aspiciat, non parva diversitas inter eos esse dignoscitur. Et cum apostolus fidelibus scribat, ut idem sapiant & idem dicant omnes, & schisma nullum inter eos appareat, non parvo schismate dividuntur, qui de mysterio corporis sanguinisque Christi non eadem sentientes eloquuntur.* Haec ille.

Ea-

pag. 412.) Eadem sententia licet non ab omnibus, a quamp plurimis tamen jamdiu recepta fuit, atque etiamnum defenditur, in Ecclesia non solum romana, * sed in graeca; quod patet ex Graecis recentioribus, (ut alios paulo antiquiores omittam) Niceta in Thesaur. orthod. Gr. MS. in bibl. bodleiana, Euthymio in Panoplia tit. 21, Nicolao methonensi, Samona gizensi, Nicolao Cabasila, Marco ephesio, & Bessarione, qui omnes in suis opusculis apertissime transubstantiationem confitentur. Et in concilio florentino non fuit quaestio inter Graecos & Latinos, (ut Chemnitius E. C. T. p. 278. aliique multi Protestantes affirmant) An panis substantialiter in corpus Christi mutaretur; sed, quibusnam verbis illa ineffabilis mutatio fieret, an solis verbis Domini, an vero etiam sacerdotis & ecclesiae oratione? Videantur Acta Concilii florentini. Jeremias, patriarcha constantinop. in Censura ad Augustanam confessionem cap. 10. in quo de Coena Domini agitur, *Multa, inquit, in hac parte de vobis referuntur, quae nobis nullo pacto probari possunt. Ecclesiae igitur sanctae illud iudicium est, in sacra coena post consecrationem, & benedictionem, panem in illud ipsum corpus J. C. vinum autem in illud sanguinem, virtute Spiritus sancti transire ac immutari. Et paulo post: Neque vero aut tunc, cum illis porrigebatur, ea caro, quam ipse Dominus gerebat, in cibum dabatur Apostolis, aut sanguis in potum, aut nunc in divina mysteriorum administratione,*

* Sed & in graeca. J. Walenb. tom. 2. p. 29.

tione, tanquam corpus illud sursum translatum, de
 cælo iterum descendat, (blasphemum enim hoc est)
 sed & tunc, & nunc, transformatis & transmuta-
 tis (μεταποιούμεν & μετασβαλλόμεν) gratia
 Spiritus S. & ejusdem invocatione, qui omne
 hoc perficit & consummat sacramentum, specie-
 bus, per divinas & sacras preces, dominicaque
 verba, ipso quidem pane in verum corpus Domini,
 vino autem in verum sanguinem transeunte & im-
 mutato. Et rursus: Illud ipsum verum corpus Chri-
 sti, sub speciebus fermentati panis continetur. Grae-
 ci, qui Venetiis vivunt, in Resp. sua ad 12. Quaes-
 tiones a Claudio card. Guisio propositas, (scri-
 ptum ex interpretatione J. * Levenklaii pro-
 diit, A. 1571. Basileae) quarum prima fuit: Cre-
 dunt Graeci, panis ac vini substantiam in Christi
 corpus mutari, manentibus tantum panis accidenti-
 bus sine subjecta substantia? ita respondent: Cre-
 dimus & confitemur, panem in Christi corpus, ac si-
 mili ratione vinum in Christi sanguinem ita muta-
 ri, (Pag. 413.) ut neque panis, neque substantiae
 ipsius accidentia maneant, (en, quo provehun-
 tur!) sed in divinam substantiam transelemententur.
 De quo magni patris illius Chrysostomi testimonium
 in 26. Math. audito: Quum Christus ait, H. E. C.
 M. &c. Citant & verba Theophylacti in 14.
 Marci, ad verba H. E. C. M. & verba Damasc.
 Orthod. fid. lib. 3. cap. 14. Cabaſilae, & aliorum
 quorundam. Ante paucos annos, cum hac de
 re ego cum Episcopo dypac. viro certe non indo-
 cto,

* Levenklaii] Qui alias *Leuclavius* appellatur.

cto, conferrem, transubstantiationem clarissime confitebatur, & ex Chrysostomo tueri conabatur. Caspar Peucerus, historicus & medicus clarissimus, in Historia carcerum, pag. 527. Transubstantiationem, ait, Pontificii sibi fecerunt propriam, & pro ea sola pugnant. Vocabulum cum re ipsa primae & puriori Ecclesiae ignotissimum, natum est in Ecclesia romana, & ab autoribus sententiaris & scholasticis introductum atque usurpatum. Recentiores Graeci cum hujus opinionis ex romana Ecclesia profectae meminerunt, μετεβολήν, ut ostendunt canon graecae missae & Damascenus, & μεταστοιχείωσιν, i. e. mutationem & transelementationem vocant. An μετεσσίς, seu transubstantiationis vocabulo utantur, dubito. Μετεβολήs appellatio eadem est; quia primi autores hujus sententiae, finxerunt conversionem physicam simplicem panis & vini in corpus & sanguinem Christi, quam posteriores Romani & Scholastici, manentibus accidentibus panis & vini, defendere ut possent, commenti sunt μετεσσίαν, seu transubstantiationem. Haec ille.

Sandius anglus, eqves auratus, in Speculo Europae p. 233. Graeci cum Romanis consentiunt in dogmate transubstantiationis, & in universum de sacrificio, toroque corpore missae. Videatur etiam Christ. Potterus * in lib. nuper edito contra tractatum scriptoris pontificii, cui titulus Charity mistaken, pag. 6 sect 7. Petrus Arcudius, corcyraeus presbyter. lib. 3. de concordia Ecclesiae

* [in lib.] Want of charity.

occider-

occidentalis & orientalis in septem sacramentorum administratione, cap. 2. In sacramento eucharistiae imprimis Graeci agnoscunt & amplectuntur, quin & firmissime credunt veram μετασώσιν, transubstantiationem, ut satis constat ex antiquis, & omnium aetatum Pag. 414.) Patribus graecis; (Sed hoc falso dicitur, ut supra ostensum est) novissime autem ex ipsomet Hieremia, patriarcha constantinop. cap. 10. suae Censurae contra Lutheranos: & quamvis eo nomine non utantur, sunt tamen auctores aliorum nominum, quibus eam, quantum fieri potest, appellant, & exprimunt: Dicunt enim μεταβάλαξ, & μεταβολήν, μεταποιήαξ & μεταποίησιν, μεταβαίνειν & μεταβασιν, μεταρρυθμίζειν, μετασπενάζειν, μετασπχειδν πλειώσιν, & πλειδν μέτεξιν, aliaque id genus.

Non possum igitur non mirari, quomodo Thomas Mortonus, * episcopus, in libro tertio de Sacramento eucharistiae, cap. 4. sect. 7. pag. 144. negarit, Hieremiae patriarchae transubstantiationem creditam fuisse; & ut hujus rei fidem faciat, haec citat verba ex Actis theologorum wirttemberg. & Hieremiae P. C. *Non hic nominis tantum communicatio est, sed rei identitas: etenim vere corpus & sanguis Christi mysteria sunt: non quod haec in corpus humanum transmutentur, sed nos in illa, melioribus praevalentibus.* Non enim hic negat transmutationem panis in corpus Christi, sed transmutationem corporis & sanguinis

R r nis

* Episcopus, J Primum coventr, dein dunelmensis.

nis Christi in corpus humanum, sicut August. ait: *Non tu te mutabis in me, sed ego mutabor in te.* Certe Cyrillus, patriarcha constantinop. in sua Confessione fidei nuper scripta Constantinopoli, & Sedani excusa anno 1629. haec habet verba: *In eucharistiae administratione praesentiam veram & realem Christi constitemur & profitemur, at illam, quam fides nobis offert, non autem, quam excogitata docet transubstantiatio, &c.* per omnia fere ad mentem Calvini. Vnde P. Arcudius praenominatus, in praef. sui operis ad Sigismundum III. Poloniae R. sic in illum impotenter debacchatur: *Non destiterunt unquam illi ipsi haeretici vexare infelices Graecos Ruthenosque, ac viro probo nec a rom. Pontifice dissentiente, patriarcha Timotheo Constantinop. vi veneni nuper extincto, alium quendam Cyrillum pseudopatriarcham alexandrinum, (qui nunc patriarcha CP est, si fato non est functus) calvinianae furiae alumnum, soluta Turcarum Imperatori pecunia, Graecis constantinopolitanis, quasi alterum antipapam obtruserunt. Is quamvis genere, nomine, habituque sit graecus, alterius tamen gentis nefaria dogmata toto pectore hausit, (Pag. 415.) quae deinde Graecis in ipsorum provinciis, simplicioribus autem Ruthenis in tua editione, abjecta simulatione palam propinavit. Haec ille. Sed quicquid hac de re senserit Cyrillus, certum est, recentiores Graecos a transubstantiationis opinione non fuisse, neque etiamnum esse, omnino alienos. Hosce autem omnes christianae pietatis cultores, haereseos aut erroris exitialis*
dam.

damnare, magnae profecto est audaciae & temeritatis.

Lutherus ipse in Captiv. babylonica anno 20. scripta: *Thomistica doctrina est, transubstantiari panem & vinum. Liberum est, citra salutis periculum, imaginari, opinari, & credere, remanere aut non remanere substantiam panis & vini; permitto, qui volet utramque opinionem tenere: Hoc solum nunc ago, ut scrupulos conscientiarum de medio tollam, ne quis se reum haereseos autumat, si in altari verum panem verumque vinum esse crediderit, sed liberum esse sibi sciat citra periculum salutis, alterutrum imaginari, opinari, & credere, cum sit hic nulla necessitas fidei. Et rursus: In sacramento, ut verum corpus, verumque sanguis sit non est necesse, panem & vinum transubstantiari. Permitto tamen aliis, opinionem alteram sequi, quae in Decretali Firmiter statuitur, modo non urgeant suas opiniones pro articulis fidei acceptari. Et in libro ad Waldenses fratres A. 1523. errorem quidem esse dicit, affirmare, panem in sacramento non manere, sed tamen in isto errore non multum esse situm, modo corpus & sanguis Christi cum verbo ibi relinquatur. Et ann. 1528. in Confessione majore rursus scribit, se hactenus docuisse & adhuc docere, parum referre, nec magni momenti quaestionem esse, siue quis panem in eucharistia manere, siue non manere, sed transubstantiari credat. Haec ille, cum paulo pacatior esset. Vide Hospiniani Historiae sacram. partem 2. p. 7. 8. Lutheri inconstantiam in aliis scriptis non ex-
cuso.*

Rr2

Chem-

Chemnitius in Exam. decreti Concil. trid. de Transubstantiatione : *Sed dicat quis : Quare ita contendamus an substantia panis in eucharistia vel remaneat, vel non remaneat : cum thesaurus eucharistiae sit non panis materialis & vinum vulgare, sed vera & substantialis praesentia, exhibitio & sumptio corporis & sanguinis Christi ? Respondeo, inquit, nullo modo pari momento censemus panem & corpus Christi.* Pag. 416.) *Et Lutherus semper dixit, se in tota hac disputatione, magis spectare praesentiam corporis & sanguinis Christi in cœua, quam praesentiam panis & vini : Sed quia transubstantiatio pro articulo fidei, sub pœna anathematis proponitur, necessario contradictum est.*

Longius Consubstantiatorum, quam Transubstantiatorum sententiam a Christi verbis recedere, si veliter spectetur live sensus, affirmat Hospin. Hist. sacr. parte 2. pag. 7. & cæteri Calviniani communiter. Beza tamen parte altera Responsionis ad Acta colloqvii montishelgard. pag. 253. Verum est, inquit, fuisse per nos obnixe flagitamam fraternitatis dextram, non quasi per omnia consentiremus, sed ut omni offensione animorum sublata, placidae disquisitioni deinceps aditus patefieret. Consensus sendomiriensis evangelicorum fratrum, quantum ad controversiam de S. Cœna Domini, sic se habet : Quantum ad infelix illud dissidium de cœna Domini attinet, convenimus in sententia verborum Domini nostri Jesu Christi, ut illa ortho-

orthodoxe intellecta sunt a Patribus, & inprimis Irenaeo, qui duabus rebus, scilicet terrenis & coelestibus, hoc mysterium constare dixit. Neque elementa signave nuda & vacua illa esse asserimus, sed simul re ipsa credentibus exhibere & praestare fide, quod significant. Hujus autem sancti munique consensus vinculum fore arbitrati sumus convenimusque, ut, quemadmodum illi nos, nostrasque ecclesias, & confessionem nostram, in hac synodo publicatam, & fratrum orthodoxas esse testantur, sic etiam nos illorum ecclesias eodem christiano amore prosequamur, & orthodoxas fateamur, extremumque vale dicamus & altum silentium imponamus omnibus rixis, distractionibus, dissidiis. Ad haec recipimus mutuo consensu, omni studio nostris fratribus omnibus perservaturos, atque eos invitatueros ad hunc christianum & unanimum consensum amplectendum, colendum & observandum, illumque alendum & obsequandum, praecipue audicione verbi (frequenterando tam hujus, quam alterius ejusque confessionis coetus) & sacramentorum usu. Formula haec Consensus sancita fuit anno 1570. Vide Parei Irenicum cap. 12. Atque idem Pareus sic commentatur ad 1. ad Cor. 3. 12. Per stipulas & ligna intelligit apostolus dogmata non plane haeretica, impia, blasphema, cum fundamento pugnantis, (Pag. 417.) sed erronea, vana, curiosa, non necessaria, doctrinae fundamentali admixta. Et post stipularum acervum, eumque paene magnum congestum, subdit: Credere, quod

R r 3

caro

caro Christi ubique sit, quod in pane sit, & oraliter manducetur, idque etiam ab impiis. stipula & palea est. Haec ille. Non sunt igitur dogmata haeretica & cum fundamento doctrinae salutis pugnantia. Idem in Irenico capite 13. pag. 68. 69. Porro qui in uno tantum doctrinae capite, eoque fundamentum directe non concernente, dissentiunt, eos charitatem nequaquam abrumpere, sed pacem colere omni modo convenit. Et paulo post: Verissime jam inde a schismatis huius exortu non fuit controversia Evangelicis, nisi de corporali praesentia in pane eucharistico, & orali manducatione corporis Christi, quam fidelibus & infidelibus communem esse volunt Lutherani. Et pag. 71. Virumvis sit, dicimus, esse errorem non de fundamento, sed esse stipulam fundamento superstructam, cujuscunque illa sit, & esse paleam. Fatetur enim pars altera, oralem manducationem sine spirituali, nemini ad salutem prodesse, sed noxiam esse: infidelibus item cum fidelibus communem esse. Quid igitur de ea litigabimus? Et rursus: Ponamus, veram esse oralem & impiorum manducationem, cum nondum sit de fide salutis, an quisquam eam non credens erit haereticus? ab ecclesia excludendus? Certe neutra opinio est de fide salutis. Hier. Zanchius in lib. de Dissidio in cœna Domini tollendo ait: Istud de Cœna Domini inter Ecclesias dissidium non est tale ac tantum, ut propter illud debeant turbæ in mundo excitari, aut alterutrae Ecclesiae damnari. Rich. Hookerus, licet transubstantiationem & consubstantiatio-

ationem improbet, pro opinionibus tantum superfluis, & quae ut necessariae minime urgendae sint, habet. Vide lib. 5. De Politia eccles. sect. 67. & Covellum, ipsius hyperaspisten, artic. 17. de Transubstantiatione, quae eandem sententiam defendit.

Archiep. spalat. de Rep. eccles. lib. 7. cap. 11. n. 6. *Factor, neque transubstantiationem, neque ubi-quitatem haeresin ullam directe continere: ac propterea, qui eas tenent & asserunt, (Pag. 418.) non sunt tanquam haeretici a Catholicis separandi. Errorum enim & manifestas falsitates eos tueri non dubito; non tamen errores hi & falsitates sunt in fide, quia nulli fidei vero articulo sunt contrariae. Errantes vero, & non in fide, non sunt haeretici a catholica communione separandi. Credat, qui vult, panem transubstantiari in corpus Christi, & vinum in sanguinem. Credat, qui vult, corpus Christi sua ubi-quitate conjungi pani eucharistico; ego neutrum credo: illi, qui credunt, suae credulitatis suo tempore accipiant confusionem. Cum his ego, ut reliquis Catholicis, communicare & volo, & debeo: non enim sine causa schisma est faciendum. Sed in eorum erroribus nolo communicare. Vide quoque n. 8. Idemque etiam Romae, post reditum, transubstantiationem de fide esse negavit. Vide Histor. mortis ipsius.*

Joh. Barnesius, ut * supra dictum est, satis habet dicere, *assertionem transubstantiationis, licet*

Rr 4

fit

* Supra] Pag. 373.

sit opinio communior, non tamen esse fidem Ecclesiae, & scripturas ac Patres docentes μελῶσαι, communionem, sufficienter exponi posse de admiranda & supernaturali mutatione panis, per praesentiam corporis Christi ei accedentem, sine substantiali panis destitione; quam sententiam ipsemet tueretur, ut maxime probabilem. Sic enim scribit: Interim cum bona venia & Calvini & Spalatensis, non est additio ad sensum apertum verborum Christi, (ut illi docent locis cit.) dicere, corpus Christi esse in eucharistia, cum substantia panis permanentis, aut transeuntis. Panis est instar indumenti, quo corpus Christi vestitur in eucharistia. Sicut ergo demonstrando vestes, sub quibus est Petrus, licet dicere, Hic vel hoc est Petrus: & sensus hujus dictionis, sic determinatae per designationem, est, Petrum esse ibi cum vestibus; ita ostendendo manibus panem, & dicendo, H. E. C. M. sensus dicti est, corpus Christi est ibi cum pane vel permanente vel transeunte, uno vel altero modo. Ac per consequens non est idololatria, adorare Christum ibi in eucharistia realiter existentem. Quare accipio confessionem Spalatensis, noloque, pacis ergo, quicquam addi ad verba Christi, non contentum in iis aperte. Pag. 419.) Non continetur autem in verbis Christi, substantiam panis desinere adveniente corpore Christi ad panem: ac propterea litigandum non est ea dēdere cum iis, qui admittunt realē corporis Christi praesentiam in sacramento; ita ut corpus Christi in pane intret in os, & manducetur non solum spiritualiter fide cordis, sed etiam sacra-

cra-

cramentaliter fide oris, juxta illud *Augustini contra Advers. legis & Proph. lib. 2. cap. 9.* qui ait, nos in eucharistia Jesum fidei corde & ore suscipere.

Petro Picherello nec transubstantiatio, neq; etiam consubstantiatio probata fuit, sed mystica praesentia, & participatio corporis Christi, spiritali modo infallibili: de iis tamen, qui transubstantiationem defendebant, quam modestissime sensit & locutus est, & in communione Ecclesiae romanae (vaviter & placide obdormivit, ut patet ex ipsius dissertatione de Missa cap. 3. circa finem: *Finem autem, inquit, hic faciam de pane & vino in cena remanentibus, si ante lectorem admonuero, in quadam oratione* (intelligit orationem Cardinalis lotharingi in Colloquio possiaceno, unde facile colligi potest, quo tempore fuerit hic tractatus ab autore scriptus) *celeberrimo conventu ante aliquot dies habita, & magna immensae multitudinis attentione audita, magnos applausu accepta, quod ex fructibus terrae acceptum, & prece mystica consecratum consumitur, fuisse pronunciatum corpus & sanguinem J. C. esse. Verum id nec habent, nec ferre possunt pulchra Augustini duo loca, lib. 3. de Trinit. cap. 4. unum, alterum cap. 10. e regione ad marginem orationis adnotata, & ab oratore permixta, confusa & depravata. Idque pace, bonaque venia tanti viri, tanta valentis auctoritate, tot dotibus, tot beneficiis, tot gratiis a Deo cumulati, veritatis ergo tantum dictum velim. Immo ex adverso uterque locus ex prioribus ac poster-*

Rr 5

rioribus

rrioribus diligenter animadversus & consideratus, multum ab iis stat, qui panem volunt esse superstitem. Vide etiam conclusionem contra transubstantiationem & consubstantiationem in fine differt. ejusdem p. 212 & seq.

Contra oralem seu corporalem corporis Christi manducationem, vel potius receptionem, summptionem, participationem, ut loqui amant, (pag. 420.) qui magis sobrie sapiunt & loquuntur cum Romanenses tum Lutherani, (carnem enim Christi, dum in hoc sacramento recipitur & sumitur a nobis, non dentibus atteri seu frangi, existimant modestiores omnes contra alios, qui crassissime hac dere loquuntur, quia Christi caro in hoc sacramento tangi nequit, estque immortalis & impartibilis. Manducatio autem realis requirit contactum rei edendae, ut possit dividi & transmutari; quod hic de corpore Christi fieri nequit: quae verba sunt Salmeronis jesuitae tom. 9. tract. 20. pag. 136. aliorumque multorum eadem mens est) multa praeclare a multis Protestantibus aliisque viris moderatis scripta sunt, ut & contra indignorum seu impiorum manducationem. Haec nos ad suos autores, unde peti & possunt & debent, rejicimus.

Autor Diallaëctici de Eucharistia supra citatus, scribit pag. 63. Quod autem negatur, malos edere posse corpus Christi, quod necessario fieret, si virtus & gratia spiritualis cum pane conjuncta sit, responderi potest, distinctione utendum esse. Nam si specte-*

* Supra J Pag. 383.

speciemus ipsam sacramenti naturam, divina virtus abesse a signo non potest, quia sacramentum est, & huic usui servit: sin mores & ingenium accipientis, illi vita & gratia non est, quod alioqui natura suavitumque est. Videatur Cyprian. de Cœna Dom. & August. contra literas Petiliani lib. 2. cap. 47. lib. 5. de Baptismo contra Donatist. cap. 8. & contra Crescent. lib. 1. cap. 25. quos autor hic citat. Subdit autem: *Ex his & aliis multis locis patet, quod eucharistia, quantum ad sacramenti naturam attinet, vere corpus & sanguis est Christi, vere divina & sancta res est, etiam quum ab indignis sumitur: quum tamen illi minime participes fiant gratiae illius & sanctimoniae, sed mortem inde hauriant & condemnationem.* Vide autorem.

Christum autem in eucharistia comburi, a bestia rodi & devorari posse, christianis auribus indigna sunt, & multi etiam Romanenses vix ferre possunt. Crassus est hic, post alios multos, Bellarmini de Eucharistia lib. 3. cap. 10. error. Neque eum quicquam hic juvat, quod Christum, non in propria, sed *in aliena specie* haec pati posse dicat: (Pag. 421.) quomocunque enim, hae dicantur Christi corpori accidere posse, dictu absurdissima, & auditu indignissima sunt. Videantur alii modestiores, qui ab hisce portentosis assertionibus abhorrent, & Hardingus apud Juellum art. 23.

Ob hanc tamen sententiam, de orali, etiam indignorum, manducatione corporis Christi, sobrie

sobrie & modeste defensam, quod a plerisque cum Romanensibus tum Lutheranis fit, *namque illos infamari & damnari, ut Capernaïtas, carnivoros, christicidas, ἀματωτότας*: haec enim convicia, ut nihil in se veri habent, ita ab omni christiana charitate aliena sunt; ac proinde ab illis abstinendum est, si Deum, si veritatem, & unitatem ecclesiae amamus.

De controversia inter ipsos Romanenses agitata, *An per eucharistiam consequamur solam unionem spiritualem cum Christo per charitatem*, ut nonnulli in complutensi & salmanticensi academia defenderunt, *an vero etiam realem & substantialem carnis nostrae cum carne ejus*, quemadmodum cardin. Mendoza contra eos defendit, vide prolixam disputationem apud Vasquez in 3. D. Thomae tom. 3. disp. 204. Vide etiam Thom. a Jesu de Oratione lib. 4. cap. 27. aliosque permultos.

Rationes, quibus Protestantes rigidiores sibi videntur clarissime demonstrasse, *utrumque dogma, & Romanensium, & Lutheranorum, cum fidei articulis pugnare*, ac proinde *haeretica, impia & blasphema esse*, abunde cum ab harum sententiarum defensoribus, tum etiam ab aliis Ecclesiae unitatis cupidis dissolutae sunt. Quos consule.

Ac proinde, ut hunc librum concludam, non levis subit animum meum admiratio, quando apud Th. Mortonum, episcopum Ecclesiae anglicanae, in opere de Eucharistia nuper edito

anno

De orali & indign. manduc. p. 422. & 423. 637

anno 1631. lib. 4. cap. 1. sect. 1. lego : *Nemini Protestantium*, saniorum scilicet, ut ille intelligit, *eam moderationem placere posse*, de discrepantibus super modo praesentiae corporis Christi in sacramento sententiis, ut *sectam romanam vel tolerabilem, vel reconciliabilem esse existimet* ; praesertim, cum quaestio duntaxat (Pag. 422.) sit de modo, ac proinde tota controversia hac de re inutilis & inanis sit. Haec ille. Faxit Deus, ut extremis vitatis, piam veritatem, quae saepicula in medio posita est, in charitate omnes sectemur.

Soli Deo gloria.

Pag. 423.

Liber II.

In quo de communione sub una, vel utraque specie, de veneratione eucharistiae, atque aliis nonnullis dogmatibus controversis agitur.

CAP. I.

De Communione sub una vel utraque specie.

Res

RES non est adiaphora, vel libera fidelibus, ex calice eucharistico bibere, aut non bibere, sed necessaria (extra casum necessitatis scilicet, quæ de re inferius) & imperata a Christo domino. Quos in institutione cœnæ suæ jusserat manducare, eos similiter bibere omnes jussit: *Bibite ex hoc omnes*. Ac proinde alterius speciei interdictio plane illicita est; quicquid Romanenses contra contendunt. Res, inquam, necessaria est; nam si aliqua est necessitas in his verbis, *Accipite, manducate*, perinde & in his erit, *Accipite, bibite*. Si nulla, possunt igitur laici non manducare, Pag. 424 quemadmodum bibere illos non est necesse. Nam res non necessarias, citra omnem culpam ommittere, cuique fas est, ut recte argumentatur Andr. Fricius in Defens. cœnæ Domini, integre a populo sumendæ pag. 599. aliique viri doctissimi.

Frustra sunt, quando aiunt, in illo, *Bibite omnes, τὸ omnes*, restringi debere ad Apostolos, quos alloquatur solos. Apostoli enim istic Ecclesiam totam repræsentabant; quocirca τὸ omnes universæ ad omnes fideles pertinet. Sic Patres omnes verba Christi intellexerunt. Etiam Paschasius Radbertus, qui claruit A. 820. lib. de Corp. & sangu. Dom. cap. 15. *Bibite ex hoc omnes, id est, tam ministri, quam reliqui credentes. Hic est calix sanguinis mei, novi & æterni testamenti. Et sane mens fuit Christi, quamvis soli adessent*
Apo.

Apostoli, praescribere Ecclesiae universae rationem administrandi hoc sacramentum, quam observari vellet, usque ad consummationem seculi. Quod nisi nobiscum fateri Romanenses velint, unde quaeso comprobabunt, manducationem panis, ad laicos pertinere; praesertim cum de ea non diserte omnes dicatur, quod in calicis praeepto fit? ut recte Vossius disput. §. de Cœna. Inanis etiam est illa commenticia distinctio de sacrificantibus & non sacrificantibus; illis scilicet necessitatem impositam esse, utramque speciem sumendi, istis alteram tantum, nempe panem. Omnino enim si sacrificantes necessario utraqve specie utuntur, ut ostendant, in summo illo Christi sacrificio sanguinem ex corpore effusum fuisse, & cœnantes utraqve utantur necesse est, quod Christus convivis suis in memoriam ejusdem sacrificii utrumque dederit, & cibum & potum, & quidem separatim utrumque. Fricius l. c. ait, *Concilium constantinense, in quo primum alterius speciei interdictio sancita fuit, sess. 13. clarissime Christi verba sic eludere conatur, ut pronunciet, licet Christus instituerit, & dederit sacramentum post cœnam discipulis, hoc non obstante observandam esse Ecclesiae consuetudinem, ut non sumatur nisi a jejunis; Ecclesiam pariter, etsi Christus sub utraqve specie sacramentum instituerit & dederit discipulis, jus habere praecipiendi, ut laicis sub altera tantum specie praebeatur. Sed dispar valde horum ratio est, ut inquit Vossius post alios innumeros viros doctos: Nam Christus, ut calix bibatur, mandavit,*

davit,

davit, pag. 425.) cum dixit, *Bibite ex hoc omnes, Matth. 26. & Hoc facite, quotiescunque biberitis, ad mei commemorationem. 1. Cor. 11. At non dixit si milititer, Hoc facite post cœnam. Nam si, ut inquit Aug. epist. 118. ad Januar. hoc ille monuisset, ut post cibos alios semper sumeretur, credo, quod eum morem nemo variaisset. Frivola tandem est distinctio ista ab illis usurpari solita inter Christi institutum & mandatum. Quis enim Christi institutum pro mandato non habeat, praesertim cum ita expresse dicatur? *Bibite ex hoc omnes.* Legatur heic apostolus Paulus, quo nemo Christi mentem rectius nos docere potest. 1. Cor. 10. & clarius cap. 11. Quae contra ex scripturis objiciuntur, nihil in se veri vel solidi habent. Videantur Protestantes.*

Quod ad Ecclesiae primitivae praxin attinet, ipsum constantinense Concilium loquatur. Sess. 13. *Licet Christus, inquit, suis discipulis administraverit sub utraque specie panis & vini, tamen hoc non obstante, &c. Et mox: Haec consuetudo ad evitandum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta; quod licet in primitiva Ecclesia hujusmodi sacramentum reciperetur a fidelibus sub utraque specie, postea a conficientibus sub utraque, & a laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur.*

Quae respondet Bellarm. cum aliis lib. 4. de Eucharistia ad objectiones ex Patribus, mera & inania subterfugia sunt, ut intelligenti lectori obsecrum esse non potest. Notatu digna sunt illa verba, quae in principio cap. habet: *Revera Pa-*

tres

tres bene intellecti (audax est haec assertio) nihil eorum habent, quae ipsi illis tribuunt. Nec tamen mirandum esset, si aliquis eorum obscurius loqueretur, cum tempore ipsorum non fuerit ista quaestio introducta, sitne utraque species necessario sumenda. Haec ille. Post plurimos alios, qui hanc Ecclesiae romanae mutilationem eucharistiae cum scripturis, tum Patribus adversari clarissime ostenderunt, videantur inter Protestantes Juelius & Mortonus in opere eucharistico nuper edito, & Featleyus de Grandi sacrilegio Ecclesiae romanae, ut alios innumeros taceam: brevitati enim studeo, praesertim cum res tam clara sit.

Cassander in Consultatione de S. Communione christiani populi in utraque specie, licet eam non jure divino Pag. 426.) simpliciter necessariam esse existimet, fatetur tamen, *veteres omnes tum Graecos tum Latinos, in ea sententia fuisse videri, ut existimaverint, in legitima & solemni celebratione corporis & sanguinis D. & administratione ac dispensatione, quae in ecclesia fidei populo e sacra mensa fit, duplicem speciem, panis & vini, esse exhibendam: atque hunc morem, per universas orientis & occidentis Ecclesias antiquitus observatum fuisse, tum ex praeursorum Patrum monumentis, tum ex vetustis divinarum mysteriorum formulis apparere; inductos autem fuisse primo exemplo & mandato Christi, qui instituendo hujus sacramenti usum, Apostolis, fidelium sacramenta participantium personam repraesentantibus,*

ss

bus,

bus, quibus dixerat, Accipite & edite, iisdem ipse mox dicebat, Bibite ex hoc omnes. *Quod ex veterum sententia interpretatur Paschasius Radbertus*, tam ministri, quam reliqui credentes. Vide autorem ipsum, qui multos hic citat Patres, inprimis illud Gelasii memorabile decretum (de Consecr. dist. 2. cap. *Comperimus*) quo iubet eos, qui superstitione aliqua impediti, a calice sacrati cruoris abstinebant, aut integra sacramenta percipere, aut ab integris arceri, quod diviso unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio nequeat provenire. Et p. 1025. edit. oper. parisi. *Hic*, inquit, & hisce similibus rationibus inducta Christi Ecclesia, orientalis quidem in hunc usque diem, occidentalis vero, sive romana, mille amplius annis continuis, non aliter quam sub duplici specie in conventu Ecclesiae sacramentum hoc administrasse legitur, idque in pane & vino, atque adeo separatim. *Etate autem Leonis & Gelasii pontificum, Manichaei hunc universalem & perpetuum Ecclesiae ritum violarunt.* Et p. 1027. *Non puto demonstrari posse, totis mille amplius annis in nulla catholicae Ecclesiae parte hoc eucharistiae sacramentum aliter in sacra synaxi e mensa dominica fideli populo, quam sub utroque panis viniqve symbolo, administratum fuisse. Nisi quod apud Latinos, parasceves die, solo pane pridie sanctificato & reservato communio fieri videatur.* Sed graviores auctores, &c. Et p. 1028. *Non satis igitur considerate scribere videntur, qui apud veteres, etiam in publicis conventibus, & ordinaria ad-*
mini-

ministracione, indifferentem usum hujus sacramenti in una vel duplici specie probare nituntur. Nam ut aliquando in altera specie vel panis vel vini eucharistia data & praecepta sit; Pag. 427.) id tamen privatim & extra ordinem, & non nisi quodammodo necessitate impellente factum apparet. Legatur integer ille tractatus: lectu enim dignissimus est, & omnia fere, quae de hoc argumento dici possunt, istuc reperiatis. Videatur idem in Consultatione sua artic. 22. ubi eadem supra tradita breviter repetit, & in epist. 19. item in epist. 102. 106. & 73. ubi ait, optimos quosque desiderio calicis teneri, sed plerosque expetendo non rectam rationem sequi, quod illum ita simpliciter a Christo praeceptum, atque adeo necessarium putent, ut nullo tempore in altera specie verum sacramentum corporis Domini praebere possit: quae persuasio illis facile & damnandae tot seculis Ecclesiae romanae observationis, & ab ea deficiendi occasionem praebet. Vide etiam epist. 115. quae est ad Georg. Wicelium. Rectissime affirmat Casfander in epist. 19. supra citata, antiquioribus seculis ad plenam, legitimam & solennem communionem, utriusque sacramenti corporis & sanguinis Domini participationem necessariam habitam fuisse: de extraordinaria, inquit, infirmorum, abstemiorum, infantum, peregrinorum, domestica item & privata (de quibus Tertull. & Hieron.) hic nil loquor. Vide etiam ejusdem Liturgica c. 31.

G. Wicelius in Via regia: De communione sub una specie est in confesso, sumptionem sacramentalis

talem de altari aequè omnibus Christianis communem extitisse ad salutem, per omnia novi testamenti tempora; obliueratam quidem paulisper apud nos occidentales, & ab usu promiscuo semotam suas ob causas, at non deletam omnino atque extinctam. Sed male Ecclesia romana in publica synaxi usum calicis intermisit, neque ullae justae causae, cur hoc faceret, nedum ut illo laicis interdiceret, subfuerunt. Subdit autem: Ejus rei cum nube quadam certissimorum testium septi simus, πληροφοει^αν amplectimur, omni excluso dubio, alteram quidem in hoc sacramento speciem, cui assuevimus Latini, non impugnantes, nec ullis modis condemnantes, aut improbe irridentes, sed aequi bonique consulentes, & quidem, uti tulerunt tempora novissima, partem in meliorem interpretantes, pro aliorumque infirmitate, ignorantia ac meticulositate aliquam sufferentes. Multa etenim sunt, Pag. 428.) cuiusmodi in reformatis etiam Ecclesiis ac utcumque restitutis toleremus necesse erit, ut sciamus, ad perfectionem viam esse difficillimam. Vide eundem in Methodo concordiae cap. 5. p. 20. De participatione communionis facilis erit consensus, si necessitatem legis (absolutam necessitatem intelligit) de utraque specie laxarint Sectarii, sique (1) Ecclesiastici, (2) utraque vescentes (3) Erebi duci non miserint, sed medium utrique tenuerint. Enimvero laudandum, si generali Synodo consentiatur

- (1) Ecclesiastici] Id est, Romano-catholici.
 (2) Utraque vescentes] Seu eos, qui Protestantes dicuntur.
 (3) Erebi duci] i. e. satanae, vel diabolo.

tiatur καὶ ὅλῃς in utramque ; siquidem olim ita communicatum in Ecclesia.

Gerardus Lorichius lib. de Missa publice proroganda in 7. part. Canonis : *Sunt pseudocatholici, qui reformationem Ecclesiae quoquo modoremorari non verentur. Hi ne laicis altera species restituatur, nullis parcunt blasphemis.* Idem lib. de S. Euchar. fol. 73. *Non possum non culpare nostrates, qui non animadvertunt, sacramentum eucharistiae hinc in simoniae labi crimen, illinc in haereseos, & homicidiorum causam rapi, propter alterius speciei subtractionem. Nec huiusmodi malis obviam eunt, sed magis dissimulant & adnivent. Vnde omnium huiusmodi malorum Dominus ab illis rationem in illo die poscet.* Vide ejusd. Epitomen textus & glossemat. in c. 6. Joannis, & Petrum Picherellum fuisse in dissert. de Missa c. 4. de concomitantia & communione sub utraque specie differentem. Legatur etiam Ferdinandi Imper. Rescriptum de usu calicis. Rem ita narrat Andr. Dudithius, episcopus quinqve ecclesiensium, caesar. Majestatis legatus, in orat. habita in Concilio tridentino pro permissione calicis in sacra coena A. 1562. *Etsi antea satis perspicere potuistis, quae Caesaris mens fuerit, cum a sancta Synodo calicis permissionem pro regnis & provinciis sibi subjectis petendam curavit, intellexistisque tam ex eo libello, qui caesareae Majest. suae nomine vobis oblatum est, quam ex accurata illustrisimi domini Mantuani, primi legati, oratione, justis & necessariis causis Majestatem suam adductam*
Ss 3
esse,

esse, ut hoc peteret, &c. Vide (1) Goldastum Con-
stit. Imperial. tom. 2. p. 399. Caesar. Majestatis
Articulos (in quibus hic unus est) de reforma-
tione Ecclesiae, Pag. 429.) per oratores in
Conc. trid. propositos, p. 376. & oratorum
scriptum de Communione corporis & sanguinis
Christi sub utraqve specie, p. 377. & 378. & Impe-
ratoris ipsius Rescriptum, p. 379. ubi *id se tum suo-
rum Ducis Bavariae generi sui nomine petere ait,
persuasum, rem dignam pietate ipsius Pontificis, &
sibi gratisimam, facturum.* (2) Vide etiam Literas
Ducis Bavariae, aut earum summam, in Hist.
Conc. trid. lib. 8. p. 1415. & apud Goldast, loc.
cit. p. 399. Idem quoque petiit Rex Galliae per
suos oratores. Vide Goldastum ibidem, Jac.
Aug. Thuanum Histor. lib. 35. Anno 1564. Histor.
Conc. trid. lib. 6. p. 960. & seq. & auctoris
anonymi galli Recognit. Concil. trid. lib. 2.
cap. 1. Nihil tamen hic praestitum est.

In Conc. trid. cardin. Madrucius absque o-
mni exceptione calicem permittendum censu-
it; similiter Episc. mutinensis, & Caspar. de Ca-
sal, episcopus leirienensis, natione lusitanus, vir &
vitae exemplaris, & praestantis doctrinae, atque
Dudithius, episc. quinqveecclesiensis, tanquam
praeful, non tanquam caesar. Maj. legatus tan-
tum, quanquam plurimis aliis contradicentibus.

Vide

(1) Goldastum.] Item Wicelii Viam regiam, edit. con-
ring p. 230.

(2) Literas Ducis Bavariae.] Quae integrae ex-
stant apud Conringium post Viam regiam Wicelii
p. 254.

Vide Hist. Concil. trid. lib. 6. p. 966. Joan. Barnesius in Catholico-romano pacif. sect. 7. *Communio sub utraque specie scripturis, Patribus & universalis Ecclesiae consuetudini est conformior*, ac per se jure divino praescribitur; per accidens tamen potest fieri, ut plebs sub una tantum specie communicet: & idem late probat ex Cassandro, & autoribus ab illo citatis in Consult. art. 22. & in tractatu de sacra Communione in utraque. Alia plurima, quae ex Romanensibus ipsis citari possent, ad ostendendum, hanc fuisse antiquissimam, & quidem universalis Ecclesiae consuetudinem ante secula pauca posteriora, brevitatis causa omittimus, & lectorem sedulum ad autores alios, ex quibus haec peti possunt & debent, remittimus.

De inconstancia (1) *Lutheri de communione sub una vel utraque specie*, tum a Romanensibus, tum etiam ab iis, qui vulgo Sacramentarii dicuntur, saepe exprobrata, nihil nunc dicam. Vide Hospin. Histor. sacram. parte altera p. 12. 13. aliosque. Historia August. Confess. Dav. Chytraci p. 254. edit. francos. A. 1578. de concessione, quae super hac re Romanensibus (pag. 430.) facta dicitur Augustae a Protestantibus, (2) rem ita re-

S s 4 fert:

(1) Lutheri,] Vide König. Cas. consc. p. 650.

(2) *Rem ita refert.*] In ipsa illa Chytraci editione, quam auctor citat, atque ego etiam possideo, haec leguntur verba: *Postea, de utraque specie, non recitatur, quomodo excusaverimus una specie*

utemur

fert: Dehinc de utraque specie sacramenti non indicatur, quo modo aut qua ratione excusemus illos, qui una specie utuntur: & ex odio adjicitur, quasi nolumus docere, quod, qui sacramentum sub una specie percipiunt, non peccent. Qui hoc ita obiter legit, possit opinari, nos consentire in unius speciei communionem, atque nihilominus vel ex odio, vel aliis iniquis de causis, in publicis concionibus nolle hoc profiteri. Nos autem e contra verbis & scriptis multoties exposuimus, quo pacto eos, qui unam speciem per necessitatem, quae multiplex & varia esse potest, excusatos habeamus. Hac autem concessione prohibitionem alterius speciei non approbavimus. Vide Joh. Dietericum, lutheranum, contra Joh. Lampadii tertiam Mellificii historici partem pag. 37.

Bucerus in Defens. christ. reform. Hermanni, archiep. coloniensis, cap. 73. *Necesse igitur est,*
ut

utentes. Et in tanta brevitate odiose ponitur, quod nolumus docere, quod non peccent unam speciem sumentes. Haec qui sic legit nude posita, cogitat nos probare ordinationem de utraque specie, & tamen odio alterius partis, aut propter alias cupiditates, nolle hoc in concionibus publicis fateri. Nos vero multis verbis, ad haec scripto quoque ostendimus, quomodo excusemus sumentes unam speciem propter necessitatem, quae multiplex & varia est. Interim non probavimus prohibitionem alterius speciei. Vnde patet, verba citata, cum iis, quae liber Chytraci exhibet, non plane esse eadem.

ut totalem hanc calicis Domini, ac dispensationis ejus sublationem sinamus esse gravissimum sacrilegium, & abominandam operis ac mandati I. C. perversionem: nemoque ullo fuco ordinationem seu dispensationem ecclesiasticam ex ea faciat, etiamsi multa millia filiorum Dei, ac verorum membrorum Christi sacrilegium istud ex ignorantia, sicut etiam alios abusus, longo jam tempore tolerarunt, ac simul exercuerunt. Haec ille pag. 238. Et rursus pag. 241. Si quis esset, * qui vinum bibere non posset, & tali solus panis Domini porrigeretur, haec sane esset Ecclesiae in hoc sacramento dispensatio, quae illi, juxta exemplum & verba Domini de sabbatho, licita esset & concessa. At integrum sacramentum, cujusmodi est dispensatio calicis Christi, universae Ecclesiae penitus subtrahere, id ei nullo modo licet.

Episc. eliensis contra card. Bellarm. Apol. cap. 8. p. 192. Si qui in extremis viaticum petant, ab hac autem vel illa specie abhorreant, quaeri potest porro, an eo casu dispensari possit, ut altera tantum specie communicent: & an (necessitate id urgente) immutari possit quid in eucharistia, (ut olim in baptismo clinicorum) gratia divina humanum defectum supplente, cum sacramentum propter hominem factum sit, non homo propter sacramentum. Verum Pag. 431.) casus ille in legem trahendus non esset, (ut jam apud vos lex est) sed cessante ferrea necessitate, de reliquo redeundum mox ad Christi institutum.

II.

* Qui vinum bibere non posset.] Vide G. Königii Catech. p. 648.

II. Casaub. in epist. Excertitationibus praefixa: *Quid? audebuntne dicere, doctrinam de a-*
dempto populi calice extra casum necessitatis, esse
illam Judae apostoli semel traditam fidem? Vorstius
in Antipistorio de Communionem sub utraque
specie, part. 2. pag. 350. Status quaestionis verus
est, An ordinarie in coetum fidelium, ubi nullum
est necessarium impedimentum, utraque sacra-
menti species omnibus communicantibus, & quidem
necessario, puta ex ipsius Christi institutione & prae-
cepto, administranda ac percipienda sit: an vero lai-
cos, item clericos non consecrantes, sola panis specie
contentos esse oporteat. Nos priorem sententiam te-
nemus, nimirum freti ipsa Christi institutione &
praxi ecclesiae apostolicae, immo etiam continua ob-
servatione sequentis ecclesiae per mille amplius annos,
&c. Speciales tamen casus hic semper exci-
pimus, in quibus alteram speciem fortasse sufficere
posse, non admodum contentiose negamus.

Archiep. spal. De Rep eccl. lib 5. cap. 6. n. 278. *Dico 1. perfectum ac verum sacramen-*
tum consistere in utriusque speciei sumptione:
ea enim fuit prima Christi institutio. Et n. 279. Di-
co 2. non esse adeo sub praecepto, ut eucharistia &
in cibo & in potu semper a fidelibus sumatur, quin
ex gravi, sed privata privatorum causa, possit,
cum fructu, & licite etiam, sub solo pane sumi,
licet in tali casu sacramentum vere & proprie, ut
dixi, integrum non sit. Casus vero potest esse, vel
ubi vinum non adsit, vel in abstemio, vel com-
moditatis privatae gratia, puta, quia quis malit
domi

domi communicare, quam in ecclesia, ex legitima causa; is enim ferre secum panem potest, vinum non solet, ut exempla antiqua docent, apud Bellarm. de Eucharistia lib. 4. (1) cap. 24. Sed lege universalis prohibere laicis omnibus, & auferre etiam, invictis usum calicis, ubi nulla necessitas cogit, Ecclesia nullo modo potuit, aut potest: quod enim Christus concessit omnibus, perperam ab Ecclesia negatur: & ubi commode exhiberi potest & debet integrum sacramentum, cum maxima iniquitate (Pag. 432.) mutilatur & dimidiatur: & hoc merito expresse sub anathemate vetatur a Gelasio canone ecclesiastico de Consecr. dist. 2. cap. Comperimus. Haec ille. Vide alia apud autorem ibid. & (2) in Ostensione errorum Suarezii cap. 2. n. 14. & 15. Plura de re adeo certa & clara scribere non libet. Legantur alii, qui fusius hanc quaestionem tractarunt; imprimis, praeter hactenus citatos, tres Dialogi Andr. Fricii modrevii, de Utraque specie coenae dom. & Defensio eorundem per eundem autorem, ac Disputatio theologica s. Ger. lo. Vossii, de Sacris coenae dominicae symbolis, accurata & nervosa; alios innumeros ut omittam.

CAP. II.

De consecratione eucharistiae, & ejusdem reservatione, ac veneratione.

Verba,

(1) Cap. 24.] Apud M. Antouium de Dominis mendose legitur, cap. 34.

(2) In Ostensione,] Quae subjuncta est libro VI,

Verba, quibus eucharistia conficitur, *debere esse consecratoria*, non concionalia tantum, i. e. non tantum dici debere ad populum instruendum, sed etiam, immo potius ad eucharistiam consecrandam, fatentur omnes saniores Protestantes. Sed consecrationem non aliis verbis fieri, quam istis, H. E. C. M. & H. E. S. M. quemadmodum contendunt Romanenses contra Graecos, id plane inficiantur plerique. Non enim solis illis Christi verbis consecrationem fieri existimant, sed *etiam mystica prece*, qua Spiritus sancti adventus imploratur, qui elementa sanctificet, atque adeo actione tota, quatenus ea cum a ministro, tum a communicantibus fit secundum institutionem Christi.

Scriptura certe sententiae Protestantium, magis favet, & plurimi Patrum passim dicunt, prece atque invocatione elementa consecrari. Vide hic Archiep. spal. lib. 5. de Rep. eccles. cap. 6. n. 5. 6. & seq. fuse hoc probantem. Casander in epist. 72. quae est ad Ducis Cliviae cancellarium, *De discrimine* (Pag. 433.) Graecorum & Latinorum, ait, *videtur tua excellentia non satis scripti mei sententiam observasse: nam diserte & expresse ibi scribitur, veteres Latinos cum veteribus Graecis, non solum in sententia de consecratione, quae mystica prece fit, sed etiam in precandi forma, qua Spiritus S. adventus imploratur, qui proposita munera sanctificet, convenisse, idque probatur testimoniis Hieronymi, Fulgentii,*

gen
qu
sun
enfi
&
ver
seri
con
don
ma
ren
senf
voc
opl
cus
fil.
col
sen
vun
om
sch
Ca
var
lix
C.
cer
tia
ptu
last
ph
Mii

gentii, Gelasii, Isidori. Veterum autem Latinorum, qui precis & invocationis meminerunt, passim obvia sunt, & commemorantur in Antididagmate colonensi, ni fallor, ut est illud Hieronymi ad Evagrium, & Augustini de Trinit. lib. 3. cap. 4. De posterioribus vero Latinis, qui a quingentis annis fuerunt, praesertim Scholasticis, manifestum est, quod formam consecrationis constituerint in solis istis verbis dominicis H. E. C. M. reliquas autem preces ad formam non pertinere. Et paulo post: Multo tutiorem existimo veterum Latinorum & Graecorum consensum, ut ex Ecclesiarum omnium consuetudine invocatio quoque adhibeatur. Gul. Lindanus Panopl. lib. 4. cap. 41. eandem sententiam mordicus defendit ex Justino martyre Apol. 2. & Basil. de Spir. S. cap. 27. Sic & autores Antididagm. colon. ut patet ex ipsorum libro, & Buceri Defensio christ. reform. cap. 102. ubi male hoc novum dogma appellat, & non solum scripturae, & omnibus Patribus, sed etiam ipsis doctoribus scholasticis repugnare contendit. Christoph. de Capite fontium, archiep. caesariensis, Tract. var. ad Sixtum V. pontif. Paris. 1586. cap. 1. prolixè defendit, non in sola verborum illorum H. E. C. M. prolatione consecrationem fieri, sed etiam sacerdotis benedictione, seu precatione. Huic sententiae firmandae adducit multos Patres post scripturam, & inter Scholasticos Scotum, & Scholasticorum turbam, qui Scotum sequuntur, Alphonsum etiam a Castro, & Lindanum; ad Missales quoque libros antiquos sive liturgicos fiden-

fidenter provocat omnes lectores. Vide episc. Mortonum de Euchar. lib. 1. cap. 2. p. 8. & Gerard. Jo. Vossium disp. theol. 2. de Sacris coenae domin. symbolis, thesi 2. Alios, brevitatis ergo, silentio praetereo.

Haec controversiola diu jam, & magno animorum fervore agitata est inter Graecos & Latinos, & multi Latini cum Romanenses, tum etiam Protestantes, defendunt, nonnulli Graecorum, alii Latinorum sententiam (pag. 434.) Neutra tamen gravis aut impii erroris damnanda est. *Multo tutiorem*, inquit Cassander loco supra citato, existimo veterum Latinorum & Graecorum consensum, ut ex Ecclesiarum omnium consuetudine invocatio quoque adhibeatur. Archiep. spalat. loco cit. n. 5. *Major difficultas est, quibus verbis sit facienda haec consecratio? siquidem neque scriptura, neque traditio, ea praecise explicat.* Omnes enim supra citati Patres eam precibus fieri contendunt, certas preces non explicantes; nonnulli etiam verba Christi *H. E. C. M. &c.* consecratoria & Christo fuisse, & nobis esse volunt: adeo ut Scholastici jam ferme omnes, in his verbis Domini constanter asseverent consistere vim, eucharistiam consecrandi; Roma vero hodie pro haeretico puniat, si quis negaret. Ego autem (ut ingenue dicam, quod sentio) ita probabilem puto hanc sententiam, propter alicujus patris, qui eam tenuisse videatur, assertionem, ut tamen longe probabilior existimem aliam, nimirum precibus Ecclesiae fieri eucharistiae consecrationem: nam & scriptura huic sententiae magis favet, & plures

plures Patres eam docuerunt, & paucioribus implicata est difficultatibus. Et lib. 7. cap. 12. n. 104. Aliae vero a Calvino reformatae Ecclesiae, si sola concione, & ministri adhortatione conficiunt eucharistiam, nullis specialibus adhibitis precibus sacramenti consecratoriis, ego plurimum suspicor, eos veram eucharistiam non habere: neque video, quam excusationem possint afferre, cur antiquas aut non accipiant, aut non imitentur, in partibus essentialibus saltem, liturgias, & praesertim latinae Ecclesiae antiquissimae. Erasmus super illud I. Cor. 11. 24. H. E. C. M. In omnibus, inquit, accedendum est iudicio Ecclesiae, licet hic sermo videatur jam panem consecratum porrigentis. Mihi in totum videtur consultius, de rebus huiusmodi, quae certis scripturae testimoniis doceri non possunt, sed ab humanis pendent conjecturis, non adeo fortiter asseverare, ut nostram opinionem oraculi vice haberi postulemus, ac fortasse tutius sit, ecclesiasticos proceres non temere pronunciare de quibuslibet, quae doceri non possunt, quum & ipsi sint homines & labi queant. Idem, in Apologia adversus monachos hispanos, tom. 9. p. 868. Christum his verbis consecrasse, H. E. C. M. & H. E. S. M. Pag. 435.) nondum mihi constat expresse pronunciatum ab Ecclesia, etiamsi constaret, a Christo nobis traditam hanc consecrandi formam: & juxta speciem probabilius videtur quibusdam, quod benedictione consecraverit. Nec ipse Thomas, nec hoc recentior Gabriel dissimulant, varias theologorum hac de re fuisse sententias, etiam ortho-

rhodoxorum, quorum nullus pronunciat, haereticum esse de hoc dubitare, nec ullum inducunt autorem, qui hoc affirmarit, praeter Eusebium emisenum, autorem parum secundae famae, si modo illius sunt verba, quae referuntur in Decr. de Consecr. dist. 2. Quia corpus. Vide alia ibidem in eandem sententiam. Atque haec hac de lite sufficiant, in qua nihil temere, & tanquam de fide definiendum est.

Verus & legitimus hujus sacramenti usus in manducatione & potu consistit. Hoc ex parte etiam vidit inter recentiores Scholasticos Gabriel (1) Biel, in Can. lect. 36. (2) *Remissio peccatorum*, inquit, *plus fit per usum hujus sacramenti, quam per ipsum in se.* Non enim tantum prodest in pixide conservatum, sicut oblatum & sumptum in vera fide & devotione. Causam deinde subdit; *quia manducatio & potio, hujus sacramenti est usus.* Hinc, inquit, & volens discipulos suos Christus fructus hujus sacramenti participes fieri, postquam corpus suum consecravit, non sistebat in consecratione. Neque dedit discipulis, ut ipsum honorifice conservarent, sed dedit in sui usum, dicens: Accipite & manducate. Et paulo post: *Ex his satis patet, quod consecratio ad usum, qui est ejus manducatio, tanquam ad finem quodammodo proximum ordinetur. Quia Christus, postquam*

(1) Biel in Can. lect. 36.] Apud Cassandrum in Liturgicis p. 68. citatur lect. 26.

(2) Remissio peccatorum] Verba haec sunt B. Augustini lib. 2. de Trinit. ut ea citat Casander in Liturg. p. 68.

postquam accepit panem, benedixit, dedit discipulis suis, ut manducarent. Et lect. 38. Ipsa enim consecratio non est simpliciter finis consecrantis, sed potius usus fidelium. Ad hoc enim consecratur corpus & sanguis, ut fideles eo utantur manducando, & manducantes capiti & membris fortius uniantur. Haec ille. Videatur etiam Humbertus * episc. contra libellum Nicetae monachi, apud Cassandrum in Liturgicis cap. 30. circa finem, p. 69.

Negari tamen non potest, in veteri etiam Ecclesia obtinuisse reservationem eucharistiae, prius privatam domi ab ipsis fidelibus, (pag. 436.) quod multa Patrum loca clare evincunt, (vide Bellarm. de Euchar. lib. 4. cap. 4. Gerard. Jo. Vossium disp. 41. de Sacram. euchar. thes. 8. aliosque) quoniam locus ille Origenis, seu Cyrilli in cap. 7. Levit. hom. 5. Dominus panem, quem discipulis dabat, cum dicebat, Accipite & manducate, non distulit, nec servari iussit in crastinum, morem illum non omnibus placuisse, innuere videatur. Sed clarissime idem ostendit Concil. caesaraugustanum in Hispaniis, aetate Damasi, habitum, anno scil. 381. quod morem istum esse abrogatum, istic saltem, demonstrat, can. 3. atque idem confirmatur Concilio toletano I. A. 400. can. 14. unde Bellarminus libro supra citato c. 5. Concilium, inquit, tolet. & caesaraugust. non prohibent asservari in Ecclesia eucharistiam, sed jubent fidelibus communicantibus, ut in Ecclesia communicent, & non secum asportent venerabile

T t

* Episcopus] Sylvac candidae.

rabile

rabile sacramentum. Deinde morem veterem fuisse, (licet de pari antiquitate non satis clare constet) ut sacramentum publice a sacerdote in pastophorio, vel pixide *asservaretur*, uti & *delationem* ad absentes, atque infirmos, patet ex historia de Serapione apud Euseb. lib. 6. Hist. eccl. cap. 36. Quo autem tempore sacramentum publice administrabatur, ad aegrotos, atque alios, qui adesse non possunt, per diaconum mitti solere, etiam Justinus martyr seculo, clarissime constat ex ipsius Apolog. 2. pro Christianis; posterioribus vero seculis, cum quotidie fideles communicare non solerent, reliquias eucharistiae vel igni tradi, vel a pueris absumi solere docet * Concil. matifconense 2. habitum anno 583. can. 6. Hesychius lib. 2. in Levit. c. 8. Evagrius scholasticus lib. 4. cap. 35. Niceph. lib. 17. Hist. cap. 25. Concil. aurelianense, testibus Ivone & Burchardo, Guitmundus lib. 2. & Algerus lib. 2. cap. 2. Videatur hic Bellarm. loco praecitato cap. 5. & plurimi Protestantes, in primis Vossius loco citato. Sed publica illa asservatio & delatio, ut nec ubique, nec semper recepta fuit, ita etiam, ubi obtinuit, pro more libero habebatur, non necessario. Sed Synodus trid. sess. 13. cap. 6. *retinendum omnino salutarem hunc & necessarium morem* statuit. Denique in Ecclesia veteri

reſer.

* Concil. matifcon. 2.] Citatur etiam a Cheminitio in E. C. T. part. 2. ad Concilii trid. sess. 13. cap. 6. & can. 7. Sed ille canon concilii matifcon. loquitur de missis jejunii celebrandis,

reservabatur quidem eucharistia, & ad aegrotos atque alios absentes deferrebat: sed utrumque fiebat, ut sumeretur & manducaretur; atque hic pius mos neququam damnari debet. Sed in romana Ecclesia circumgestatur eucharistia asservata ad ostentationem & pompam, aut ad incendia, tempestates, aliaque mala averruncanda; atque etiam (Pag. 437.) in adoratione ejus peculiaris cultus est institutus, ut post alios innumeros inquit Vossius. Haec autem commenta, utut quibusdam fidelibus placuerint, universae tamen Ecclesiae probata fuisse primis & optimis seculis, nunquam demonstrari poterit.

Vossius in Antibellarm. in 3. tomum p. 406. *Quaestio hic non est de extraordinaria aliqua S. signorum ad absentes delatione, aut qualicunque asservatione, in usum aegrotorum, aut advenarum, &c. sed de ordinaria illa repositione, ad cultum, aut circumgestionem hostiae, quam vocant, consecratae, qualis in papatu haecenus usitata est. Nostri igitur generatim omnes affirmant, S. symbola tantum in usu communionis, qualem Christus instituit, pro sacramento corporis & sanguinis Domini habenda esse: contraque diserte negant, extra hunc legitimum usum revera ullum esse sacramentum. Nec tamen usum illum ad actum manducationis, ac bibitionis, aut ad certum aliquod temporis momentum, praecise restringunt, sed totam Eucharistiae actionem, sive integrum illum actum ceremonialem intelligunt: & sic regulam illam recte accipi volunt, qua dicitur, Nihil habere rationem sacramenti*

extra legitimum usum. Haec ille. Tollatur ab-
usus hodiernae Ecclesiae romanae, semel con-
secratam hostiam, in ciboriis, ad circumgestatio-
nem, & theatricam pompam asservandi; ut
quae non minus extra communionem, quam
in ipsa communionem, vel relatione ad eandem,
verum & substantiale Christi corpus sit, & mane-
at, quamdiu scilicet ipsae species durant: quibus
forte corruptis etiam corpus & sanguis Do-
mini evanescant; & haec controversia tolli po-
test, non damnata veteris Ecclesiae praxi in as-
servatione, quae tunc obtinuit.

Alias quæstiunculas, de *azymo pane*, ac fer-
mentato, de *vino temperando aqua* in sacro calice,
ut & de *fractione panis* omitto: parum enim
momenti in his situm est; neque ob hujus-
modi minoris momenti lites, Ecclesiarum pax
turbanda est, aut Ecclesia schismate dividen-
da.

Quod ad *adorationem huius sacramenti* at-
tinet, quum, qui digne sumit S. symbola, vere &
realiter corpus & sanguinem Christi in se, cor-
poraliter, modo tamen quodam spirituali, mi-
raculoso, & inperceptibili sumat; Pag. 438.)
omnis digne communicans adorare potest, &
debet corpus Christi, quod recipit; non quod
lateat corporaliter in pane, aut sub pane, aut
sub speciebus & accidentibus panis, sed quod,
quando digne sumitur panis sacramentalis, tunc
etiam sumitur cum pane Christi corpus reale,
illi communioni realiter praesens, ut inquit
Archi-

Archiep. spalat. lib. 7 de Rep. eccl. cap. 11. n. 7. *Carnem Christi in mysteriis adoramus*, inquit Ambrosius lib. 3. de Spir. S. cap. 12. Greg. nazianz. in oratione de S. Gorgonia, tom. 1. p. 186. *Eum, qui super altare colitur, obiectans.* Aug in Pl. 98. *Nemo illam carnem (Christi scilicet) manducat, nisi prius adoraverit.* Videatur Chrysost, in compluribus scriptorum suorum locis. Consentunt & reliqui veteres. Immanis est rigidiorum Protestantium error, qui negant, Christum in eucharistia esse adorandum, nisi adoratione interna & mentali, non autem externo aliquo ritu adorativo, ut ingeniculatione, aut aliquo alio consimili corporis situ. Hi tere omnes male de praesentia Christi Domini in sacramento, miro, sed vero modo praesentis, sentiunt. *Stantes, an sedentes, proni, an supini, erecti, an geniculati, manibus passis, an junctis, Christum in eucharistia praesentissimum adoremus, adorationis quidem per se non refert, sed temporum magis & locorum, & id genus circumstantiarum*, ut recte ait Claudius Espencaeus de Eucharistiae adoratione lib. 2. cap. 16. Sed damnare, ut illicitum, adorationis gestum exteriorem, quem plerique fere omnes Christiani ab Apostolorum usque temporibus, *vel stantes, vel genibus incumbentes*, in suscipienda eucharistia observarunt, atque etiamnum observant, magnae profecto temeritatis & audaciae est. De adorationis gestu exteriori multiplex lege Espencaeum l. c. Multa ille refert de veteri standi more die dominico, & a die paschatis in

pentecosten; meminit praesertim decreti Concilii niceni I. quod genua in paschali tempore ac gaudio flectentium difformitatem, ad non flectentium conformitatem reduxit. Narrat etiam ibidem, fuisse in Galliis e contrario A. 1555. qui subortam in Ecclesia lugdunensi eandem in hoc sacrorum mysteriorum momento non geniculantium disparitatem, intolerabilem (ne quid gravius dicam) rati, ad geniculantium paritatem censerent reducendam, non obstante quamvis ejus Ecclesiae consuetudine contraria: Pag. 439) *cujus ejusdem controversiae* (inquit) *quis exitus fuerit, haud certo scio, nisi quod audio a christianiss. Rege nostro Henrico II. ex consilio cardinalium Lotharingi & Turnonii, ad eum, in quo antelitem motam statum reductam, & in eodem manere jussam.* Haec ille. Ruardus Tapperus art. 14, p. 21. *Nec articulus, inquit, habet, quod prostrati eucharistiam suscipere debeamus; sed quod recte a nobis adoratur signo externo, pro conditione loci, temporis, & qualitatis personarum, & hominum, cum quibus conversamur, consuetudine.* Nam cum deferretur ad infirmos, genua flectimus, si nullum sit impedimentum: in plateis autem immundis detegimus caput cum aliquo alio reverentiae signo. Si infirmi per plateas portamur, si curru vehimur, signum ostendimus reverentiae, quod patitur conditio temporis, loci, & personae: Item decumbentibus aut sedentibus infirmis illud sacramentum ministramus, praestita reverentia, quam possunt. Et sacerdotes in missa consecrant & sumunt stantes.

De

De antiquissimo ritu standi in eucharistia recipienda, vide etiam doctissimum Gabriel. Albaspinaeum, aurelianensem episcopum, de Veteribus ecclesiae ritibus, qvi Observationum lib. 1. observ. 12. pag. 82. *Eadem, inquit, religione atque ob eandem causam, cum eucharistia reficendi essent fideles, non genibus nixi, non humi jacentes, sed erecti, & in coelum intuentes, preces concipiebant.* Vide etiam eundem pag. 121. & multos Protestantibus, praesertim Anglos, qvi de exteriori adoratione Christi in eucharistia, adversus Puritanos, qvos appellant, scripserunt.

Perperam ἀγπολατρεῖα Romanensibus a plerisque Protestantibus objicitur, & illi idololatriae crassissime & gravissime ab his insimulantur & damnantur; quum plerique Romanenses, ut & alii fideles, credant, panem consecratum non esse amplius panem, sed corpus Christi, unde illi non panem adorant, sed tantum ex suppositione, licet falsa, non tamen haeretica aut impia, vel cum fide directe pugnante, ut superiore libro ostensum est, Christi corpus, quod vere adorandum est, adorant. In eucharistia enim mente discernendum esse Christum a visibili signo, docent ipsi; (Pag. 440.) & Christum quidem adorandum esse, non tamen sacramentum, quia species illae sunt res creatae & inanimatae, & consequenter incapaces adorationis: neque enim satis est, ut Christus sub illis sit, quia etiam Deus est in anima, tanquam in templo suo, & tamen adoretur Deus, & non anima, ut ait Suarez tom.

3. qv. 79. artic. 8. disp. 65. sect. 1. Bellarminus lib. 4. de Euchar. cap. 29. *Nullus, inquit, catholicus est, qui doceat, ipsa symbola externa, per se & proprie esse adoranda cultu latriae, sed solum veneranda cultu quodam minori, qui omnibus sacramentis convenit; cultu autem latriae dicimus per se & proprie Christum esse adorandum, & eam adorationem, ad symbola etiam panis & vini pertinere, quatenus apprehenduntur, ut quid unum cum ipso Christo, quem continent. Quemadmodum, qui Christum in terris vestrum adorabant, non ipsum solum, sed etiam vestes quodammodo adorabant.* Quod ad primam Bellarmini assertionem attinet de symbolis venerandis cultu quodam minore, admittimus; sed quod ait, adorationem latriae, licet Christo per se & propriae debeatur & exhibeatur, ad symbola etiam pertinere, quatenus apprehenduntur ut quid unum cum ipso Christo, quem continent, & quibus quasi vestibus tegitur & absconditur, falsum est, & repugnans plurimorum aliorum sententiae. Species enim illae ad suppositum Christi non spectant, neque unum faciunt cum illo. Vnde ipsemet fluctuans ait paulo post: *Quicquid sit de modo loquendi, status quaestionis non est, nisi, an Christus in eucharistia sit adorandus cultu latriae.* Sed de hoc Protestantes saniores non dubitant: in sumptione enim eucharistiae, ut utar verbis Archiep. spalatenensis, adorandus est Christus vera latria, siquidem corpus ejus vivum & gloriosum, miraculo quodam inexplicabili digne sumenti praec-

praesens adest ; & haec adoratio non pani, non vino, non sumptioni, non comestioni, non signis, sed ipsi Christi corpori immediate per summptionem eucharistiae exhibito debetur, & perficitur.

Dan. Tilenus in Paraenese ad Scotos, cap. 12. *Scilicet, inquit, ignorant Angli discrimen, quod est inter Christum & Christi sacramentum, quod ne Pontificii quidem ignorare videri volunt. Tamen si hi panem adorant, (ex sententia Protestantium scilicet) non tamen panem adorandum esse distant; ideoque nondum consecratum panem populo ostendi verant, Pag 441.) ne ab imperita plebecula temere adoretur; sed neque post consecrationem, intransubstantiationis tragelapho, accidentia sine subjecto, sed solum Christum adorari dicunt. Adorationem elementorum seu specierum negare Romanenses, fatetur etiam episc. roffensis in tractatu suo de hoc argumento scripto anglice p. 37. aliique complures. Vide Vrsinum in Confid. Commonef. Chytr. & contra Theses Rungii, thes. 7.*

Cassander in Consultat. *De Adoratione sacrosancti sacramenti eucharistiae ita ex veterum mente statuendum puto. Cum in hoc sacramento Christus Deus & homo, & corpore & sanguine suo praesentem se exhibeat, consequens est, ut in hoc quoque mysterio adoretur, quae adoratio non ad ipsum signum, quod exterius videtur, sed ad ipsam rem & veritatem, quae interius creditur, referenda sit; quamvis & ipsi signo, cuius jam virtus intelli-*
Tt s *gitur,*

gitur, tanquam religioso & sacro, sua veneratio de-
 beatur. pag. 984. Hanc verissimam suam sen-
 tentiam confirmat testimoniis Patrum, Ambro-
 sii lib. 3. de Spiritu sancto, Augustini hunc imi-
 tati in ps. 98. & epist. 120. Chrysost. in 1. ad Co-
 rinth. 10. hom. 24. & Theodoret in Dialogo 2.
Intelligunt, inquit Theodoretus, mystica symbola ea
esse, quae facta sunt, & creduntur, & adorantur,
tanquam ea existentia, quae creduntur. Archiep.
 spalat. de Rep. eccl. lib. 7. cap. 11. num. 7. Respon-
 deo, inquit, *me nullum idololatricum crimen in ado-*
ratione eucharistiae, si recte dirigitur intentio, agno-
scere. *Qui enim docent, panem non esse amplius*
panem, sed corpus Christi, illi profecto panem,
non adorant, sed solum, ex suppositione, licet
falsa, Christi corpus vere adorabile, adorant.
Nam neque nostri dicunt, species panis & vini, hoc
est, accidentia illa esse adoranda, sed dicunt, corpus
Christi verum & reale, quod sub illis speciebus latet,
debere adorari. Et in hoc nulla est idololatria:
docti enim nihil aliud, nisi Christi corpus, ex supposi-
tione, ut dixi, adorant. Quod si scirent, sub speciebus
illis panis & vini, aut sub pane & vino non latere
verum Christi corpus, certe nullam illis exhiberent
adorationem. Tota ergo mens adorantium ad so-
 lum Christi corpus vivum, immediate, & non ad ali-
 quid aliud dirigitur. Haec ille, qui tamen in
 ejusd. libri cap. 12. n. 44. parum sibi constans affir-
 mat, doctos etiam plurimos, (pag. 442) ne-
 dum rudem plebem, * adorare id, quod vident, id
 est

* Adorare id, quod vident.] Vide haec pag. 443.

est panem, seu, si vis, species panis: quibus nostri dicunt Christum ipsum, quasi vestibus, tegi & abscondi. Sententia enim ista plurimis doctoribus romanensibus displicet; neque audet Bellarminus ipse, quem ibi impugnat, eam aperte defendere, sed conatur elabi subtili, immo futili distinctione, quam ipsemet, cum paucis aliis, quantumvis doctis, nedum populus imperitus, non intelligunt. Joh. Barnesius: *Corpus Christi, ait, est ibi cum pane, vel permanente vel transiente, uno vel alio modo.* Ac per consequens non est idololatria, adorare Christum ibi in eucharistia realiter praesentem. Erasmus de Amabili ecclesiae concordia: *Si in eucharistia totus est Christus, cur non est adorandus?* Nullus est tam. stolidus, ut humanam Christi naturam adoret pro divina, aut ut panem & vinum adoret pro Christo. *Nullum est sacramentum tam humile, cui non assistamus nudis capitibus, cum administratur; velut in baptismo, in confirmatione puerorum.* Quid sentiunt igitur, qui putant, idololatriam esse, si huic sacramento caput aperiant, etiamsi Christi corpus & sanguis tantum ibi sint in sacro signo? Graeci Venetiis viventes, in Respons. ad Quaest. 6. cardin. Guisani: *Huic actioni quum adsunt laici, ad terram usque coram eucharistia, religiosa cum reverentia procidunt.* Reliqui etiam. Graeci omnes adorant Christum in eucharistia. Et quis ausit omnes hos Christianos idololatriae arcessere & damnare? Autor Diallaetici eucharistiae: *Veteres, quum de sacramentis loquebantur,*

variis

variis vocibus usi sunt, honorandi, venerandi, adorandi; quibus tamen haud alium quendam honorem & reverentiam sacris rebus convenientem significare voluerunt, quam illam adorationem, quae praecipitur a Deo, quum ait: Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles. *Ut duplex adoratio esse definiatur; altera, qua Deum ipsum prosequimur; altera, qua praescripta signa & mysteria divina, juxta illud: Adorate scabellum pedum ejus. Quod plerique de arca foederis intelligunt, alii de humanitate Christi interpretantur; aut si eandem utrobique adorationem esse censent, poterimus dicere, adorandam carnem Christi, quamvis creatura sit, propter conjunctam divinitatem, adorandam arcam foederis propter divinae majestatis praesentiam, (Pag. 443.) quam Deus ipse pollicitus est, affuturam. Ad quem modum etiam eucharistiam possumus adorare, propter ineffabilem & invisibilem, ut ait Augustinus Christi gratiam conjunctam, non venerantes id, quod videtur & transit, sed id, quod creditur & intelligitur. Haec ille. Atque haec de adoratione dicta sint.*

Consuetudinem vero, qua panis eucharistiae in publica pompa conspicuus circumferatur, ac passim omnium hominum oculis ingeritur, recte affirmat Cassander l. c. praeter veterum morem & mentem, haud ita longo tempore inductam & receptam esse. *Veteres enim, inquit, hoc mysterium in tanta religione & veneratione habuerunt, ut non modo ad ejus perceptionem, sed*

ne

ne inspectionem quidem admitterent, nisi fidelis. Et paulo post: *Quare videtur hic circumgestionis usus, citra grave Ecclesiae damnum, immo cum ipsius lucro (si modo id prudenter fiat) omitti posse, cum & recens sit, & sine ea circumgestionem, sacramento suus honos constiterit, & hodie constare possit. Deinde cum hodie plerumque non devotioni populi, sed pompae magis & ostensioni serviat, &c. Vide auctorem ipsum. Erasmus loco citato: Christus in eo sacramento est, sub ratione cibi ac potus, ut summa cum animi puritate sumatur, non ut ostentetur, aut in ludis publicisque pompis circumferatur, aut in equo circum arva vehatur. Id nequaquam est veteris exempli, sed in hoc multitudinis affectui plus satis indulgendum est.* * Regina Galliae anno 1561. referente Thuano Histor. lib. 28. pag. 39. &c. ex Joannis Monlucii, valentini episcopi, viri longe doctissimi, ut creditur, consilio, prolixas ad Pontificem dedit literas, quibus inter alia sacrae communionis usum integrum, hoc est, sub utraque specie, sine personarum distinctione, restitui debere ostendit; nec constantiensis Concilii, quod Dei mandato praeponderare, minime debeat, auctoritatem, quo minus id fiat, obesse posse: recens etiam & nuper inventum dominici corporis festum, quod multarum offensionum causam praebeat, & minime necessarium sit, abolendum esse, nam mysterium illud ad orationem & spirituales cultum, non ad pompam & spectacula institutum esse.

VR.

Regina Galliac.] Vide pag. 429.

Urbanum IV. instituisse primum festum corporis Domini, & solennem illam processionem, Bellarminus ipse negare non potest; sed quod contendit, *eam institutionem nullo modo* (Pag. 444.) *reprehendi posse, quin immo optimas fuisse rationes ejus festi introducendi, quam id verum sit, ex praedictis judicet lector aequus. Certe circumgestare hoc vestrum, (ut ait Episcop. elienfis in Resp. ad cardin. Bellarm. Apolog. cap. 8.) praeepto Christi contrarium est, nec ei usquam scriptura favet: contrarium & instituto. Institutum enim tum sacrificii, ut absumi; tum sacramenti, ut accipi, manducari, non recondi & circumferri, &c. Sed de his haec sufficiant. Reliqua controversa de eucharistia, in librum sequentem rejicimus, ne hic ultra modum excreseat.*

Pag. 445.

Liber III.

de

Sacrificio missae

& annexis.

CAP. I.

*An in missa verum sacrificium Deo
offeratur.*

Quod

Quod ad nomen *Missae* attinet, *hebraicum vel chaldaicum esse, putidissimum commentum est*, inquit, post alios plurimos doctissimos viros, in primis autem Picherellum presbyterum in locum Matthaei de S. coenae institutio. cap. 26. 26. dissertat, de *Missâ* cap. 1. If. Casaubonus, Exercit. 16. * pag. 582. Hanc sententiam Bellarminus etiam, & alii docti Romanenses, exploserunt dudum, ut, qui diversum sentiunt, plane ridiculi sint, & neque hebraicas neque chaldaicas literas se intelligere, manifeste ostendant. Vocabulum certe latinum est, & inventum circa finem, ut videtur, tertii seculi, vel paulo ante. Nam si vere est epistola Cornelii papae ad Lupicinum viennensem, circa annum Domini 250. notum jam erat istud vocabulum; ut recte ait Casaub. l. c. Neque a *missae* nomine abhorrent Protest. aequiores, ut ex Confessione augustana, & Rituali anglicanae Ecclesiae, (pag. 446.) in quo legere est nomina illa, *Christimas* & *Michaëlmass*, id est, *Missâ Christi*, & *Missâ Michaelis*, evidenter patet.

Neque etiam a nomine *oblationis*, *sacrificii* & *immolationis* abhorrent. Oecolampad. in epistola ad Hedionem, Epist. lib. 1. *Quid mali est, cum majoribus nostris, tam orientalibus quam occidentalibus, recordationem tanti sacrificii, immolationem vocare? modo absint perniciosae opiniones aliae. Natus est semel Christus, mortuus est semel, resur-*

* Pag. 582. Vel 514. edit. genev. A. 1662.

resurrexit semel; & egregii concionatores declamare solent in genethliis: Christus nascitur, glorificate: Christus e coelis, occurrere: Christus super terram, exaltemini. Et pietas pie dictum, pie intelligit, &c. Episc. elienſis contra cardin. Beljarm. Apolog. cap. 8. pag. 184. Vos tollite de missa transubstantiationem vestram; nec diu nobiscum liserit de sacrificio. Memoriam ibi fieri sacrificii, damus non inviti: sacrificari ibi Christum de pane factum, nunquam daturi sacrificii vocem. Et paulo post: Nec a voce vel sacrificii, vel oblationis abhorremus. Legantur etiam, quae habet in concione anglicana de Imaginationibus pag. 35. ubi Patres affirmat usos non minus verbo sacrificii, quam sacramenti; altaris, quam mensae; offerendi, quam manducandi, sed utrisque promiscue, ut ostenderent, utrumque ibi peragi. Videatur etiam Casaub. in Resp. ad Epist. cardin. Perronii pag. 52. de sacrificio in Ecclesia christiana, & episc. Eliensis jam nominatus concione 77. de Resurrectione pag. 453, aliique complures.*

Panem & vinum aliquo modo in missa Deo offerri, sacra scriptura clare & diserte non docet. Ex loco famoso Gen. 14. 18. *Melchisedecus rex Salem* *הוציא* protulit, vel, ut alii vertunt, obtulit panem & vinum: & erat (alii, erat enim) sacerdos Dei altissimi, & benedixit ei, evinci necessario non posse, ingenue fatetur cardin. Cajetanus ipse: non posse, inquam, necessario evinci, quod Melchisedec obtulerit panem & vinum Deo; ac proinde argumentum, quod petitur a sacerdotio

* Pag. 52.] Seu pag. 925.

Melchi-

Me
q
in
no
tur
de
cit
Pa
Pic
in
333
est
ne
bui
De
cto
bas
in
eg
tur
Ro
cir
de
nu
cap
th
tur
ne
no
da
ten

Melchisedeci, utut figura fuerit Christi, illiusque sacerdotium, ad probandum, quod Christus in ultima coena panem & vinum Deo obtulerit, non latis habere roboris: *Nihil*, inquit, *hic scribitur de sacrificio seu oblatione*, (Pag. 447.) *sed de prolatione seu extractione, quam Iosephus dicit factam ad reficiendum victores.* Consentiant Pagninus & Vatablus, & omnium fusissime P. Picherell. dissert. de Missa cap. 2. p. 116. & seq. & in appendice de Missa contra Maldonatum p. 333. & seq. Sed Patres magno consensu, qui non est spernendus, affirmant, Melchisedecum panem & vinum non tantum protulisse & exhibuisse Abrahamo ad alendum exercitum, sed Deo primum, quem praeclarissimae victoriae auctorem agnoscebat, usitato modo, *obtulisse & libasse*: ac proinde & Christum, cujus ille figura fuit, in institutione eucharistiae, *ut sacerdotem idem egisse.* Testimonia Patrum, cum graecorum, tum latinorum, magno studio collegit post alios Romanenses Bellarm. de Missa lib. 1. cap. 6. Idcirco illis recensendis nos supersedebimus. Unde inter Protestantas Andr. Chraftovius, polonus, de Opificio missae lib. 1. contra Bellarm. cap. 4. de sacrificio melchisedechiano differens, thesi 65. inquit: *Etsi autem utraque pars non nittur expresso scripturae testimonio, dum haec ait, panem oblatum fuisse ad sacrificandum, illa vero, non ad sacrificandum, sed militibus ad reficiendas corporis vires; tamen propior est illorum sententia veritati, qui unius convivii putant fuisse duas*

Vv

actio.

actiones. Hic enim regale sacerdotium ostenditur, non ex militum sustentatione vitae, sed ex sufficienti hostiarum oblatione & Abrahæ benedictione. Et thes. 64. Consensum porro & interpretationis harmoniam, christianis pastoribus abicere non licet: idque cum propter apostolici seculi vicinitatem, tum propter singularem omnium concordiam, quæ in omnibus locis habetur. Cujusmodi consensum neque sanctorum invocatio, neque purgatorii ignea lotio habere possunt, quia in his & aliis controversiis apud Patres diversa invenitur locorum scripturas interpretatio, hic autem omnium veluti conspiratione, oblatio Melchisedeci sacra proponitur; ut non tantum Abrahæ militibusque, sed etiam Deo incruentum sacrificium symbolice oblatum videatur. Quod si nonnulli doctores Melchisedecum panem & vinum Abrahæ dedisse asserunt, primariam tamen illam oblationem, quæ sit Deo, non negant, sed in consequenti antecedens ponunt. Quod confirmat testimonio Chrysostomi homil. 33. & 66. in Genesin, & Augustini lib. 1. contra adversarium legis & prophet. cap. 20. & thes. 68. adducit testimonia Patrum, (Pag. 448.) qui loquuntur de oblatione Melchisedeci, & impletionem ejusdem figurae in eucharistia per Christum. Et thes. 72. ad præcipuam Protestantium objectionem respondens, ait: *Apostolus minima quaecunque excutiens, omiserat factam a Melchisedeco panis & vini oblationem, non propter auditorum tarditatem & indignitatem, sed propter historiarum notitiam, & rei propositæ excellentiam: non,*
inquam

inquam, propter indignitatem, quia erant fideles; nec propter tarditatem, quia illis altissima de Filii Dei generatione, & humani generis redemptione mysteria sunt ab eo exposita. Et quamvis apostolus dicat cap. 5. De quo grandis est nobis sermo & interpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum; tamen haec redargutio dispositionem magis, quam perfectum habitum sonat. Ait enim, se de iis meliora sperare. Notitiae igitur causa omisit prolationem panis & vini, quae piis atque bonis ultro involat, quoties de sacrificio crucis ex collatione melchisedechiana loquitur. Dum ergo vocat apostolus sermonem ininterpretabilem, de toto, non de parte istius dogmatis accipiendum est; neque tantum de omissa oblatione panis a Melchisedeco facta, sed etiam de explicato & scriptis commemorato Dei mysterio intelligi debet, quandoquidem hoc textus ipse requirit. Porro thesi 74 contra Bellarminum differens, inquit: Benedicere, decimas accipere, oleo insensibiliungi, nullique succedere, & esse sine genealogia, possunt esse in scripturis, multis communia. Nam & Adam & Abel nemini successerant, & Heliae genealogia non describitur, & Levitae populo benedicebant. En tibi concedo, Bellarmine, panis & vini oblationem sic pertinere ad sacerdotium Melchisedeci, cum sit proprius ejus actus, ut ne aaronico quidem competat. Nam ibi sacrificium panis & vini erat, ut pars quaedam & quasi condimentum alterius sacrificii, nec simul panem solum cum

vino Deo offerebant. *Quid hinc statuis? Realem Christi oblationem? At haec illatio non ad sacramentalem, sed ad personalem veritatem pertinet.* Et thesi 75. *Poterit autem quispiam dicere: nos invicem pugnare, aliorumque rationes alios expugnare. Sed quicumque principalem controversiae statum intuebitur, optime videbit, nos mutuo nobismet ipsis inservire. Quas enim affert vel Calvinus, vel Chemnitius rationes, non panis & vini, benedictionem,* Pag. 449.) *sed realem corporis & sanguinis Christi, sub speciebus panis & vini oblationem expugnant. Nam & judaicarum figurarum explicatio, & methodus illa scribendi ad Hebraeos, commemorationem Christi symbolicam non extinguunt, sed oblationem corporis incorporei ac invisibilis papisticam: quandoquidem ibi apostolus confert legales umbras cum sacrificio principali, non cum sacrificio minus principali. Denique thesi 81. Ex vi igitur historiae praefigurantis hoc mysterium, atque etiam consensu Patrum orthodoxo adhibito, neque refutationem nostrae partis, neque argumentorum jesuiticae familiae constitutionem pertimescimus, sed in Domino Deo confidenter dicimus, Melchisedeci oblationem typicam non admittere invisibilis Christi immolationem. Haec omnia ille, quae ideo adscripti, quia nemo Protestantium hanc rem fusius pertractat. Quare totum istud caput diligenter legatur.*

Franc. Masonus, anglus, de Ministerio anglicano, l. 5. c. 3. p. 573. *Sacrificasse Melchisedecum, multae rationes Patribus suadere poterant. 1. Melchisedechi*

sedechi, addo etiam & Abrahami, pietas & religio.
 2. Munus sacerdotale. 3. Mos antiquorum, quibus,
 post partam victoriam, sacrificare erat in usu positum.
 Denique ne convivium quidem egregia sine sacrificio
 iniuri solebant. Quare si haec opinio proponatur
 tantum, ut conjectura humana, hunc honorem
 Patribus delatum esse volumus, ut eandem, tanquam
 non improbabilem, amplectamur: verum si
 obtrudatur, ut dogma theologicum necessario
 credendum, penitus repudiamus, quia fundatur in
 humanis duntaxat conjecturis, non in divinis scripturis.
 Thom. Mortonus, angulus, & * episcopus, de Eucharistia lib. 6. cap. 3. sect. 1. Quia
 quaestio de prolatione panis & vini Abrahamo, &c.
 a Melchisedecho facta, quo scilicet, sine, an ut Deo sacrificare,
 an (ut multi existimaverunt) tantum ad reficiendos
 Abrahae milites id egerit, Patrum iudicio, illorum
 scilicet, qui sacrificium id appellaverunt, exploranda venit.
 Hoc supponimus cum Bellarmino lib. 1. de Missa c. 6. quod panis & vinum prolata,
 Deo fuerint per Melchisedechum oblata, & non tantum
 Abrahamo exhibita. Cautè sane: neque enim illum latere potuit,
 nisi volentem & ultro, quae esset Patrum super hac re sententia.
 (Pag. 450.)

Litem de aeternitate sacerdotii Christi secundum
 ordinem Melchisedec, rectè ait Chastovius thes. 80. legem
 subalternorum tollere posse. Si enim ea, quae subalterna
 sunt, non pugnant, neque aeternitas chemnitiana, neque
 aeternitas bellarminiana

V v 3

inter

* Episcopus] Vide pag. 414.

inter se pugnabunt. Chemnitius enim aeternitatem considerat ratione causae, & effectus sacrificii crucis: Bellarminus autem ratione dispensationis mysteriorum Dei, & applicationis. Quare frustra expugnare nititur Bellarminus rationes Chemnitii, cum sint fundatae in petra verbi Dei. Chemnitius non est adeo demens, ut nesciat, quid sit, quod Paulus ait: Mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Aeternitatem infinitam optime Chemnitius in sacrificio crucis ostendit; finitam Bellarminus in sacramentali oblatione non invenisse inquit, si modo recte intelligit: Nam & antiqui scripturae interpretes oraculum hoc Ps. 110. Juravit Dominus & tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedec, ad formam exterioris sacrificii applicant. Quod probat testimonio Augustini lib. 1. contra adversarium legis & prophetarum, cap. 20. & Anselmi in 5. cap. ad Hebr. Tu es sacerdos, id est, sacra dans per te & per tuos; In aeternum, id est, quamdiu durabit hoc seculum: quia non transibit sacerdotium Christi, ut aliud succedat, sicut transivit leviticum. Quin ipse Paulus dicens, Mortem Domini annuntiabitis, donec veniat, an non aperte indicat, finitam aeternitatem dispensationis mysteriorum Dei? Haec ille. Disputat quidem Gabr. Vasquez contra sententiam Bellarmini aliorumque in 3. Thomae, Disp. 85. cap. 3. ubi dicit, se non posse sapienter mirari theologos sui temporis doctissimos, qui censent, ex vita aeterna & perpetua ipsius Christi sub ratione hypostatice, non recte colligi perpetuitatem sacerdotii

dotii ejus. Sed quam solida sit illius refutatio, judicet lector aequus & harum rerum intelligens.

Sed ut dimisso sacrificio melchisedechiano ad propositum redeamus, dicimus, licet ex scriptura clare & dilucide evinci non possit, *panem & vinum in missa offerri*, Patres tamen passim hoc docere, ut constat ex Irenaeo lib. 4. cap. 32. ex variis Cypriani locis, ex Fulgent. lib. de Fide ad Petrum diaconum cap. 10. aliisque fere innumeris. In liturgia etiam latinae Ecclesiae, cum ante consecrationem dicunt, *Suscipe, sancte Pater, hanc immaculatam hostiam*, certe pronomen *hanc* (Pag. 451.) demonstrat ad sensum id, quod tunc manibus tenent; id autem panis est, ut fatentur ipsimet Romanenses. Et similes sunt in liturgia non paucae sententiae, quae panem offerri clarissime demonstrant. Eodem modo intelligunt pleraque canonis verba etiam doctissimi Protestantes. Sed in re clara & certa non est necesse diutius immorari. *Panis eucharisticus Deo consecratur*, quia de profano seu non sacro sacer fit: Deo etiam specialiter dedicatur, ut constat ex rebus factis, & verbis dictis circa ipsum. Ideo negari non potest, quin Deo specialiter offeratur: illi etiam oblato advenit benedictio, advenit comestio. Immo ad hoc offertur ac benedicitur, ut comedatur. Fit igitur ibi quodammodo sacrificium panis, qui offertur Deo, & circa quem, ex Christi instituto, tot mystica verba dicuntur, & ritus sacri per-

aguntur, ut recte * Casalius de Sacrificio missae lib. I. cap. 20.

Dicunt etiam S. Patres, in eucharistia offerri, & sacrificari ipsum Christi corpus, ut ex innumeris pene locis constat, sed non proprie & realiter omnibus sacrificii proprietatibus servatis; sed per commemorationem & repraesentationem ejus, quod semel in unico illo sacrificio crucis, quo alia omnia sacrificia consummavit Christus, summus sacerdos noster, est peractum, & per piam supplicationem, qua ecclesiae ministri propter unici illius sacrificii perpetuam victimam, in caelis ad dextram Patris assistentem, & in sacra mensa modo ineffabili praesentem, Deum patrem humilime rogant, ut virtutem, & gratiam hujus perennis victimae, ecclesiae suae, ad omnes corporis & animae necessitates, efficacem esse & salutare esse velit. Disertissime enim affirmat apostolus Hebr. 10. 14. esse tantum *unicam oblationem Christi, qua consummavit in sempiternum sanctificantes*; adeo ut non sit amplius oblatio pro peccato. v. 18. Similiter Patres docent: ut Chrysostomus, quo crebrius nemo hujus sacrificii meminit, in cap. 10. epist. ad Hebr. (ubi quum, quod in ecclesia peragitur, sacrificium θυσίαν nominasset, continuo subjungit, sive explicationis, sive etiam correctionis loco, μάλλον δὲ ἀναμνησθὲν θυσίας) Ambrosius in eundem locum, Euseb.

* Casalius.] Qui pronomen habet *Caspari*, distinguendus a *Joh. Baptista*, autore Splendoris urbis Romae & rom. Imperii, ac Veterum christ. rituum,

Euseb. de Demonstrat. evangel. lib. 1 cap 10.
Cyprian. (1) lib. 2. epist. 3. *Pascho est enim Domini,* Pag. 452.) *sacrificium, quod offerimus.* Theodor. in Hebr. 8. Theophylact. in Hebr. 10. Augustinus (2) epist. 23. quae est ad Bonifacium, episcopum, & lib. 20. contra Faustum cap. 21. auctor (3) libri ad Petrum diaconum de Fide, cap. 19. aliique quamplurimi, quorum testimonia summa diligentia collegerunt alii viri doctissimi, quos consulesis, praesertim Patres ipsos.

Quotquot autem Romanenses defendunt, in missa *vere & proprie corpus Christi sacrificari*, mirum, quam ipsis aqua haereat, & inter se pugnantibus sententiis concertent. Novem opiniones super ea re affert episc. antuerpiensis Malderus tract. 10. de Justitia & Jure cap. 3. quas omnes refellere nititur, ne Bellarmini quidem sententia excepta, quam sexto ponit loco. Ipsius etiam Malderi sententia nihilo aliorum sententiis melior est. In omni certe vero & proprie sic dicto sacrificio, necesse est, ut victima destructiva quadam mutatione consumatur, ut ipsi commu-

V v 5

niter

- (1) Lib. 2. epist. 3.] Seu epist. 63. quae est ad Coecilium. Et allegatum testimonium quidem exstat in num. 12.
(2) Epist. 23.] Pag. 91. edit. reinhartinae.
(3) Libri ad Petrum diac. de Fide] Qui exstat in tomo 3. operum S. Augustini; sed non est ejus, verum *Fulgentii*, testibus, praeter Erasmus, Lovanienses & Molanum, Bellarmino de Script. eccles. p. 98. Du Pin tom. 3. de la Biblioth. eccles. p. 230. Riveto Crit. S. lib. 4. c. 12. p. 419. Cave Hist. lit. p. 173. Gerharo in Patrol. p. 363. & Placcio de Scrij tor. pseudon. p. 155.

niter fatentur. At in missa corpus Christi neque destruitur, neque mutatur, ut constat. Nam quod ait Bellarminus de Missa lib. 1. cap. 27. cum aliis multis, *corpus Christi nullam in se laesionem pati, neque esse suum naturale amittere, cum manducatur in eucharistia, amittere tamen esse sacramentale, & proinde desinere realiter esse in altari, desinere esse cibum sensibilem*, ridiculum est & ineptum subterfugium: nam si corpus Christi vere destruitur destructione sacramentali, (licet non naturali, quia jam est impatibile) quia per destructionem specierum cessat esse, ubi fuerat, pariter etiam Deus ipse immutari & destrui dicendus esset, cum desinit esse, ubi fuerat, per destructionem rei, in qua erat, aut ejusdem annihilationem. Responsio a Vasquez recens excogitata, sacrificium aliquod esse *absolutum*, aliquod autem esse *relativum* seu commemorativum, in quo quamvis non fiat immutatio rei, quae hoc modo offertur, reperiatur tamen vera significatio, & nota divinae omnipotentiae, sicut in sacrificio absoluto; videtur ad veritatem propius accedere, non tamen satis solida est. Nam posito, de quo tamen maxime quaeritur, Christum contineri sub speciebus, nunquam vel suis persuadebit, rem illam, quae nullo modo in se immutatur, etsi praesens sit, Pag. 453. vere & proprie in sacrificium offerri ob representationem aliquam mortis praeteritae ejusdem illius rei. Neque etiam per Christi vivi & gloriosi praesentiam in eucharistia video, quomodo

modo significetur, Deum esse autorem vitae & mortis, qva in re essentiam sacrificii constituit aliis omnibus antea incognitam, ut recte Andr. Rivetus in Psalm. 40. pag. 283. commentatur. Vide Vasquezium in 3. part. Thomae tom. 3. disp. 222. cap. 8.

Longe modestius & verius veteres Romanenses super hac re, quam recentiores multi, senserunt. Lombardus lib. 4. dist. 12. *Quaeritur*, inquit, *si, quod gerit sacerdos, proprie dicatur sacrificium, vel immolatio? & si quotidie Christus immoletur, vel semel tantum immolatus sit?* Ad hoc breviter dici potest, illud, quod offertur, & consecratur a sacerdote, vocari *sacrificium & oblationem*, qvia memoria est & repraesentatio veri sacrificii, & sanctae immolationis factae in ara crucis. *Et semel Christus mortuus in cruce est, ibique immolatus est in semet ipso: quotidie autem immolatur in sacramento, qvia in sacramento recordatio fit illius, quod factum est semel.* Bellarminus inepte respondet lib. 1. de Missa cap. 15. *Lombardum hoc loco accipere nomen sacrificii & immolationis pro occasione, &c.* An autem sit, quod sacerdos gerit, sacrificium proprie dictum, Lombardum non quaerere, sed praesupponere, ut omnibus notum sit. Nam duas Lombardi quaestiones & solutiones pro unica ponit. Neque enim ille quaerit, An, quod gerit sacerdos, sit dicenda Christi occisio? nefas enim est, hoc asserere; sed primo interrogat, An, quod gerit sacerdos, proprie dicatur, sacrificium, vel immolatio? hoc est, an Christus realiter

realiter

realiter in cœna Deo in sacrificium offeratur? Et ad hanc quaestionem respondet, *Christum non vere, nec proprie, sed commemorative ac repraesentative in cœna Deo offerri*. Secunda autem quaestio est, An semel tantum Christus immolatus sit, an vero quotidie in eucharistia immoletur? Et ad hanc quaestionem Lombardus respondet: *Semel in cruce, quotidie in sacramento*. In Sacramento autem, quia ibi recordatio fit illius, quod factum est semel, ut recte Andr. Chraſtov. l. cit. cap. 10, theſi 86.

Neque aliter sensit Thomas in Summae part. 3. q. 83. art. 1. *Duplici ratione*, Pag. 454.) inquit, *celebratio hujus sacramenti dicitur immolatio Christi: primo quidem, quia, sicut dicit Augustinus ad Simplicium, solent imagines earum rerum nominibus appellari, quarum imagines sunt. Celebratio autem hujus sacramenti, imago quaedam est repraesentativa passionis Christi, quae est vera ejus immolatio. Et ideo celebratio hujus sacramenti dicitur Christi immolatio. Unde Ambrosius super epistolam ad Hebr. cap. 10. dicit: In Christo semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens. Quid ergo nos? nonne per singulos dies offerimus? Sed ad recordationem mortis ejus. Alio modo, quantum ad effectum passionis Christi: quia scilicet per hoc sacramentum participes efficiamur fructus dominicae passionis. Unde in quadam dominicali oratione sacrata dicitur: Quoties hujus hostiae commemoratio celebratur, opus nostrae redemptionis exercetur. Frustra hic Bel-*
larm,

larm. l. c. respondet, S. Thomam, ut & alios Scholasticos non fuisse sollicitos de eo, quod nunc est in controversia, sed solum, qua ratione sacrificium missae possit dici Christi immolatio, ist est, occisio; & ideo fere respondere solere, dici immolationem, quia est repraesentatio immolationis, vel quia habet effectum similem cum ipsa vera & reali Christi occisione. Sed si hoc effugium obtineat, certe doctrinam Thomae de re maximi momenti, quantumvis doctus & subtilis fuerit, ut & aliorum multorum Scholasticorum, valde mancā & diminutam, fuisse, necesse est fateatur. Atat nunc vident noctuae, quod antea aquilaenon viderunt.

Lyranus in Hebr. 10. *Illud, quod emundat peccatum, oportet, quod sit caeleste & spirituale: & istud, quod est tale, habet efficaciam perpetuam, & per consequens non est reiterabile. Sic autem est dicendum de oblatione Christi in cruce, ratione deitatis adjunctae: & ideo non reiteratur, quia semelfacta, sufficit ad delendum omnia peccata commissa & committenda. Sed ad hoc dices: Sacramentum altaris quotidie offertur in ecclesia, &c. Dicendum, quod * non est ibi sacrificii reiteratio, sed unus sacrificii in cruce oblatis quotidiana commemoratio. Propter hoc dicitur Luc. 22. 19. Hoc facite in mei commemorationem: quia idem offertur, quod ipse obtulit.* Pag. 455.) Erasmus in Apologia adversus monachos hispan. tom. 9. operum pag. 867. *Fateor, missam esse sacrificium, licet non eodem modo, quo Christus verum sacrificium*

* Non est ibi sacrificii reiteratio.] Vide pag. 457. 458.

cium peregit in cruce: totoque pectore dissentio ab his, qui contendunt, missam esse abrogandam. Et paulo post: De rationibus, quibus eucharistia dicatur sacrificium, adhuc disputatur inter theologos; quemadmodum multa disputantur de primatu Pontificis; quod genus, an sit supra Concilium universale, nec ne.

Concil. provinc. colon. celebratum anno 1536. de Administratione sacramentorum cap. 27. Docendus item est populus, quale sit missae sacrificium, nempe repraesentativum. Semel quidem Christus mortuus est, justus pro injustis, semel in manifestatione sui corporis, in distinctione suorum membrorum omnium, &c. & tamen quotidie immolatur in sacramento, non quod toties Christus occidatur, sed quod illud unicum sacrificium mysticis ritibus quotidie renovetur, quotidianaque recordatione mortis Domini (qua liberati sumus) in edendo & potando carnem & sanguinem, quae pro nobis oblata sunt, hoc ipsum repraesentetur, quod olim factum est; facitque oblatio ista sacramentalis moneri nos, tanquam videamus praesentem Dominum in cruce, elicientes subinde nobis ex illo fonte inexhausto gratiam salutarem, immolamusque hostiam pro vivis & defunctis, dum pro illis Patrem per Filii mortem deprecamur. Enchirid. colon. de Eucharistia (cujus auctor fuit * I. Gropperus) pag. 65. Patres non dubitarunt, hoc Christi corpus in altari, sacrificium & salutarem victimam appellare; ratio-

* I. Gropperus,] Vide pag. 99.

ne sacrificii, quod in cruce oblatum est semel. Et pag. 66. Quatenus Ecclesia verum corpus & verum sanguinem Christi Deo patri offert, sacrificium, mere repraesentativum est ejus, quod in cruce semel est peractum. Et pag. 67. Dum non habemus, quod Deo dignum offerre valeamus pro omnibus, quae retribuit nobis, calicem salutaris accipimus, id est, passionem ejus, repraesentantes Deo Patri opus nostrae redemptionis, ut illius sacrificii semel in cruce pro nobis oblato, & nostra commemoratione reficati, participes facti, maneamus & vivamus in ipso, per ipsum. Passio pag. 456.) enim Domini, est (ut inquit Cypr. ad Caecil.) sacrificium, quod offerimus, id est, quod offerendo repraesentamus, memores illius unici & summi sacrificii, & sanctae immolationis in cruce factae. Immolatur ergo Christus in altari, sed sacramentaliter & mystice, quia in sacramento recordatio illius fit, quod factum est semel. Et paulo inferius: Quibus verbis quid aliud inculcat B. ille pater, (Chrysost. homil. 17. ad Hebr.) quam quod in hoc sacrificio ex parte rei oblatae sit verum corpus Christi, quum dicat, unam ubique esse Christum, & hic plenum & illic plenum, & utrobique unum corpus. Sed quod ad oblationem nostram attinet, eam esse exemplar illius in cruce factae, hoc est, sacrificium repraesentativum. Citatur in eandem sententiam Antididagma colon. & liber a Caesare propositus ad rationem concordiae in eundam in controversiis religionis art. 19. apud Goldastum Imperial. constit. tom. 2. pag. 197. cum aliis
qui

qvibusdam a Richardo Fieldo in Appendice lib. 3. ultimae edit. pag. 211. & seq. Illum adi, qvia nos brevitati studemus.

Wicelius Examine catechistico *missam* definit, *quod sit sacrificium rememorativum*, item *laudis & gratiarum actionis*. Et in Examine ordinandorum inquit: *Missae est recordatio passionis Christi, in publico Christianorum conventu, ubi a multis aguntur gratiae ob pretium redemptionis*. Cassander (1) in Consult. de Sacrificio corporis & sanguinis Christi: *Manifestum est, veterem illam Ecclesiam ita semper sensitse: Corpus & sanguinem Christi semel in cruce oblata, ad salutem totius mundi, victimam esse perpetuam, quae semel oblata consumi non potest, sed efficax manet ad remissionem quotidianorum delictorum. Quare & Christus in caelis perpetuum habens sacerdotium, quotidie hanc perennem victimam pro nobis quodammodo offert, quando apud Patrem interpellat pro nobis. Itaque Ecclesiae ministri, idem illud corpus Christi, ex ipsius mandato, quotidie offerunt, per mysticam repraesentationem, & commemorationem sacrificii semel peracti, cujus sacrificii perpetuam victimam, in caelis ad dexteram Patris assistentem, in sacra mensa praesentem habent; per quam Deo Patri supplicant, Pag. 457.) ut virtutem & gratiam hujus perennis victimae Ecclesiae suae, ad omnes corporis & animae necessitates, efficacem & salutarem esse velit. Concil. trid. Sess. 22. c. 2. (2) Non igitur*

(1) In Consult.] Pag. 99°.

(2) Non igitur] Pag. 999. apud eund. Cassandrum.

igitur hic novum est sacrificium, nam & eadem hic est hostia, quae in cruce oblata fuit, & sacrificii illius in cruce peracti in mysterio commemoratio, & continuati in caelis sacerdotii, & sacrificii Christi in imagine repraesentatio. Vide eundem (1) paulo post de iteratione oblationis Christi semel factae in cruce, quam negat, & ex loco Lyrani in Hebr. 10. (2) supra adducto refellit, utpote a quo, ut inquit, pulcherrime huius sacrificii ratio exposita sit. Et rursum (3) ibidem: Deinde est sacrificium corporis Christi; in quo primum consideratur res oblata, hoc est, ipsum corpus Christi, quod unicum est perpetuum & propitiatorium sacrificium; non quidem quatenus hic a terreno sacerdote in altari quotidie offertur in mortis commemorationem, sed quatenus a summo & aeterno sacerdote in ara crucis semel est oblatum. Deinde sacrificii, & oblationis voce intelligitur ipsa actio, seu modus offerendi, qui longe alius est ab eo, qui factus est in ara crucis; quamvis hostia, quae offertur, eadem sit: ibi enim oblatum est hoc corporis sacrificium per passionem & mortem, hic per passionis & mortis mysticam recordationem & repraesentationem. Et rursum: Cum Christus sacerdos in aeternum sit, perpetuum quoque habet sacrificium: nam hostia illa semel in cruce oblata perpetuam habet vim & efficaciam, ad omnia corporis & animi bona conferenda. Itaque a Christo sempiterno sacerdote, pro salute membrorum suorum

Xx

in

(1) Paulo post.] Pag. 1000.

(2) Supra adducto.] Pag. 454.

(3) Ibidem] Pag. 1004.

in rei veritate offertur, dum pro nobis apud Patrem intervenit; hic autem offertur in imagine & mysterio, cum externis precibus & interna fide & devotione, hostiam illam unicam, nomine totius Ecclesiae, sacerdos Deo Patri sistit, & per eam sacrificium hoc laudis & fidei ac devotionis, gratum & acceptum esse postulat.

I. Barnesius in Catholico-romano pacifico §. 7. *Cum unicum sit sacrificium crucis proprie dictum efficax & sempiternum, in missa non fit nova iteratio sacrificii alterius proprie dicti. Recte tamen in missa dicitur a S. Patribus offerri, & sacrificari corpus Christi, 1. eo sensu, quo asserunt, Ecclesiam, quae est corpus Christi mysticum, offerre in missa semet ipsam & preces. August. de Civit. Dei lib. 10. cap. 20. & cap. 6. Pag. 458.) 2. quia in missa repraesentatur & commemoratur sacrificium crucis & passionis Christi, nuncupatur sacrificium commemorativum. 3. capiendo tamen sacrificium passive, pro sacrificio, noviter applicato nobis, recte asseritur sacrificium missae, quia in ea continetur corpus Christi, quod fuit vere sacrificatum in unico illo sacrificio crucis, quo alia omnia sacrificia consummavit. Et in Paralipom. Paulus Hebr. 10. docet, esse tantum unicam oblationem Christi, qua suos perfectos reddit, v. 14. adeo ut, v. 18. non sit amplius oblatio pro peccato. Ex eo constat, non esse iterationem seu novitatem secundi sacrificii in missa. Quare Patres, qui docent, in missa peragi sacrificium de novo, debent exponi uno ex modis relatis in §. 7. Quod pulchre docet Cassand. in Consult. de Sacrificio*

cio

cio art. 23. ubi ait, manifestum esse, veterem illam Ecclesiam ita semper sensisse, &c. Dicta omnia Cassandri * supra citata sunt. Concludit tandem Barnesius: *Et in hoc sensu admittitur hic incruentum sacrificium, & per hoc satisfit omnibus Patribus adductis a Bellarm. lib. 1. de Missa cap. 15. pro iteratione sacrificii veri.*

I. Ferus in Genes. cap. 14. *Iustissime sacrificium hoc sacramentum nominatur, tum quia verus usus hujus sacramenti est, ut in sumptione ejus Deo laudes & gratias offeramus, tum quod in ipso repraesentatur, & quasi ob oculos ponitur unicum illud sacrificium, quod Christus in cruce perfecit, ac Deo sistitur crucifixus ille filius ejus, admoneturque, ut propter ipsius passionem & mortem nobis propitiari dignetur. Denique etiam per sacramentum hoc admonemur, ut nos ipsos Deo offeramus. Congruè igitur sacrificium dicitur etiam ab antiquis. Caetera, & multa alia in eandem sententiam, lege apud autorem ipsum ibidem, & alibi. De Petri Picherelli sententia super hac re satis constat ex ejusdem dissertatione de Missa. Legatur etiam archiep. spalat. lib. 5. de Republ. eccl. cap. 6. fusc hac de re differens, & autor Examinis pacifici, cap. 1. vers. anglic. p. 15. 16.*

De contentionibus inter Romanenses ipsos in Concil. trid. agitis, *An Christum scilicet in cena se ipse obtulerit, an vero praeceperit tantum, ut post mortem suam perpetua in Ecclesia oblatio fieret &*

Xx 2

• Supra] Pag. 456. 457.

fieret &

fieret? Pag. 459.) quod natura sacrificii verum & proprium sacrificium in cœna offerri non permetteret, vide Histor. Concil. rrid. lib. 6. (1) p. 613. edit. francof. *Haec controversia non, ut solet, multos a paucis, sed tam theologos, quam Patres in partes prope aequales dissecuit, atque a contentione prope absuit. Priores enim, quippe praesidentiores, alteram opinionem inculcabant uti erroneam, anathema requirentes, quo silentium eis imperaretur, haereseos damnatis omnibus, qui dicerent, Christum non obtulisse semet ipsum in cœna sub speciebus sacramentalibus. Alteri contra affirmabant, non esse eam temporum conditionem, ut dogmatis fidei firmamenta quaerenda sint a rebus incertis novisque opinionibus, ab Ecclesia veteri nec auditis unquam, nec cogitatis, sed id tenendum, quod ex S. scriptura & Patribus liquidum certumque, Christum videlicet oblationem praecepisse. (2) Ibidem etiam ut legere est, Georgius Ataides, theologus lusitanus, licet missam esse sacrificium agnosceret, ex apostolica traditione & Patrum communi consensu, argumenta tamen ad id evincendum ex scripturis ab aliis adduci solita, ut de Melchisedeco, de agno paschali, de loco Malachiae, de muliere samaritana, de verbis institutionis, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, & sanguis, qui pro vobis effunditur, de participando sacrificio Judaeorum, & de mensa daemoniorum,*

(1) Pag. 613. edit. francof.] Seu pag. 942. edit. lipf. A. 1699,

(2) Ibidem etiam] Pag. 943.

An missa, sacrific. propitiat. & impet. p. 460. 693

rum, 1. Corinth. 10. de verbis Christi, *Hoc facite, &c. aëria & invalida esse* contendit; & quidem recte, si verum & proprie dictum sacrificium corporis Christi urgeatur. Sententiam archiepiscopi granatensis & cardinalis Seripandilege (1) p. 617. Episcopi clonienſis & vegliensis contra Salmeronem jesuitam (2) pag. 624. Atque haec de hac quaestione sufficiant. Reliqua, quae desiderantur, ex aliis petantur, qui fusius controversias pertractant.

Pag. 460.

CAP. II.

In quo disquiritur, An missa sit propitiatorium, atque etiam impetratorium sacrificium, & quibus prosit?

Missa superiori quaestione de veritate & proprietate sacrificii corporis domini, (de qua licet mirifice inter se dissentiant Romanenses, ut vidimus; sententia tamen, quam multi hodie Romanenses tuentur, *utrum falsa sit, minime haereseos aut erroris impii, cum fide pugnantis damnanda est*) paucis de iis, quae in hujus capitis titulo praefixa sunt, differamus. Missam non tantum esse sa-

X x ;

crio

(1) Pag. 617.] Seu pag. 949.

(2) Pag. 624.] Vel pag. 958.

crisicium eucharisticum & latreuticum seu honorarium, sed etiam *hilasticum* seu *propitiatorium* sano sensu dici posse, recte affirmant Romanenses moderatores; non quidem ut efficiens propitiationem, & remissionem peccatorum, quod sacrificio crucis proprium est, sed ut eam jam factam impetrans, quomodo oratio, cujus hoc sacrificium species est, propitiatoria dici potest, ut inquit Cassander (1) loco supra citato. Enchirid. coln. de Sacramento eucharistiae, p. 680. *Nemo vel primis rudimentis christianismi imbutus, ignorat*, non esse aliam satisfactionem pro peccatis, quam quae facta est in cruce, eandemque non tantum pro nostris, sed & totius mundi peccatis sufficientissimam esse, nullaque suppletionem egere, neque requiri ullam aliam. hostiam, aut ullum aliud meritum, per quae ex impiis efficiamur iusti, & reconciliemur Deo Patri, &c. *Interim tamen omnes scire debent*, neminem hujus hostiae participem fieri, nisi tantum credentem & obtemperantem evangelio Christi. *Quum ergo in missa propemodum totius evangelii summa recenseatur, quis non videt*, Deum per talem fidem (quae in hujus repraesentativi sacrificii celebratione, atque adeo ejusdem corporis pro nobis passi manducatione vel maxime exercetur) beneficium Christi filii sui, suis fidelibus applicare? (Pag. 461.) Joan. Barneſius (2) loco supra citato: *Capiendo τὸ sacrificium passive, pro* sacri-

(1) Loco supra citato] pag. 457.

(2) Loco supra citato] pag. 458.

sacrificato, noviter applicato nobis, recte *asseritur sacrificium missae*, quia in ea continetur corpus Christi, quod fuit vere sacrificatum in unico illo sacrificio crucis, quo alia omnia sacrificia consummavit. Immo plurimi Romanenses dicunt, sacrificium hoc non tantum repraesentativum & commemorativum esse, sed etiam applicatorium, propitiationis scilicet, quae semel in cruce sufficienter facta est, & eatenus propitiatorium sacrificium recte dici posse. Videatur Antididagma coloniense, Wicelius, * Sidonius, & auctores libri *Interim* dicti. Gul. Estius in cap. 9. ad Hebr. vers. 25. *Quod autem negat apostolus*, Christum saepius offerre se ipsum, de ea dicit oblatione, quae per se valeat ad propitiandum Deum; qualis sola est illa, qua se ipse obtulit in cruce: ab hac enim, sicuti sacramenta, sic & missae sacrificium vim suam omnem recipit. Vide eundem in capite 10. ejusdem epistolae. Et omnes saniores Romanenses, quaecumque tueantur sententiam de modo verae & realis praesentiae corporis Christi in eucharistia, agnoscunt oblationem sacrificii missae *incrumentam*, ab illa una cruenta, quae facta est in cruce, omnem suam vim & efficaciam haurire, perinde ut sacramenta novi testamenti. Loca Patrum huic sententiae confirmandae adduci solita, videantur apud alios plurimos, qui prolixius hisce de rebus scribunt.

Xx 4

Quod

* Sidonius. J Michael Heldingus, primo Sidonius, deinde
merseburgensis episcopus,

Quod ad Protestantes attinet, audiatur Jo. Barclaius in sua Paraenesi, lib. 2. cap. 2. pag. 251, 252. Dicimus, Romanenses scilicet, eucharistiae celebrationem esse sacrificium vere & proprie propitiatorium. Vos (Protestantes) negatis, aut potius quidam ex vestris : nobis enim, saltem tacite, eruditiores consentiunt. Is. Casaubonus paucis ante obitum mensibus, in serenif. Britan. Regis triclinio erat, ego illi colloquebar, & alius praeterea non catholicus homo, aulicus adhuc hodie in regis familia, & quem, si opus, facillime indicem. Tunc igitur, ut sermo inciderat, contigit de eucharistia inter nos agi; quam ego dum propugno, Nihil, inquit Casaubonus, opus est, ut labores, sponte profiteor, & ex Ecclesiae antiquae ritibus constare contendo. (Pag. 462.) eucharistiam esse sacrificium: nec sacrificium modo laudis, ut plurimi nostrum volunt, sed sacrificium propitiatorium, sacrificium ἱλαστικόν. Haec ipsius verba fuere: ita gemina lingua, cujus generis hoc sacrificium censeret, exposuit. Gaudio ego perfundi, ille alter, qui tertius colloquio aderat, ita sentientem vehementer mirari; & vero plus hac voce se percussum asserere, quam centum Papistarum argumentis. Potest ille veritati testimonium perhibere; vivit enim, & est cum Rege assiduus. Catholicus autem adeo nunquam fuit, ut timere nunquam possit, ne ex composito illa fraude nos juvet. Ad locum hunc Barclaii nihil aliud respondet M. Casaubonus, filius, * in Pietate

• In Pietate contra] Contra maledicos patrii nominis & religionis hostes, quae prodit Londini 1621.

rate contra &c. pag. 78. quam : *Ad locum Barclaii quod attinet, ubi dicit, Casaubonum in aula Regis seren. asseruisse, eucharistiam esse sacrificium propitiatorium, sacrificium ἱλατικόν, multa pos- sent responderi (ne de Barclaii fide dubitem) ex Pa- trum sententia, quae non sunt hujus loci.*

Amandus Polanus, scriptor alioqvi rigidissi- mus, Symphoniae cathol. cap. 17. (1) thes. 3. scribit in declaratione theseos : *Itaque cœna Domini est sacrificium tum eucharisticum tum pro- pitatorium : eucharisticum quidem proprium, quatenus in ejus usu gratias Deo agimus, quod nos a servitute & pœna peccati in libertatem asserere di- gnatus est, per filium unigenitum; (2) propitiato- rium vero aliquo modo, quatenus unici illius sa- crificii vere propitiarii memoriam in eo serio fre- quentare jubemur, quod Filius Dei a Patre missus, ipse in propria persona semel pro nobis obtulit.* Bu- cerus in Defens. reform. cap. 84. pag. 273. *Cypria- nus in ante positis verbis inquit, nostrum sacrifici- um esse Christum : item, passionem ejus esse nostrum sacrificium, quod in sacra cœna offe- rimus. Et quoniam alio modo non possunt sacerdo- tes passionem Christi, & Dominum ipsum offer- re, quam passionem illius, ac fructum, qui ex ea natus est, annunciendo & praedicando, Deumque Pa- trem per ipsum pro nobis ipsis acceptis beneficiis digna gratiarum actione laudando & celebrando, deni- que orando, ut passionem & resurrectionem dilecti*

Xx s

filio

(1) Thes. 3.] Pag. 396.

(2) Propitiatorium aliquo modo] Vide pag. 463.

filiis sui in nobis efficacem reddat, ut quotidie peccatum mortificemus, novam vero ac divinam vitam in nobis provehamus ac confirmemus, &c. (Pag. 463.) Hoc est memoriam ejus, sicut praecepit, celebrare, mortemque ipsius annunciare. Graeci, ad quaeſt. 4. cardinalis Guisani, Qvale sacrificium hoc esse statuunt? actionisne gratiarum, an pro peccatis expiatorium? sic respondent: *Divinum hoc sacrum* (1) *proprie & expiatorium & gratiarum actionis dicitur.* Citant Cabasilam c. 52. & (2) Basil. in Liturg. *Da, Domine, ut pro peccatis nostris & hujusce populi ignorationibus sacrum hoc nostrum sit acceptum, tibi que gratum.* Et rursus: *Fac nos idoneos, ut citra condemnationem haec immaculata vivificaque mysteria participemus ad remissionem delictorum, & Spiritus sancti communionem.* Simili precatione utitur (3) Chrysost. in sua Hierurgia.

Sacrificium autem hoc coenae non solum propitiatorium esse, ac pro peccatorum, quae a nobis quotidie committuntur, remissione, offerri posse modo praedicto corpus dominicum, sed etiam esse *impetratorium*, omnis generis beneficiorum, ac pro iis etiam rite offerri, licet

- (1) *Proprie expiatorium*] Vide pag. 462.
- (2) Basil. in Liturg.] Qvae, ut hodie existat, plurimum est interpolata. Cave in Hist. lit. p. 137. Simon de Cremon. & consuetud. Jud. p. 104. Du Pin tom. 2. f. 183.
- (3) Chrysost. in sua Hierurgia.] Qvae & ipsa varie est interpolata. Cave p. 179. Simon c. 18. p. 104. Chemnit. E. C. T. part. 3. p. 649. Du Pin tom. 3. f. 38.

licet scripturae diserte & expresse non dicant; Patres tamen unanimi consensu scripturas sic intellexerunt, quemadmodum ab aliis fuisse demonstratum est; & Liturgiae omnes veteres, non semel inter offerendum, orandum praecipunt pro pace, pro copia fructuum, & pro aliis id genus temporalibus beneficiis, ut nemini ignotum est. Francisc. Whiteus, episc. nunc eliensis, in *Orthod. fidei explanatione*, p. 338. 339. *Quod ad nomen sacrificii attinet, Ecclesia anglicana idem attribuit S. eucharistiae, neque solum ratione quarundam piarum actionum illi annexarum, ut precum, gratiarum actionis, elemosynarum, sed & ratione eucharistiae ipsius, in qua 1. externa elementa panis & vini, percipientia vocationem Dei, (ut loquitur Iren. l. 4. c. 34.) consecrantur & ad Domini cultum deputantur, & instrumenta gratiae hominibus exhibendae efficiuntur. 2. Corpus & sanguis Christi, praesentia animae (nimis jejunum hoc dictum) fide & pietate pastoris & populi, qui haec mysteria percipiunt, Deo offeruntur & sistuntur, cum pia supplicatione, ut propter illorum meritum, gratiam & remissionem peccatorum, atque alia beneficia illis largiri dignari velit. Hieron. Zanchius in cap. 5. ad Ephes. de sacerdotio Christi differens, pag. 464.) Quod si quis, inquit, sacrificium hoc, de quo dictum est, hilasticum, a tota Ecclesia, aut etiam per ipsum (ut vocant) sacerdotem, totius Ecclesiae nomine, in publico caetu, hoc sensu Deo offerri dicat, nimirum quod quisque hoc solo Christi sacrificio, semel pro peccatis nostris*

nostris Patri oblato contentus, in eo totus acquiescat, atque ita Patrem precetur, ut hoc unicuique sacrificium, cuius publica commemoratio tum verbis, tum ritibus in coena Domini celebratur, loco omnium oblationum, satisfactorum, operum, & omnium denique earum rerum, quae ad peccatorum nostrorum expiationem, aeternamque salutem necessariae excogitari ab homine possunt, acceptum habeat: cum hoc nos minime altercaberimur. Nam ad rem ipsam quod attinet, quis haec improbare queat? In huiusmodi etenim sacrificii oblatione, summa christianae pietatis consistit. Sed longe aliter vulgo in pontificatu doceri consuevit. (Sed non nisi ab indoctrinatis) Faxit ergo Deus, ut idem sentiamus omnes, & consentaneum cum S. literis loquamur. Videatur etiam Rich. Fieldus lib. 3. de Ecclesia, in Appendice pag. 200. & seq.

Cum autem haec victima (ut Cassandri verbis (1) in Consultat. utar) semel oblata sit pro communi totius orbis salute, tam vivorum quam mortuorum, & ad eam salutem quotidie efficiendam perpetuam virtutem obtineat, nihil est absurdi, si in sacra hac actione, (2) pro vivis & mortuis & communi omnium salute offerri dicatur: quando non solum pro iis oblata commemoratur, verum etiam solenni prece, pro iis omnibus efficax & salutaris esse postulatur. Itaque hoc modo sacrificare, est preces & gratiarum actiones, ad impetrandam

(1) In Consultatione.] pag. 1000. Et confer pag. 998.

(2) Pro vivis & mortuis,] Infra, pag. 466.

dam virtutem propositae illius perennis victimae Deo Patri offerre. Hoc comprobari posset plurimis Patrum testimoniis. Sed videantur hic alii, qui hisce de rebus prolixius scribunt. Nos in certa & clara diutius immorari nolumus. Qvod vero, ad extrahendas defunctorum animas e flammis purgatorii, sacrificia missarum exiguntur, & quidem saepe repetita, otiosorum hominum, & simplicitate populorum ad quæstum suum, male abutentium, commentum est. Longe alios ob fines oratum & oblatum pro mortuis in veteri Ecclesia, ut contra Romanenses fusc ostendimus, quum de purgatorio & oratione pro defunctis ageremus. Adis tractatum ipsum. Non leviter hic peccatur a multis tum Romanensibus tum Protestantibus. (Pag. 465.) Extrema vitanda sunt; veritas, quæ in medio sita, amplectenda.

Perperam scholasticis doctoribus aliisque multis Romanensibus affingitur, quasi docuerint & adhuc doceant, *opus sacerdotis in missa valere coram Deo ex opere operato, sine bono motu utentis, sineque opere operantis*, hoc est, etiamsi nec sacerdos, nec populus suum opus, hoc est, veram fidem adjungat. Vt ut enim crassus iste error in nimis magna indoctorum sacerdotum & vulgi parte altas radices egerit; docent tamen doctiores omnes, *S. cœnam, juxta institutionem Christi administratam, per se bonum ac salutiferum opus esse omnibus, qui eo rite utuntur*, etiamsi sacerdos omni fide destitutus sit, propter Christi *instit.*

*institutionem, unde hujus & omnium sacramentorum efficacia potissimum dependet; nihilominus sumentem judicium sibi sumere, quando sine proprio opere operantis, hoc est, opere verae fidei suae, opus operatum, quamvis juxta mandatum & institutionem Domini peractum, usurpat, vel ejus se participem reddit, ut recte M. Bucerus in Defens. christ. reformat, cap. 101. tradit. Vide * Cassandri Consult, art. 24. Vno ore, inquit, omnes hodie ecclesiastici scriptores clamant, falso Ecclesiam (romanam) accusari, quod doceat, missae actionem ex opere operato, hoc est, ex opere externo, quatenus id a sacerdote fit, mereri aliis remissionem peccatorum, pro quibus applicatur; sed hoc tantummodo docent, corpus & sanguinem Christi, quae in hac sacra actione religiosa commemoratione offeruntur, & fidelibus dispensantur, ex panis & vini substantiis consecrari, & virtutem sanctificandi obtinere, non ex opere operantis, id est, dignitate & merito celebrantis ministri; sed ex opere operato, hoc est, ordinatione & pacto ipsius Christi, hanc sacram actionem instituentis. Itaque sacerdotis actionem, tanquam ministri, quae in sola sacramentorum celebratione & humili supplicatione, & gratiarum actione consistit, eo tantum valere, ut virtus & gratia, quae corpori & sanguini Christi pro nobis semel immolati perpetuo inest, iis, qui ad eam suscipiendam apti & dispositi sunt, applicetur & tribuatur. Plurima alia in eandem sententiam ibidem lege-*

re

* Cassandri consult, art. 24.] pag. 991.

re est citata ex Enchiridio christianae institutionis aliisque, ad depellendam calumniam falsae illius fiducia de opere operato, quae tam odiose universae Ecclesiae romanae doctoribus objicitur. Lege autorem.

Quod toties hoc capite sacrificium, quod in coena peragitur, (pag. 466.) non tantum eucharisticum esse, sed etiam sano sensu propitiatorium, & plurimis non solum viventibus, sed (1) etiam defunctis prodesse dicitur, quomodo scilicet oratio, cujus hoc sacrificium species est, propitiatoria, dici potest, (ut loquitur (2) Cassander) id confirmat Bellarminus ipse (3) de Missa l. 2. c. 5. *Sacrificium*, inquit, simile est orationi, quod attinet ad efficientiam: oratio enim non solum prodest oranti, sed etiam iis, pro quibus oratur. Unde manducatio eucharistiae, quae fit a sacerdote, ut est sacramenti susceptio, soli sumenti prodest: ut autem est sacrificii consummatio, prodest illis omnibus, pro quibus oblatum est sacrificium.

Soli Deo gloria.

FINIS.

(1) Etiam defunctis.] Vide pag. 464.

(2) Cassander.] In Consultat. p. 1100.

(3) De Missa, l. 2. c. 5.] Sect. *Respondeo; Multum interest,*

INDEX